

VAIHTOEHTOINEN ELÄMÄNTAPA LAPSIPERHEEN ARJESSA

Vegaanivanhemmat postmodernin vanhemmuuden peilinä

Eeva Ahonen
Pro gradu -tutkielma
Suomalais-ugrilainen kansatiede
Kulttuurien tutkimuksen laitos
Helsingin yliopisto
Marraskuu 2007

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
Johdatus aiheeseen.....	1
Veganismi tutkimuksen kohteena.....	2
Metodit ja materiaali.....	5
Informantit.....	7
2. MODERNISTA VANHEMMUUDESTA POSTMODERNIIN.....	10
Vanhemmuus sukupolvelta toiselle periytyvänä projektina.....	10
Ihanteena moderni ydinperhe.....	11
Utopistisia tuulia.....	13
Vuosisadan loppupuolen muutokset.....	16
Postmoderni vanhemmuus – mitä se on?.....	18
3. VEGANISMI ELÄMÄNTAPANA.....	21
Kasvissyönnin ja veganismin taustaa.....	21
Veganismin määrittely.....	23
Elämäntapaan johtaneet syyt.....	25
Arjen politiikkaa.....	28
4. VANHEMMUUDEN HAASTEET.....	31
Vanhemmuuden lähtökohdat.....	31
Tasapainottelua eri roolien välillä.....	33
Pienen lapsen kotihoito.....	37
Perhemuodon valitseminen ja arjen roolit.....	41
5. VEGANISMI JA LAPSIPERHEEN ARKI.....	45
Kasvissyöjästä vegaaniksi.....	45
Arjen järjestelyt.....	48
Lapsen ruokavalion valinta.....	52
6. VALTAKULTTUURIA VASTAAN.....	57
Valintana vaihtoehtoinen vanhemmuus.....	57
Elämäntavan puolesta puhuminen.....	59
”Riitoja suomalaisten ruokapöytien ääressä”.....	63
Neuvolan oppeja vastaan.....	67
Vertaistuki.....	73
Aika näyttää: kasvatustieteologia ja käytäntö.....	77
7. VEGAANIVANHEMMAT POSTMODERNIN PEILINÄ.....	82
Postmaterialistiset arvot.....	82
Nykyperheiden monimuotoisuus.....	84
Identiteetti ja vegaaninen elämäntapa.....	88
Kenen on kasvatustieteen vastuu?.....	91
8. LOPUKSI.....	95
LÄHTEET.....	98
LIITE 1	

1. JOHDANTO

Johdatus aiheeseen

Pro gradu -tutkimuksessani tarkastelen oman aikamme vanhemmuutta erään erityisryhmän, vegaanivanhempien, kautta. Haluan selvittää, millaisena 2000-luvun alun lapsiperheiden elämä näyttäytyy heidän näkökulmastaan. Mitä he kertovat arjen käytänteistään, elämäntapavalinnastaan, vanhemmuudestaan tai lastenkasvatusperiaatteistaan? Vegaanivanhempien kokemukset nousevat näin käsiteltäväkseni heidän arkielämänsä tasolla, jolloin kiinnostuksen kohteina ovat niin jokapäiväiseen elämään liittyvät päätökset, ongelmatilanteet kuin ihmissuhteetkin. Minkälaisiin ratkaisuihin perheissä on päädytty esimerkiksi lasten ruokavalion suhteen? Tai millaisiin tilanteisiin vanhemman tai vanhempien vegaanisuus on johtanut suhteessa lähipiiriin, neuvolaan, päivähoitoon tai kouluun? Tutkimukseni kannalta erityisen mielenkiintoista on, millaisena vegaanivanhemmat itse näkevät elämäntapavalintansa. Kokevatko he kohtaavansa vanhempina tilanteita tai asioita, joita muut vanhemmat eivät joudu kohtaamaan?

Arjen ilmiöiden tarkastelu voidaan nähdä hyvin kansatieteelliselle tutkimukselle tyypillisenä.¹ Vegaanivanhempien jokapäiväisen elämän tarkastelun kautta haluan kuitenkin myös selvittää, voidaanko heidän yleisemminkin nähdä edustavan joitakin postmodernille ajalle luonteenomaisia piirteitä. Mutta miksi valita arjen tarkastelun kontekstiksi juuri postmoderni vanhemmuus? Postmodernihan on jo käsitteenä itsessään hyvin kiistelty – epäselvä, hankalasti määriteltävissä ja merkitykseltään vähintään kyseenalainen. Kaikesta käsitteen saamasta kritiikistä huolimatta postmoderni on keskeinen osa tutkimustani, koska se tuntuu ikään kuin kokoavan vaikutuspiiriinsä useita sellaisia teemoja, jotka vegaanivanhempien kohdalla ovat erityisen merkityksellisiä. Esille nousevat niin erilaiset elämäntavat, eettisyys, kuluttaminen, monimuotoiset perheet kuin erilaiset identiteettiä ja rooleja koskevat kysymyksetkin. Teoreettinen viitekehys selkeyttää näin materiaalini pohjalta nousevien kysymyksien tarkastelua, ja liittää aineistosta nousevat aihepiirit laajempaan kontekstiin.² Pystyväkseni päättämään jotakin oman aikamme vanhemmuudesta kurkistan myös menneisyyteen, siihen millaisia muotoja perheet ja vanhemmuus ovat saaneet 1900-luvun

¹ Löfgren 1996, 78–79.

² Teoreettisten käsitteiden käytöstä kansatieteellisessä tutkimuksessa ks. Åström 2005, 32–34.

alkupuolelta aina nykypäivään saakka. Postmodernin määrittelyjä, sen suhdetta moderniin sekä eri aikojen perheihanteita ja -ratkaisuja käsitellään tarkemmin luvussa 2.

Mutta mitä veganismi sitten tarkalleen ottaen on? Yksinkertaisesti hahmoteltuna vegaanin voi määrittellä kasvissyöjäksi, joka pidättäytyy hyödyntämästä eläinkunnan tuotteita ravinnon lisäksi myös muilla elämänalueilla.¹ Veganismi eroaa näin muusta kasvissyönnistä kokonaisvaltaisuudellaan; vegaani ei syö maitotuotteita, kananmunia tai hunajaa ja välttää muun muassa nahka- ja villavaatteiden, eläinten hyväksikäyttöön perustuvien palveluiden tai eläintestatun kosmetiikan käyttöä.² Juuri veganismin kokonaisvaltaisuus määrittääkin sen elämäntavaksi. Veganismi näkyy näin, kuten Anthony Giddens esittää, vegaanien elämässä niin arjen kulutusvalintojen kuin sosiaalisten suhteidenkin kautta, mutta elämäntapavalinta kertoo myös siitä, kuka ihminen tosiasiasa haluaa olla.³ J. P. Roosin mukaan elämäntavan käsite pitää sisällään niin arkielämän, elinolosuhteet kuin yksilön arvomaailman.⁴ Jokainen vegaani asettaakin elämäntavalleen hieman erinäköiset rajat, joten veganismin määrittely ei todellisuudessa ole kovinkaan yksinkertaista. Palaan veganismin määrittelyyn tarkemmin luvussa 3.⁵

Veganismi tutkimuksen kohteena

Veganismi ja vegaanit ovat kiinnostaneet tutkijoita erityisesti yhteiskuntatieteiden piirissä. Sosiologi Jukka Peltokoski on tutkinut pro gradu -tutkimuksessaan veganismia kokemuksena ja kollektiivisena toimintana⁶ sekä jatkanut aihepiirin käsittelyä Esa Konttisen kanssa kirjoittamassaan teoksessa *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*⁷ sekä yhdessä Pirita Jupin ja Miikka Pyykkösen kanssa toimittamassaan artikkelikokoelmassa *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi*

¹ Tampereen yliopisto (TaY): Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos (SL). Peltokoski 1999, 3.

² Johansson 2001, 152.

³ Giddens 1991/1999, 102.

⁴ Roos 1985, 31, 38–39.

⁵ Vegaanien lisäksi puhun tutkimuksessani kasvissyöjistä, joilla tarkoitan useimmiten sellaisia ihmisiä, jotka vegaaneista poiketen käyttävät esimerkiksi maitotaloustuotteita tai munia. Vegaanit kuuluvat toki myös kasvissyöjiin, mutta tutkimuksessani heidät erotetaan pääosin kasvissyöjistä heidän tiukempien ruokavalioon ja muihin elämänalueisiin liittyvien periaatteidensa takia. Sekasyöjällä tarkoitan puolestaan ihmistä, joka käyttää ravinnokseen sekaravintoa eli kasvien lisäksi esimerkiksi lihaa, kalaa, munia ja maitotuotteita.

⁶ TaY: SL. Peltokoski 1999.

⁷ Konttinen & Peltokoski 2004.

*vuosituhannen vaihteessa.*¹ Juppi tarkastelee journalistiikan väitöskirjassaan eläinoikeusliikkeen määrittelyä mediassa,² ja Ari Rasimus sosiologian väitöskirjassaan eläinoikeusliikettä osana Suomen 1990-luvun radikaalia kansalaisaktivismia.³ Radikaalia eläinoikeusliikettä käsittelee myös Panu Luukka pro gradu -tutkimuksessaan,⁴ ja muita aihepiirin kannalta kiinnostavia opinnäytteitä ovat muun muassa uskontotieteilijä Merja Lintusen vegaanien ihmis- ja eläinkäsityksiä valottava pro gradu⁵ sekä Johanna Kaipiaisen vegaaniäitien ja -lasten ruokavaliota käsittelevä ravitsemustieteen pro gradu -tutkimus.⁶

Vegaaneja on siis tutkittu etenkin niin kutsutun eläinoikeusliikkeen yhteydessä. Tämä on ymmärrettävää, sillä veganismi rantautui Suomeen juuri 1990-luvun eläinoikeusliikehdinnän myötä. Tuolloin osa eläinten asiaa ajavista aktivisteista irtaantui vakiintuneista eläin-suojelu- ja ympäristöjärjestöistä ja ryhtyi kehittämään toimintaa yhä radikaalimpien keinojen varaan. Otsikoihin radikaali eläinoikeusliike nousi keväällä 1995 ensimmäisen turkistarhaiskun myötä, ja vaikka kaikki eläinoikeusliikkeessä mukana olleet eivät laitonta toimintaa hyväksyneetkään, nousivat turkistarhaiskut mediassa protestin äänitorveksi.⁷ Mutta kuten Rasimus toteaa, eivät turkistarhaiskut kuitenkaan synnyttäneet suomalaista eläinoikeusliikettä, vaan ne pikemminkin tarjosivat purkautumistien koko vuosikymmenen alun kypsyeelle protestille ja juppiaikakauden jälkeensä jättämälle ”aatteelliselle tyhjiölle”.⁸ Eläinten oikeudet nousivatkin vuosituhannen viimeisellä vuosikymmenellä yhteiskunnallisessa keskustelussa pinnalle aivan uudella tavalla, mistä omalta osaltaan kertoo myös Peter Singerin alun perin vuonna 1975 ilmestyneen *Oikeutta eläimille* -teoksen suomentaminen vuonna 1991 sekä Vegaaniliitto ry:n ja Oikeutta Eläimille -järjestön perustaminen vuosina 1993 ja 1995.⁹ Vegaanivanhempia ei eläinoikeusliikkeen yhteydessä ole juurikaan tutkittu, mikä johtuunee osaltaan siitä, että 1990-luvun suomalainen protestiaalto on ollut ensisijassa nuorten, valtaosin 14–22-vuotiaiden opiskelijoiden protestointia.¹⁰ Vegaanivanhempien määrä onkin kasvanut vasta aivan viime vuosina.

¹ *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhannen vaihteessa* 2003.

² Juppi 2004.

³ Rasimus 2006.

⁴ Helsingin yliopisto (HY): Yleisen valtio-opin laitos (VOL). Luukka 1998.

⁵ HY: Uskontotieteen laitos (UTL). Lintunen 1998.

⁶ HY: Soveltavan kemian ja mikrobiologian laitos (SKML). Kaipiaisen 2005.

⁷ Konttinen & Peltokoski 2004, 7, 103.

⁸ Rasimus 2006, 185–186.

⁹ Konttinen & Peltokoski 2004, 23–24; Rasimus 2006, 187.

¹⁰ Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003a, 6.

Oma suhteeni veganismiin on varsin henkilökohtainen. Vaikka en ole koskaan osallistunut järin aktiivisesti eläinoikeusliikkeen toimintaan, en kuitenkaan tule myöskään täysin liikkeen ulkopuolelta, vaan olen ollut vuosia esimerkiksi Vegaaniliiton jäsen. Kasvissyöjä olen ollut yläasteikäisestä lähtien, ja vegaaniseen elämäntapaan olen pyrkinyt usean vuoden ajan. Kaikkia veganismin määritelmiä en kuitenkaan ole koskaan täyttänyt, sillä olen käyttänyt aina esimerkiksi villavaatteita ja hunajaa. Siitä huolimatta, etten välttämättä ole voinut kutsua itseäni vegaaniksi, tiedän kuitenkin käytännössä, mitä vegaaniseen elämäntapaan pyrkivän elämä on. Minulla on siis aihepiiristäni tiettyä ”sisäpiirin” tietoa, joka helpottaa vegaanivanhempien valintojen ja arkielämän ymmärtämistä. Oma passiivinen roolini varsinaisessa eläinoikeusliikkeessä on puolestaan johtanut siihen, etten ole halunnut tutkia vegaaneja ainoastaan osana jotakin liikehdintää¹, vaan tarkastella ilmiötä nimenomaan henkilökohtaisen elämäntapavalinnan tasolla. Näin ääneen pääsevät myös ne vegaanit, jotka toimivat ideologiansa mukaan omassa elämässään mutta eivät välttämättä osallistu aktiivisesti esimerkiksi minkään eläinoikeusjärjestön toimintaan.

Eläinoikeusliikettä ja sen toimijoita tarkastelevan tutkimuksen kannalta kiinnostavaa onkin, että aihepiiriä on tutkittu sekä liikkeen sisältä että sen ulkopuolelta. Rasimus luonnehtii tutkimuksensa taustalla olevan ”puhtaan akateemisen” kiinnostuksen yhteiskunnallisia liikkeitä kohtaan, Juppi kertoo puolestaan eläinoikeusliikkeen päätyneen hänen tutkimuksensa aiheeksi omakohtaisen liikkeessä toimimisen kautta.² Myös Peltokoski määrittelee oman veganisminsa ja toimimisensa liikkeessä tutkimuksensa ”eräänlaiseksi empiiriseksi lähteeksi”.³ Eri näkökulmilla voikin tutkijan roolin rakentamisen kannalta olla omat heikkoutensa ja vahvuutensa – toisaalta tutkijan omat kokemukset aiheesta voivat antaa hänelle sellaista tietoa, joka ei ole ulkopuolisen tavoitettavissa, mutta pahimmillaan lähietäisyys voi myös haitata tarkkailijan ”näkökykyä”.⁴

Oman työni kannalta ongelmallisena voisi nähdä sen, että suhteeni aihepiiriin on varsin ymmärtävä ja jaan itsekkin monet informanttieni arvot ja ajatukset. Pelkona on, että itseään lähellä olevia ilmiöitä voi olla vaikeaa hahmottaa tutkimuksen kannalta riittävän moniulotteisesti. Toisaalta samankaltaisten ongelmien voisi katsoa olevan tyypillisiä kaikelle

¹ Kyseinen näkökulma on nähtävillä suurimmassa osassa vegaaneja tarkastelevista tutkimuksista. Esim. Rasimus 2006, Konttinen & Peltokoski 2004.

² Rasimus 2006, 24; Juppi 2004, 19.

³ Peltokoski 2003, 93–94.

⁴ Juppi 2004, 19.

kansatieteelliselle tutkimukselle, sillä kuten Billy Ehn ja Barbro Klein toteavat, on etnologi itse aina tavalla tai toisella mukana tutkimuksessaan. Heidän mukaansa tutkimusaiheen suhteen on mahdotonta olla täysin sivustakatsoja, sillä tutkijan omat kokemukset ja tunteet ovat aina läsnä muiden elämää tutkittaessa.¹ Näin tutkimusaihe usein löytyykin läheltä omia kiinnostuksen kohteita ja omaa kokemusmaailmaa.² Itse olen aiheessani tietyllä tapaa sisällä kokemusmaailmani kautta, mutta toisaalta vanhemmuudesta minulla ei ole omakohtaista kokemusta. Aihepiiri onkin itselleni näin samalla kertaa sekä lähellä että kaukana. Ennen ensimmäisiä haastattelujani en tuntenut yhtäkään vegaanivanhempaa, enkä juuri muitakaan lapsiperheitä. Haastattelut ovat tutustuttaneet minut aivan uuteen maailmaan, ja tutkimukseni kautta minulle on auennut hyvin suuresti omista kokemuksistani poikkeava kuva veganismista. Materiaalini onkin vienyt minut tutkimukseni suhteen sellaisille reiteille, joille en sitä itse lapsettomana ihmisenä olisi ymmärtänyt johtaa. Vegaanivanhemmat ovat omilla puheenvuoroillaan aukaisseet minulle uusia näkökulmia niin veganismin kuin vanhemmuudenkin suhteen.

Metodit ja materiaali

Tutkimukseni pääasiallisena lähteenä ovat keväällä 2003 ja 2007 tekemäni henkilökohtaiset haastattelut. Alkuvuodesta 2003 haastattelin proseminarityötäni varten vanhempia neljästä perheestä, tammikuussa 2007 jatkoin materiaalin keräämistä ja tein haastatteluja viidessä perheessä. Olen haastatellut vegaanivanhempia kuullakseni heidän ajatuksiaan omasta veganismistaan, arkielämästään ja vanhemmuudestaan. Tutkin siis haastateltavieni kertomuksia vegaanivanhemman elämästä, lähtökohtana on se, mitä he kertovat – en pysty juurikaan ottamaan kantaa, toimivatko haastateltavat tosiasiasanojensa mukaisesti. Haastattelut ovat muodoltaan teemahaastatteluja. Laadin haastattelujani varten haastattelurungon (liite 1), jota ei kuitenkaan orjallisesti noudatettu, vaan haastattelutilanteet olivat keskustelunomaisia. Kysymykseni käsittelivät haastateltavieni taustaa, kasvissyöntiä, veganismia, perhe-elämän arkea sekä vanhemmuutta. Tarkoitukseni oli niiden avulla saada mahdollisimman monipuolinen kuva haastateltavien maailmankuvasta ja jokapäiväisestä elämästä. Haastattelut nauhoitettiin ja purettiin kirjalliseen muotoon haastattelujen jälkeen.

Sain yhteyden haastateltaviini erilaisten vegaaniaiheisten sähköpostilistojen sekä kasvisyöjäperheille suunnatun kasvisperheet-sähköpostilistan kautta. Liitin viestiini maininnan,

¹ Ehn & Klein 1994, 10.

² Ehn 1996, 97; ks. myös Ruotsala 2005, 49.

että sitä saa mielellään levittää eteenpäin, ja se levisikin useille minulle entuudestaan tuntemattomille kasvissyönteihin ja lapsiperheisiin liittyville listoille. Hain viesteissäni vegaanivanhempia, jotka olisivat kiinnostuneita kertomaan valinnoistaan sekä arkielämästään. Keväällä 2003 sain viisi yhteydenottoa, joista kahdessa luvattiin myös vastaajan puolison osallistuvan haastatteluuni. Loppuvuodesta 2006 sain yhteensä 16 yhteydenottoa, joista muutamassa myös vastaajan puoliso oli kiinnostunut osallistumaan tutkimukseen.

Ensimmäisellä kerralla haastattelin kaikkia vastanneita vanhempia yhtä lukuun ottamatta, joka vastasi kysymyksiini sähköpostitse. Toisella kierroksella valikoin vastanneiden joukosta viisi perhettä, joissa tein henkilökohtaiset haastattelut. Perheet valikoituivat siten, että halusin mukaan mahdollisimman erilaisia perheitä – sellaisia, jotka erosivat toisistaan niin lapsien iän, asuinpaikkakunnan koon kuin perheenjäsenten ruokavalionkin osalta. Myös esimerkiksi välimatkoihin liittyvät käytännön syyt sanelivat osaltaan haastateltavien valikoitumista. Muille haastattelupyyntöön vastanneille lähetin kysymykset sähköpostitse. Kysymyslista noudatti haastattelurunkoani ja oli pitkä ja polveileva, koska halusin kyselyvastauksien tukevan mahdollisimman hyvin haastattelumateriaaliani. Kaikki tutkimuksesta alun perin kiinnostuneet eivät kuitenkaan vastanneet kyselyyni, vaan keväällä 2007 lähettämäni kyselyyn sain viisi vastausta. Toisella haastattelukierroksella yritin myös ottaa yhteyttä aikaisemmin haastattelemiini vanhempiin, mutta suurinta osaa en enää tavoittanut. Vain kaksi aikaisemmin haastattelemaani perhettä ilmoitti kiinnostuksensa uuteen haastatteluun, ja loppujen lopuksi haastattelin toisella kierroksella vanhempia vain yhdestä tutkimukseen jo aikaisemmin osallistuneesta perheestä.

Sekä haastattelemani että sähköpostitse kysymyksiini vastanneet vanhemmat ovat olleet todella motivoituneita kertomaan elämästään. Suurin osa haastatteluista on tehty perheiden kotona teekupin tai soppalautasen äärellä, ja muutama myös muussa rauhallisessa tilassa, kuten toimistossa. Ajallisesti haastattelut kestivät vajaasta tunnista reiluun kahteen tuntiin. Vieraan henkilön kutsuminen kotiin, keskelle lapsiperheen arkea ei välttämättä ole helppo tilanne, vaan vaatii rohkeutta ja oma-aloitteisuutta. Minut on kuitenkin otettu kaikissa perheissä todella hyvin vastaan. Myös varsin laajaan sähköpostikyselyyn vastaaminen on vaatinut innostusta ja vaivaa. Kyselyyn vastaajat ovat itse pystyneet valikoimaan, vastaavatko kaikkiin kysymyksiin vai vain merkityksellisiksi tai kiinnostavimmiksi katsomiinsa. Toiset kyselyvastaukset ovat näin pitempiä ja syväulotteisempia kuin toiset. Kyselyn kautta kerätty materiaali jää pakostakin pinnallisemmaksi kuin haastatteluaineisto, koska

mahdollisuutta esimerkiksi tarkentaviin kysymyksiin ei ole samalla tavalla kuin haastattelutilanteessa.¹ Kyselyvastaukset ovat kuitenkin merkittävällä tavalla tukeneet haastatteluaineistoa ja monipuolistaneet tutkimusmateriaaliani. Joitakin haastattelujen ja kyselyvastauksien jälkeen avoimiksi jääneitä kysymyksiä olen tiedustellut informanteiltani jälkikäteen sähköpostitse.²

Informantit

Informanttini ovat niin ikänsä, asuinpaikkakuntansa kuin lapsilukunsakin suhteen melko vaihteleva joukko. Suurin osa materiaalini vanhemmista asuu suurehkoissa suomalaisissa kaupungeissa, mutta muutama myös pienillä paikkakunnilla³ sekä yksi keskieurooppalaisessa pikkukaupungissa.⁴ Kahdeksassa perheessä on yksi lapsi, kolmessa perheessä kaksi lasta ja yhdessä neljä lasta. Näiden lisäksi yhdessä perheessä on ensimmäisen haastattelun aikaan kaksi ja toisen haastattelun aikaan neljä lasta. Informanteistani 13 on naisia ja 5 miehiä.

Syyt siihen, miksi juuri naiset ovat innostuneet haastateltaviksi ja vastaamaan kyselyyni, ovat varmasti monet. Luukan mukaan esimerkiksi noin 60–65 prosenttia eläinoikeusaktivisteista on naisia,⁵ ja on mahdollista, että materiaalini naisvaltaisuus kuvastaa osaltaan veganismin suosiota erityisesti naisten keskuudessa. Myös varsinaisen eläinoikeusliikkeen ulkopuoliset vegaanit huomioon ottavan tutkimuksen puuttuessa on kuitenkin vaikeata ottaa kantaa siihen, onko veganismi nimenomaan naisiin yhdistettävä ilmiö. Oman materiaalini naisvaltaisuus voi ainakin osittain selittyä esimerkiksi informanttien elämäntilanteeseen liittyvillä tekijöillä. Haastattemistani ja kyselyyni vastanneista vegaaniäideistä huomattava osa on kotiäitejä. Kotona lasten kanssa olevan on kenties jo ajankäytöllisesti helpompi ilmoittautua vapaaehtoiseksi tutkimukseen kuin työssäkäyvien vanhempien. Voi myös olla, että naiset ovat ylipäänsä miehiä innokkaampia jakamaan henkilökohtaisia kokemuksiaan esimerkiksi perhe-elämään liittyen.

¹ Ks. Ruotsala 2005, 65.

² Viittaan kaikkeen omakeräämäni aineistoon yksinkertaisuuden vuoksi ainoastaan haastatteluaineiston tyyppin lyhenteellä, informantin muutetulla nimellä sekä päivämäärällä. Haastattelut (H), kyselyvastaukset (KV) ja sähköpostit eli kirjalliset tiedonannot (KT) on näin ryhmitelty omiksi ryhmikseen, ja ne luetellaan pääasiallisina lähteinä lähdeluettelon aluksi. Materiaali löytyy tekijän omasta arkistosta.

³ Maleena, Miia ja Susanna.

⁴ Mirjam.

⁵ HY: VOL. Luukka 1998, 129.

Informantit ovat syntyneet vuosien 1962 ja 1986 välillä, ja olenkin uudelleen nimennyt heidät synnyinvuotensa mukaan niin, että samalla vuosikymmenellä syntyneiden nimet alkavat samalla alkukirjaimella.¹ Lapsista olen nimennyt vain ne, joihin viitataan nimellä tekstin suorissa lainauksissa. Vuonna 2003 haastateltavani ja kyselyyni vastanneet olivat:

Kaisa (syntynyt 1962) ja Matias (s. 1974) ovat 5-, 4-, 3- ja 2-vuotiaiden lasten vanhempia. Kaisa on ollut kasvissyöjä 13 vuotta ja määrittelee nyt olevansa ”siirtymävaiheessa” veganismiin. Matias on ollut kasvissyöjä seitsemisen vuotta, joista muutaman viime vuoden vegaanina. Sekä Kaisa että Matias ovat yliopisto-opiskelijoita. Lapset noudattavat pääasiassa vegaanista ruokavaliota.

Saara (s. 1980) on 2-vuotiaan Elisan yksinhuoltajaäiti. Saara on ollut kasvissyöjä lukioikäisestä lähtien, ja siirtyminen veganismiin tapahtui kasvissyöntiin siirtymisen jälkeen vähitellen. Myös tytär on vegaani. Kotiäiti.

Sini (s. 1982) on 4- ja 1,5-vuotiaiden poikien äiti. Hän on ollut kasvissyöjä 9 vuotta, joista vegaani muutaman viime vuoden. Asuu miehensä ja poikiensa kanssa, ja työskentelee tällä hetkellä telemarkkinoijana. Kaikki perheessä ovat vegaaneja.

Minttu (s. 1976) on 2,5-vuotiaan tytön ja reilun vuoden ikäisen pojan äiti. Hän on alkanut vegaaniksi seitsemän kuukautta sitten, kuuden kasvissyöntivuoden jälkeen. Lapset ovat siirtyneet vegaaniruokavalioon muutamia kuukausia sitten, ja myös mies syö kotona vegaanisesti. Yliopisto-opiskelija. Vastannut kyselyyn sähköpostitse.

Maaria (s. 1978) ja Markus (s. 1972) ovat ensimmäisen haastattelun aikaan 6-vuotiaan Amandan ja 3,5-vuotiaan Aadan vanhempia. Kolmas lapsi on tulossa. Toisen haastattelun aikaan lapset ovat kymmenen, seitsemän, kolme ja lähes kaksi. Maaria on kotona ja opiskelee iltalukiossa, Markus käy töissä. Perhe on noudattanut vegaanista elämäntapaa seitsemisen vuotta.

¹ Informanteista 1960-luvulla syntyneiden nimen alkukirjain on K, 1970-luvulla syntyneiden M ja 1980-luvulla syntyneiden S. Lapsista 1990-luvulla syntyneiden nimen alkukirjain on A ja 2000-luvulla syntyneiden E.

Lisäksi vuonna 2007 haastateltavani ja kyselyyni vastanneet olivat:

Minna (s. 1977) ja Mikko (s. 1970) ovat 10 kuukautta vanhan Eetun vanhempia. Minna on ollut kasvissyöjä noin 15 vuoden ajan, joista viimeiset kahdeksan vuotta vegaanina. Mikko on ollut vegaani noin 11 vuotta, veganismia edelsi lyhyehkö aika kasvissyöjänä. Lapsi kasvatetaan vegaaniksi. Molemmilla on takanaan yliopisto-opintoja, Mikolla myös ammattitutkinto. Molemmat ovat olleet kotona viimeisen puoli vuotta.

Maija (s. 1974) on vajaan kuukauden ikäisen pojan äiti. Hän on ollut kasvissyöjä 15 vuotta, vegaanina viimeiset seitsemän vuotta. Maijalla on ylempi korkeakoulututkinto, ja hän asuu kala-kasvissyöjämiehensä kanssa. Tällä hetkellä hän on kotiäiti.

Miia (s. 1977) on 2,5-vuotiaan Ennin äiti. Hän on ollut vegaani 12 vuotta, jota edelsi vuoden kasvissyönti. Miialla on opistotason koulutus ja oma yritys, mutta tällä hetkellä hän on kotiäiti. Hän asuu tyttärensä ja tämän isän kanssa, jotka ovat molemmat sekasyöjiä.

Salla (s. 1981) on kolmikuukautisen lapsen äiti. Hänellä on alempi korkeakoulututkinto, ja tällä hetkellä hän on kotiäiti. Hän on lopettanut lihansyönnin kotona jo lapsena ja siirtynyt vegaaniksi 13 vuotta sitten. Hän asuu miehensä ja lapsensa kanssa. Kaikki perheessä ovat vegaaneja.

Milla (s. 1971) ja Mikael (s. 1972) ovat 2,5-vuotiaan Emman vanhempia. Milla on ollut kasvissyöjä kahdeksisen vuotta, Mikael yli kymmenen vuotta. Vegaaneja he ovat olleet reilut viisi vuotta. Molemmilla on ylempi korkeakoulututkinto, ja he ovat sijoittuneet yliopistomaailmaan myös työtehtävissään. Tällä hetkellä Milla on kotiäiti. Molemmat ovat vastanneet kyselyyn sähköpostitse.

Mirjam (s. 1974) on 3-vuotiaan lapsen äiti. Hän on ollut yhdeksän vuotta vegaani, sitä ennen muutaman vuoden kasvissyöjä. Mirjamilla on ylempi korkeakoulututkinto, ja tällä hetkellä hän on kotiäiti. Hän asuu puolisonsa Miikan (s. 1974) ja lapsensa kanssa. Koko perhe noudattaa vegaanista elämäntapaa. Vastannut kyselyyn sähköpostitse, myös Miika vastannut muutamiin kyselyn kysymyksistä.

Maleena (s. 1978) on kahden alle 5-vuotiaan tyttären äiti. Hän on ollut kasvissyöjä noin kahdeksan vuotta, joista viimeiset neljä on ollut vegaani. Hän asuu tyttäriensä kanssa ja on kotiäiti, mutta aloittelemassa myös pienimuotoista yritystoimintaa. Vastannut kyselyyn sähköpostitse.

Susanna (s. 1986) on 1-vuotiaan Eliaksen äiti. Hän on ollut kasvissyöjä viitisen vuotta, joista viimeisen vajaan vuoden ajan vegaani. Hän lopettelee lukio-opintojansa, ja asuu poikansa kanssa. Perheeseen kuuluu myös lapsen isä, mutta pariskunta ei asu virallisesti yhdessä. Poikaystävä ja poika ovat sekasyöjiä. Vastannut kyselyyn sähköpostitse.

2. MODERNISTA VANHEMMUUDESTA POSTMODERNIIN

Vanhemmuus sukupolvelta toiselle periytyvänä projektina

Etnologi Helene Brembeckin mukaan vanhemmuus ei koskaan synny täysin tyhjästä pöydältä, vaan jokainen sukupolvi kantaa mukanaan edellisiltä sukupolvilta periytyneitä arvoja ja käytänteitä, ja uudistaa saamaansa perintöä omalla tavallaan. Edellisten sukupolvien mallit törmäävät ympäröivän maailman todellisuuteen ja uudistuvat uusien sukupolvien kokemusten kautta.¹ Ymmärtääkseen oman aikamme vanhemmuutta ja sen olemusta ei siis voi olla vilkaisematta ajassa myös taaksepäin, siihen, millaisia muotoja vanhemmuus ja perhe ovat aikaisemmin saaneet. Käsittelenkin tässä luvussa hieman perheen kehitysvaiheita 1900-luvulta 2000-luvulle. Kiinnostukseni kohteena on erityisesti se, millaisina on nähty perheen ja yhteiskunnan suhteet, kasvatusvastuu ja sen jakautuminen perheen ja eri yhteiskunnallisten instituutioiden välillä. Mitkä ovat olleet eri aikakausien ihanteet ja toisaalta käytännön toteutukset liittyen vanhemmuuden järjestelyihin?

Perheen rooli ja merkitys on yhteiskunnallisessa keskustelussa eri aikoina nähty eri tavoin, ja vallalla olevat ajatusmallit ovat saattaneet vaihdella radikaalistikin vuosikymmenestä toiseen. Itse hahmotan eri aikojen ajatusmaailman muutoksia sosiologi Riitta Jallinojaa mukailien kahden jossain määrin toisilleen vastakkaisen näkemyksen, familistisen ja individualistisen perhekäsityksen, kautta. Familismi korostaa perheen arvoa, individualismi

¹ Brembeck 1992, 1.

puolestaan yksilön oikeutta omaan elämään jopa perheen pysyvyyden kustannuksella.¹ Voisikin sanoa, että 1900-luvun perhekeskustelu on pitkälti ollut näiden kahden käsityksen välillä käytyä taistoa. Aikakauden hengestä riippuen joko familistinen tai individualistinen diskurssi on dominoinut perheasioista käytävää julkista keskustelua.² Ideologinen keskustelu ja käytännön perheratkaisut eivät kuitenkaan aina ole käyneet käsi kädessä, sillä familismin tai individualismin äärimmäiset tavoitteet eivät ole koskaan käytännön perheratkaisuissa toteutuneet täydellisesti.³ Ajan mielipideilmapiiri on kuitenkin vaikuttanut esimerkiksi yhteiskunnan toimintaan perheasioissa, vaikka kaikki perheet eivät ajanhenk mukaisia ratkaisuja käytännön elämässään olisi tehneetkään.

Kurkistan perheen kehitysvaiheisiin suomalaisen ja ruotsalaisen perhetutkimuksen kautta. Tämä siitä syystä, että vaikka perheiden kehityskaari on molemmissa maissa ollut samantapainen ja kulkenut monella tapaa samaan suuntaan, on maiden arvoissa ja käytänteissä ollut vuosikymmenien aikana myös eroja. Laajempi näkökulma tuo esille aiheita, jotka eivät välttämättä omana aikanaan ole olleet erityisemmin esillä kotimaisessa keskustelussa, mutta jotka ovat silti osaltaan vaikuttaneet myöhempien aikojen ajatusmalleihin. En pyri luomaan kokonaiskuvaa suomalaisen ja ruotsalaisen perheen viimeisen vuosisadan aikana kokemista muutoksista, vaan pikemminkin haluan esitellä joitakin ajatusmalleja ja ihanteita, jotka luovat taustaa tai herkullisia vertailukohtia tämän päivän ilmiöille. Ovathan vegaanivanhemmat yksi lenkki sukupolvien ketjussa, he toistavat ja muokkaavat osaltaan aikaisemmilta sukupolvilta periytyneitä ihanteita ja käytäntöjä. En näe tarkoituksenmukaisena sukeltaa liian kauaksi historiaan, vaan aloitan tarkasteluni 1920- ja 1930-luvusta, tilanteesta, jossa perinteiset arvot ja uusi moderni ajattelu – ainakin ihanteiden muodossa – asettuivat yhteiskunnallisessa keskustelussa yhä selkeämmin vastakkain.

Ihanteena moderni ydinperhe

1900-luku voidaan perheen kehityksen kannalta jakaa useampiin ajanjaksoihin. Jallinoja määrittelee vuosisadan ensimmäiset vuosikymmenet modernin perheen kehkeytymisen ensivaiheeksi, aikakaudeksi, joka oli alkanut jo 1800-luvun loppupuolella ja kesti Suomessa kaupungeissa 1910-luvulle ja maaseudulla 1920-luvulle. Tätä seurasi toisen maailmansodan loppumiseen asti kestänyt vaihe, jonka perheratkaisuissa oli jo näkyvillä individua-

¹ Jallinoja 1984, 39.

² Jallinoja 2006, 265–266.

³ Jallinoja 1984, 74.

lismin vaikutus. Kaupunkilaispariskunnat hankkivat yhä vähemmän lapsia ja avioerot yleistyivät. Seuraava selkeä erillinen aikakausi ajoittuu puolestaan toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, jolloin perheen merkitys kasvoi; yhä useammat avioituivat ja yhteiskunnallista ilmapiiriä leimasi perhemyönteisyys.¹ Sodanjälkeisessä kulttuurissa korostettiin erityisesti kotia, perhettä ja kotoisia arvoja.²

Ruotsi ja Suomi olivat sotien aikaan ja niiden jälkeenkin hyvin erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa, mikä heijastui myös perheasioista käytyyn keskusteluun. Kuten Raija Julkunen tuo ilmi, Suomi oli Ruotsiin verrattuna hyvin maatalousvaltainen maa, sillä vuonna 1930 Suomessa 70 prosenttia ja Ruotsissa ainoastaan 35 prosenttia väestöstä sai toimeentulonsa maa- ja metsätaloudesta. Yhteiskunnalliset erot vaikuttivatkin selkeästi myös perhe-elämän rakenteisiin. Ruotsissa moderni ydinperhe kotiäiteineen kasvatti suosiotaan, mutta vähävaraisemmassa Suomessa ei laajalle kotiäitiydelle ollut tilaa. Ruotsi kehittyi näin 1900-luvun alkupuolella Suomea paljon selvemmin eurooppalaistyyppiseksi kotiäitiyhteiskunnaksi.³ Hyväosaiset ja hyvin koulutetut naiset pystyivät kyllä valitsemaan työskentelyn kodin ulkopuolella, mutta vallitsevana ihanteena oli kuitenkin kotiäiteys, johon valtaosa ruotsalaisista äideistä päätyi ajan tavan mukaisesti.⁴ Suomalaiset naiset eivät puolestaan pystyneet keskittymään kodin ja lasten hoitamiseen tuotannollisesta työstä vapautettuina, vaan maataloudessa naisten työvoima oli välttämätön, ja työväestössä sekä miesten matala palkkataso että sairaus- ja työttömyysturvan kehittymättömyys pakottivat myös naiset palkkatöihin.⁵

Huolimatta yhteiskunnallisten rakenteiden erosta molemmat maat olivat kuitenkin perhekysymyksissä matkalla samaan suuntaan. Modernista ydinperheestä, jossa perheen isä käy ansiotyössä ja äiti huolehtii kodista ja lapsista, tuli yhä selkeämmin vallitseva perheihanne.⁶ Ihanteiden merkitystä modernin yhteiskunnan rakentamisessa ei voidakaan pitää vähäpätöisenä, sillä vaikka kaikilla ei modernin perheihanteen mukaiseen elämään ollutkaan mahdollisuuksia, muutti ydinperheideologia kuitenkin yleistä ilmapiiriä merkittävästi. Etnologi Per-Markku Ristilammin mukaan modernisaatioprosessissa oli ylipäänsä kyse

¹ Jallinoja 1984, 72–73.

² Saarikangas, Mäenpää & Sarantola-Weiss 2004, 11.

³ Julkunen 2004, 179–180.

⁴ Åström 1985, 237–238.

⁵ Julkunen 2004, 180.

⁶ Roman 2003, 43.

paitsi pesäeron tekemisestä ”vanhaan” yhteiskuntaan, myös juuri uusien ihanteiden luomisesta. Esimerkiksi modernin asunnon hankkiminen ei näin tarkoittanutkaan ainoastaan parempia elinolosuhteita, vaan myös asunnon omistajan muuttumista ”moderniksi” ja sitä kautta yhteiskunnan täysvaltaiseksi jäseneksi.¹ Samaan tapaan kuin moderni asuminen myös modernit perhearvot ovat osaltaan uudistaneet ihmisten asemaa yhteiskunnassa. Esimerkiksi vuosisadan alkupuolen äitiysvalistukseen liittyi merkittäväällä tavalla aikakauden nousevalle keskiluokalle ominaisia kotiin, perheeseen ja naisen tehtäviin liittyviä ihanteita, joiden mukaisesti äitien päätehtäväksi kaavailtiin lasten ja kodin hoitoa.² Tiukasti rajatusta ydinperheestä tulikin modernismin myötä ajan hengen mukainen ratkaisu.

Voisi siis sanoa, että 1900-luvun alkupuolen perhekysymyksissä familismilla oli – maailmansotien välisen ajan individualistisista tuulista huolimatta – yksilöllisiä arvoja korostavaan ajatteluun verrattuna selvä etumatka. Perhe koettiin yhteiskunnan kehityksen kannalta merkitykselliseksi yksiköksi, ja sitä ryhdyttiin sekä Ruotsissa että Suomessa tukemaan erilaisten yhteiskunnallisten instituutioiden tarjoamien palveluiden sekä rahallisten tukien muodossa. Esimerkiksi Ruotsissa 1930-luvulla lanseerattu äitiysraha ja molemmissa maissa 1940-luvulla luotu lapsilisäjärjestelmä voidaan nähdä merkinä valtion yhä suuremmasta vastuusta lastenkasvatuksessa.³ Modernismin tuulet muuttivat näin vuosisadan alkupuolella perheen asemaa. Toisaalta perheen rooli yhteiskunnallisessa keskustelussa kasvoi yhä merkittävämmäksi, mutta toisaalta perhe alkoi myös menettää yksityisyyttään sen perinteisessä mielessä. Perheen sisäiset asiat eivät olleet enää vain sen omia, vaan nyt osittain myös yhteiskunnallisten instituutioiden vastuulla.⁴

Utopistisia tuulia

1930-luku synnytti uskaliaita tulevaisuuden suunnitelmia eri puolilla Eurooppaa. Kiinnostavan näkökulman ajan jopa utopistisia piirteitä saaneeseen perhekeskusteluun tarjoaa Ruotsi, jossa uutta ja uljasta yhteiskuntaa lähdettiin rakentamaan Per Albin Hanssonin sosiaalidemokraattisen kansankotiajattelun pohjalta.⁵ Ruotsalaisessa keskustelussa perheen arvoa korostavat näkemykset eivät enää pohjautuneet ainoastaan perinteiseen, usein kristilliseltä pohjalta nousevaan ideologiaan, vaan rinnalle nousivat myös uudistusmieliset,

¹ Ristilammi 1994/1999, 69.

² Helsti 2000, 14.

³ Jallinoja 1984, 50; Bäck-Wiklund & Bergsten 1997, 18; Bäck-Wiklund 2003, 28.

⁴ Marin 1994, 18.

⁵ Ristilammi 1994/1999, 46.

etenkin sosiaalitieteisiin, psykologiaan ja lääketieteeseen pohjaavat ajatukset.¹ Yhteiskunnallisen muutoksen peruspilariksi nousivat niin koti kuin perhekin, ja huolensa vuosisadan alkukymmeninä laskeneesta syntyvyydestä toivat ilmi esimerkiksi Alva ja Gunnar Myrdal vuonna 1934 ilmestyneessään teoksessaan *Kris i befolkningsfrågan*.² Etenkin Alva Myrdal nousi perhettä koskeissa kysymyksissä yhdeksi aikansa merkittävimmistä visionääreistä.

Alva Myrdal korosti ajattelussaan perheen merkitystä, mutta oli valmis tarttumaan perhekysymysten ongelmakohtiin hyvinkin uudistusmielisin ideoin ja keinoin.³ Hänen mukaansa tarvittiin radikaaleja toimia perheen olemassaolon pelastamiseksi, koska teollistumisen aiheuttamat yhteiskunnalliset muutokset olivat vaikuttaneet perustavanlaatuisesti perheen luonteeseen. Hän halusi palauttaa naisille samanlaisen taloudellisen vastuun perheestä kuin heillä oli ollut agraarikulttuurissa.⁴ Käytännössä tämä oli Myrdalin ajatusten mukaan mahdollista, jos yhteiskunta huolehtisi lasten hoidosta ja kotitöistä, jotta naiset voisivat ryhtyä arvoiseensa työhön kodin ulkopuolella.⁵ Hänen ratkaisunsa perheen pelastamiseksi olivat kollektiivitalot, joissa toimivat ravintolat, pesutuvat ja lastentarhat huolehtisivat kodin- ja lastenhoidosta. Myrdal nojautui ajattelussaan hyvin vahvasti kehityspsykologiaan, ja näin päävastuu lasten kasvatuksesta kuuluikin hänen mukaansa koulutetuilla kasvattajille, olivathan ammattilaisten tiedot lapsen kehitysvaiheista ja tarpeista vanhempia tarkemmat.⁶ Hänen suunnitelmiansa mukaan lapset jopa nukkuisivat tarhassa, ja korkein auktoriteetti lastenkasvatuskysymysten suhteen olisi vanhempien sijasta lastenlääkäri. Vanhempien rooli, kuten historioitsija Yvonne Hirdman toteaa, jääkin Myrdalin talon lastenkasvatustavastuun jakamisessa hieman epäselväksi.⁷

Kiinnostavaa Alva Myrdalin ajatuksissa on erityisesti se, ettei hänen ajamansa familismi myötäile muuten vallalla ollutta modernia kotirouvan työpanokseen pohjautuvaa ydinperheajattelua. Hänen ajattelunsa ei jatka suoraan 1800-luvun porvarisperheiden perintöä, vaan pyrkii nostamaan perheen keskiöön pikemminkin sellaisin keinoin, jotka äkkiseltään voisi tulkita individualistisia arvoja korostaviksi. Kuten Hirdman toteaa, halusi Alva

¹ Jallinoja 1984, 49.

² Myrdal & Myrdal 1934.

³ Hirdman 2002, 19.

⁴ Myrdal 1944, 23, 26.

⁵ Hirdman 1989/2000, 106–107.

⁶ Myrdal 1932/2002, 100–101; Myrdal 1935/2002, 113.

⁷ Hirdman 1989/2000, 113, 116.

Myrdal luoda naisille mahdollisuudet yhteiskunnallisesti merkittävän työn tekemiselle. Toisaalta, ikään kuin tiedostamattomana taka-ajatuksena, oli myös miesten kiinnittäminen yhä vahvemmin kotiympäristöön. Kollektiivitalon lastentarhan huolehtiessa lapsista koti muodostuisi myös miehelle miellyttäväksi ajanviettopaikaksi.¹ 1900-luvun alkupuolen perhekeskustelussa kotiin ei tunnukaan mahtuvan tasavertaisesti koko perhe yhtä aikaa. Ydinperheajattelun mukaisesti kodista tuli kotirouvien valtakunta, Myrdalin ajatusten mukaisesti miesten ja naisten tasa-arvo kotona toteutuisi puolestaan ulkoistamalla lapset kollektiivitalojen lastentarhoihin. Moderni yhteiskunta uusine ihanteineen aiheuttikin tietynlaista epätietoisuutta perheenjäsenten rooleista, ja perhekeskustelussa pinnalle nousi etenkin naisen rooli modernissa perheessä. Sillä kuten Julkunen tähdentää, eri ideologioilla oli ajan keskustelussa erilaisia käsityksiä naisen asemasta ja olemuksesta. Moderni mies oli sen sijaan tietyn mallin mukainen, ideologioista vapaa – perheen pää ja elättäjä.²

Ruotsalaisessa kansankodin rakennusprojektissa perhe nostettiin siis selkeään keskiöön, ja ihmisten henkilökohtainen elämä, ”lilla livet” nousi utopistien erityiskiinnostuksen kohteeksi. Yhteiskunnallisen hyvinvoinnin uskottiin lähtevän kodeista, sillä perusajatuksena oli, että ihmisten syödessä, sisustaessa, tehdessä kotityöt ja kasvattaessa lapsensa ”oikein” voivat sekä valtio että sen kansalaiset hyvin. Kuten Hirdman toteaa, pohjautui myrdalilainen ajattelu hyvin pitkälle tieteelliseen käsitykseen siitä, mikä on kansalaisen ja tämän jälkeläisen parhaaksi. Tieteelliset perustelut oikeuttivat puuttumaan kansalaisten elämäntilanteisiin ja -tapoihin, vaikka itse kansa ei elämäänsä välttämättä muutosta olisi kaivannutkaan.³ Uuden, modernin yhteiskunnan koettiin tarvitsevan toimijoikseen myös ”modernin” kansan, joka syntyisi oikeanlaisten esikuvien ja valistuksen avulla.⁴ Naisille pyrittiin luomaan hyviä perhe-elämän esimerkkejä, ja hyvin koulutetut naiset valjastettiin lastenlääkäreiden kanssa opastamaan alempien sosiaaliluokkien naisia.⁵

Vaikka uudistushalu oli sivistyneistön piirissä luja, eivät uudet ajattelutavat kuitenkaan levinneet yhtä nopeasti kuin olisi haluttu. Esimerkiksi Alva Myrdalin oppien mukaisia taloja valmistui Ruotsiin vain yksi.⁶ Myös Suomessa esimerkiksi neuvolatoiminnan käyn-

¹ Hirdman 1989/2000, 116–117.

² Julkunen 2004, 178.

³ Hirdman 1989/2000, 30, 126.

⁴ Ristilampi 1994/1999, 44.

⁵ Bäck-Wiklund & Bergsten 1997, 19.

⁶ Hirdman 1989/2000, 109.

nistyminen ja vakiintuminen merkitsivät kulttuurisia konflikteja, sillä neuvoloiden antamat ohjeet olivat usein vallalla olevien kansanomaisten käytäntöjen kanssa ristiriidassa.¹ Lissie Åströmin mukaan kansankodin ideologit eivät sukupuoli-, luokka- ja kulttuurierojen poispyyhkimiseen pyrkiessään ottaneetkaan huomioon sitä, kuinka tiukassa perinteiset arvot yhä yhteiskunnassa olivat. Näin hyväntahtoinen valistus pikemminkin loi uusia rajalinjoja ihmisten välille kuin purki niitä – aktiivinen eliitti erottui kansasta, jonka koettiin tarvitsevan aktivointia ja neuvontaa.² Reformistien merkitystä modernin yhteiskunnan rakentamisprosessissa on kuitenkin turha vähätellä, sillä vaikka heidän ajatuksensa eivät aina aivan suoraan toteutuneet, ovat monet heidän linjauksistaan kuitenkin vaikuttaneet myöhempien aikojen ratkaisuihin esimerkiksi perhekysymyksissä. Ryhtyihän moderni yhteiskunta kasvattamaan lapsiaan pikemminkin erilaisten ammattiosaajien, kuten lastenlääkäreiden ja opettajien, kuin sukupolvelta toiselle siirtyvän tiedon varassa.³

Vuosisadan loppupuolen muutokset

Sodanjälkeinen perhemyönteinen ilmapiiri jatkui vahvana aina 1950-luvun loppuun saakka. 1960-luvulta lähtien individualistiseen näkemykseen pohjaavat ratkaisut alkoivat kuitenkin vähitellen näkyä käytävässä perhekeskustelussa yhä selvemmin.⁴ Ruotsissa muutos oli radikaali, ja kotiäitiyhteiskunnasta ryhdyttiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa muokkaamaan palkkatyöäitiyteen ja sukupuolten samanlaisuuden tavoitteeseen pohjautuvaa yhteiskuntaa.⁵ Christina Axelssonin mukaan 1960- ja 1980-luvun välisenä aikana ruotsalainen kotiäiti kirjaimellisesti ”katosi”, sillä puoli miljoonaa naimisissa olevaa pienten lasten äitiä siirtyi tuona aikana työelämään. 1960-luvun lopussa noin 70 prosenttia naimisissa olevista pienten lasten äideistä oli hoitanut lapsiaan kotona ja 30 prosenttia kävi ansiotyössä. 1980-luvulle tultaessa oli tilanne keikahtanut toisin päin, ja vain 20 prosenttia pienten lasten äideistä oli kotiäitejä ja 80 prosenttia kävi ansiotyössä.⁶

Suomessa tilanne oli mutkikkaampi. Maalla naisten työpanos oli edelleen tärkeä, mutta kaupunkilaisäidit hoitivat yleisesti 1940-luvulla syntyneet lapsensa kotona ainakin näiden kouluikänsä saakka. 1950-luvulla tilanne kaupungeissa alkoi kuitenkin muuttua – pienen

¹ Helsti 2000, 284.

² Åström 1985, 237.

³ Giddens 1991/1999, 45.

⁴ Jallinoja 1984, 73; Jallinoja 2006, 143.

⁵ Julkunen 2004, 180.

⁶ Axelsson 1992, 15, 41.

lapsen hoitaminen kotona oli edelleen yleistä, mutta uutta oli se, että yhä useammat naiset siirtyivät palkkatöihin lasten lähentyessä kouluikä. 1960-luvulla muutos on jo selkeästi nähtävillä, ja pienienkin lasten äidit jatkoivat ansiotyötään heti lyhyen äitiysloman jälkeen.¹ Kaksi toisilleen melko vastakkaista ajatusmaailmaa elivätkin maassamme rinnakkain 1960-luvulle tultaessa. Toisaalta kaikissa yhteiskuntaluokissa oli naisten taloudellista itsenäisyyttä suosivia kerrostumia, mutta toisaalta myös valistuneen kotiäidin ihanne eli vahvana. Tämä ristiriita näkyy yhteiskunnallisessa keskustelussa yhä vieläkin; toisaalta arvostetaan naisten palkkatyötä, toisaalta lasten hoitamista kotona.²

Pienten lasten äitien työssäkäynti lisääntyi siis 1900-luvun jälkipuolella merkittävästi molemmissa maissa. Ruotsissa kahden työssäkäyvän vanhemman perhemalli on tänä päivänä vallitseva, joten suurimmassa osassa ruotsalaisista perheistä myös pienten lasten äiti käy ansiotyössä.³ Suomessa alle kolmivuotiaiden lasten äidit hoitavat kuitenkin lasta kotona suunnilleen yhtä usein kuin Euroopan kotiäitiyhteiskunnissa.⁴ Vielä 1980-luvulla suomalaisistakin 1–2-vuotiaiden lasten äideistä 80 prosenttia kävi ansiotyössä, mutta tilanne muuttui 1990-luvulla vuonna 1985 lanseeratun kodinhoidontuen myötä. Yleisen ilmapiirin voikin kotiäitiyden suhteen todeta muuttuneen viime vuosikymmeninä melkoisesti. Kotiäitiys oli Jallinojan mukaan Suomessa 1960-luvulta saakka ollut esillä lähinnä ansioäitiyden kiistakumppanina, ja ilmapiiri näytti näin ollen pitkään suosivan ansioäitiyttä. Kodinhoidontuen myötä tilanne kuitenkin muuttui, sillä alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmat pystyivät nyt valitsemaan ulkopuolisen päivähoidon sijaan myös lapsen kotihoidon. Jallioja kuitenkin tähdentää, ettei tämänkaltaisia muutoksia pystytä selittämään ainoastaan lakimuutoksien, vaan pienten lasten kotihoidon yleistymiseen on tarvittu myös vanhempien halua jäädä kotiin. Suomalaisia naisia kotiäiteys on selkeästi kiinnostanut, ja kotiäiteydestä onkin meillä tullut tärkeä perhepoliittinen kysymys. Jallioja määrittelee sen suomalaisen familismin peruspilariksi.⁵

Yleistäen voisi todeta individualististen arvojen lisääntyneen vuosisadan lopun perhekeskustelussa. Kehitys näkyy familistisen perhemallin tietynlaisena kriisinä, eläähän ihmisistä enää harva kyseisen mallin mukaisesti koko aikuiselämänsä yhdessä ja samassa parisuh-

¹ Jallioja 1984, 82; Jallioja 2006, 143.

² Julkunen 2004, 180–182.

³ Bäck-Wiklund & Bergsten 1997, 14.

⁴ Julkunen 2004, 182.

⁵ Jallioja 2006, 97–99.

teessa. Individualistiset arvot ovatkin päässeet vallalle siinä suhteessa, että yhä useammat ehtivät elämänsä aikana esimerkiksi useisiin avo- tai avioliittoihin.¹ Parisuhteiden voikin sanoa rakentuvan hyvin erilaiselle pohjalle kuin esimerkiksi vuosisadan alkupuolen tilanteessa. Anthony Giddens hahmottaa tätä muutosta ”puhtaan suhteen” käsitteen kautta. Hänen mukaansa ihmissuhteet rakentuvat nykymaailmassa hyvin vahvasti jatkuvan arvioinnin varaan, jolloin suhteella on mahdollisuuksia kestää vain niin kauan kuin se tuottaa tarpeeksi tyydytystä sen molemmille osapuolille.² Jatkuvan arvioinnin seurauksena yhä useammat liitot päättyvätkin eroon, koska yksin päätös avioliiton solmimisesta ei pidä pareja ikuisesti yhdessä. Vaikka todellisuudessa yleistyvät avioerot ovat siis muuttaneet perhekenttää melko radikaalistikin, eivät perhettä korostavat arvot ole kuitenkaan ainakaan kotimaisesta keskustelusta hävinneet. Voisikin sanoa, että vuosisadan lopun perhekeskustelua värittävä selkeästi sekä elämänpituista parisuhdetta ja ydinperhettä korostavat ihanteet että käytännön perheratkaisujen yhä suurempi monimuotoisuus.

Postmoderni vanhemmuus – mitä se on?

Kuten aikaisemmasta voi päätellä, muutti 1900-luku vanhemmuuden ihanteita ja edellytyksiä monilla eri tavoin. Vuosisadan ensimmäiset vuosikymmenet enteivät modernismia, joka pääsi perhekysymyksissä valloilleen 1930-luvulta lähtien. Moderni yhteiskunta korvasi vanhat traditiot uusilla, ja ydinperheestä sukupuolirooleineen muodostui perhe-elämän ideaali. 1900-luvun viimeisten vuosikymmenten aikana modernisminkin opit ovat kuitenkin lakanneet sitomasta sosiaalista elämää.³ Vaikka ydinperhe on ihanteena melko hallitseva yhä edelleenkin, on modernismin perhekäsityksestä myös kuljettu eteenpäin. Näkökulmasta riippuen voidaan puhua joko myöhäis- tai postmodernista perheestä ja vanhemmuudesta. Myöhäismodernin todellisuuden katsotaan olevan jatkoa modernille, se nivoutuu moderniin aikakauteen muuntaen ja täydentäen sitä, muttei jäseny selvästi modernista erilliseksi ajanjaksoksi.⁴ Myös postmoderni jatkaa tietyllä tavalla modernin kehitystä, mutta uudistaen sitä niin vahvasti, ettei sitä voi nähdä modernin jatkeena, vaan omana erillisenä aikakautenaan. Käsitteet ovat kuitenkin hyvin kiisteltyjä, ja on hyvin

¹ Jallinoja 1984, 55.

² Giddens 1992, 58.

³ Kortteinen 2000, 33.

⁴ Giddens 1991/1999, 14; Lalander & Johansson 1999/2007, 14; Suurpää & Aaltojärvi 1996, 19.

pitkälti tutkimuskohteesta kiinni, voidaanko viime aikojen kehitys todella nähdä modernista erottuvana vai modernia jatkavana ajanjaksona.¹

Itse käsittelen vegaanivanhempia postmodernin käsitteen kautta, sillä katson, että vegaanivanhemmat heijastavat osaltaan sitä muutosta, jonka yhteiskunta kohtaa siirtyessään modernista järjestyksestä postmoderniin. Mutta mikä sitten on näiden kahden ajatusmaailman ero? Zygmunt Baumanin mukaan postmoderni on modernismia ilman illuusioita. Se ei modernin tavoin pyri saamaan aikaan järjestystä, vaan pikemminkin myöntää, ettei maailma ole hallittavissa. Postmoderni maailma tiedostaa, että ongelmiin ei ole tiettyjä ratkaisuja.² Ajattelua leimaa tietoisuus siitä, että modernin aikakauden ihannoimat järki ja tiede eivät ole pystyneet poistamaan yhteiskunnallisia ongelmia. Postmodernia määrittää siis tietynlainen epävarmuus; niin modernismin vankka usko tulevaisuuteen kuin esimerkiksi aikaisemmin elämää rajoittanut paikkasidonnaisuus ovat menettäneet merkitystään.³

Postmodernille onkin tyypillistä juuri monimuotoisuus; mikään ei ole pysyvää tai yksinkertaisesti selitettävissä. Postmoderni pyrkii osoittamaan, että asiat, jotka aikaisemmin on nähty luonteeltaan yhtenä ja pysyvänä, ovatkin häilyvä, jatkuvasti muuttuva joukko.⁴ Näin myöskään postmoderni perhe ei ole tietty, vaan pikemminkin kirjava, muuttuva, hyvin paljonkin toisistaan poikkeavia muotoja saava yksikkö. Kuten amerikkalaisia uusia perhemuotoja tutkinut Judith Stacey toteaa, ei postmodernina aikana ole mahdollista puhua yhdestä vallitsevasta perheideaalista, sillä mikään perherakenne tai ideologia ei ole yksin pystynyt syrjäyttämään modernismin ydinperheideaalia. Postmoderni perhe ei olekaan uusi perhe-elämän malli tai seuraava askel perhehistorian järjestyksenmukaisessa kehityskulussa. Postmodernin myötä usko perhemuotojen loogiseen kehitykseen ja yhdenmukaisuuteen pikemminkin häviää.⁵ Myös perheestä on näin tullut alituisten pohdintojen kohde, koska keskiluokkainen perheideologia vastaa yhä vähemmän todellisuutta, jossa erilaiset perhe-

¹ Lalander & Johansson 1999/2007, 15; Sparke 1995/2003, 183; Thompson 1992/1994, 226–227.

² Bauman 1993/1994, 32–33, 245.

³ Brembeck 1998, 16.

⁴ Cahoone 1996, 14–15.

⁵ Stacey 1990/1998, 17–18; Stacey 1996, 37.

ja parisuhdemuodot kilpailevat keskenään.¹ Ydinperheiden rinnalla elävät muun muassa yksinhuoltajaperheet, uusperheet ja samaa sukupuolta olevien pariskuntien perheet.²

Kun ”modernit traditiot” eivät enää sido ja selitä sosiaalista järjestystä, on yksilön mahdollista ja pakko valita oma tiensä.³ Postmodernissa todellisuudessa yksilön onkin rakennettava oma identiteettinsä individualismin oppien mukaisesti, ja juuri elämäntavan vahva rooli vegaanivanhempien arjessa liittyy heidät postmodernin ajattelun piiriin. Vaikka veganismi ei sinällään aatteiltaan sovi erityisen hyvin postmoderniin ajatteluun, tarjoaahan se selkeitä maailmanparannusehdotuksia, näyttäytyvät haastatteleman vanhemmat kuitenkin postmoderneina etenkin veganisminsa kautta. Sillä kuten etnologi Maria Zackariasson toteaa, voidaan vegaanit nähdä eräänlaisena individualismia korostavan kehityksen kärkiryhmänä. Hahmottuahan heidän kauttaan, että yksilö voi eettisiltä kannoiltaan erottua yhteiskunnan enemmistöstä ja toimia aatteidensa mukaisesti omassa elämässään.⁴ Yleismaailmallisten ja selkeiden eettisten periaatteiden luominen ei Baumanin mukaan ole postmodernissa maailmassa erityisen merkityksellistä.⁵ Näin yksilöllisten arvojen ja henkilökohtaisten eettisten valintojen merkitys korostuu.

Itsenäisten valintojen ja päätösten tekeminen ei kuitenkaan vegaanivanhempien kohdalla koske vain heidän elämäntapavalintaansa, vaan he peilaavat yleisemminkin tilannetta, jossa omien toimintatapojen ja periaatteiden merkitys on yhä suurempi myös vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi lasten kasvua ja kehitystä koskevan tiedon määrä on nykymaailmassa valtava, ja vanhemmat joutuvatkin peilaamaan arvojaan ja lastenkasvatusperiaatteitaan niin hyvinvointivaltion instituutioiden tarjoamaan ohjeistukseen kuin virallisen tiedon ulkopuolelta tulvivaan tietovirtaan.⁶ Postmodernin ajan vanhemmuus vaatii yksilöllisiä päätöksiä ja valintoja – on yhä vaikeampaa kulkea valtavirran mukana, kun modernille ajalle tyypillisiä yleisiä toimintaohjeita ei enää samassa mittakaavassa ole. Sitä, millaisia omakohtaisia valintoja materiaalin vegaanivanhemmat ovat elämänsä ja vanhemmuutensa suhteen tehneet, käydään läpi seuraavissa luvuissa.

¹ Jokinen 1996, 29.

² Brembeck 1998, 150; Hydén & Hydén 2002, 24; Lind 2006, 19.

³ Kortteinen 2000, 33.

⁴ Zackariasson 1999, 93.

⁵ Bauman 1993/1994, 223.

⁶ Metso 2004, 21.

3. VEGANISMI ELÄMÄNTAPANA

Kasvissyönnin ja veganismin taustaa

Veganismi on Suomessa yleistynyt vasta 1990-luvulta lähtien, mutta ilmiö ei sinänsä ole uusi, vaan siihen ovat vahvasti vaikuttaneet kasvissyönnin eri muodot, joiden juuret ulottuvat jopa ajanlaskua edeltäville ajoille. Kasvissyönti on tunnettu niin monissa Aasian kulttuureissa kuin faaraoiden Egyptissäkin, josta se aikoinaan siirtyi hellenistisen kulttuurin piiriin.¹ Vegetarismi oli kuitenkin esimerkiksi hellenistisessä maailmassa vain ylimysluokan harrastus, ja länsimaissa kasvissyönti alkoi levitä laajemmin vasta 1800- ja 1900-luvuilla.² Huomion arvoista onkin, että länsimainen kasvissyönti on itämaisestä traditionaalista kasvissyönnistä poiketen ollut hyvin yksilöllinen valinta. Kasvissyönnin voi länsimaissa nähdä haastavan valtakulttuurin toimintamallit sekä edellyttävän individualistista irtisanoutumista kulttuurisesti määrittyneistä ruokailutottumuksista.³

Kasvissyönnin ja eläinsuojelun institutionalisoituminen alkoi Englannista, jonne perustettiin ensimmäinen eläinsuojeluyhdistys vuonna 1824, vegetaristiyhdistys vuonna 1847 ja vegaaniyhdistys vuonna 1944.⁴ Vaikka yksittäisiä vegaanista elämäntapaa noudattavia ihmisiä on historian aikana ollut, veganismi on vasta 1900-luvulla noussut laajemman ihmisjoukon tietoisuuteen.⁵ Veganismilla on eräissä maissa, kuten Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Ruotsissa, Suomea pidempi historia.⁶ Veganismin omaksuminen lienee ollutkin helpompaa niissä maissa, joissa kasvissyönnillä on Suomea vahvemmat perinteet; Julia Twigg määrittelee läntisen kasvissyönnin keskuksiksi juuri Iso-Britannian, Yhdysvallat sekä Saksan.⁷ Suomeen kasvissyönti on tullut 1800-luvun loppupuolella, mutta veganismi on yleistynyt vasta sata vuotta myöhemmin. Meillä kasvissyönti levisi alkuun tolstolaisten ja teosofien kautta, ja 1930-luvulta lähtien laajamittaisemmin osana terveystieteen ja terveysliikkeen. Eettiset syyt nousivat yhä useammin terveydellisten syiden rinnalle kasvissyöntiä perustel-

¹ Konttinen & Peltokoski 2004, 105; Heinänen 2001, 202.

² TaY: SL. Peltokoski 1999, 5.

³ Twigg 1983/1984, 19.

⁴ HY: UTL. Lintunen 1998, 2.

⁵ Heinänen 2001, 202–203.

⁶ American Vegan Society perustettiin vuonna 1960, Veganföreningen i Sverige vuonna 1976. Suomen Vegaaniliitto perustettiin vuonna 1993. TaY: SL. Peltokoski 1999, 3–4; ”History of American Vegan Society”. Amerikkalaisen vegaanijärjestön www-sivu <http://www.americanvegan.org/history.htm>; ”Om veganföreningen i Sverige”. Ruotsalaisen vegaanijärjestön www-sivu <http://www.vegan.se>. Luettu 27.9.2007.

⁷ Twigg 1983/1984, 19.

taessa 1960- ja 1970-luvulla kulttuuriradikalismien ja itämaisten uskontojen rantautumisen myötä.¹ Kasvisravinto alkoi vähitellen kiinnostaa yhä useampia, mistä kertovat osaltaan esimerkiksi 1970-luvulla Helsinkiin perustetut kasvisravintolat.² Nykyisestä kasvissyönnin suosioista etenkin nuorten parissa kertoo se, että esimerkiksi useat koulut tarjoavat oppilaille myös kasvisruokavalion mukaista ruokaa.³ Myös valtion ravitsemusneuvottelukunta otti vuonna 1998 päivitettyissä ravitsemussuosituksissaan huomioon kasvisruokavalion.⁴

Veganismi on Suomessa terminä yleistynyt vasta 1980-luvulla,⁵ ja erityinen kytkös suomalaisella veganismilla on 1990-luvun eläinoikeusliikehdintään. Mutta mikä sitten sai suomalaiset nuoret kiinnostumaan veganismista kasvavissa määrin juuri 1990-luvulla? Rasimukseen mukaan radikaaliekologiset näkemykset alkoivat Suomessa saada jalansijaa, kun muun muassa internetin käyttö ja aktivismiin liittyvän ulkomaanmatkailun lisääntyminen tarjosivat aikaisempaa paremmat mahdollisuudet kansainvälisten ideologisten ja aatteellisten virtausten seuraamiselle.⁶ Konttinen ja Peltokoski tarkastelevat viime vuosikymmenellä syntynyttä eläinoikeusliikettä osana niin kutsuttua ympäristöprotestin neljättä aaltoa⁷. Heidän mukaansa liikehdintä jatkaa tietyllä tavalla aikaisempien protestiaaltojen linjalla, mutta tuo mukanaan myös uutta – henkilökohtaiset elämäntapavalinnat tulevat yhä merkittävämmäksi osaksi protestia. Näin kasvissyönti ja veganismi saavat aivan uudenlaista jalansijaa nuorten keskuudessa.⁸ Veganismista ovat kiinnostuneet etenkin ne liikeaallon toimijat, jotka ovat halunneet profiloitua vakiintuneen ympäristöliikkeen aktivisteja radikaalimmin. Mutta toisaalta veganismi on ollut mahdollinen valinta myös niille, jotka eivät halua osallistua aktiivisesti liikkeen toimintaan, vaan protestoida vain hiljaisten elämäntapavalintojen tasolla.⁹ Kasvissyönnin ja veganismin voikin todeta yleistyneen Suomessa

¹ TaY: SL. Peltokoski 1999, 5; Konttinen & Peltokoski 2004, 105; HY: UTL. Lintunen 1998, 10–11.

² HY: Kansatieteen laitos (KTL). Partinen 1991, 42.

³ Juurela 2001, 81.

⁴ Mäkelä 2004, 368.

⁵ Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nykysuomen sanakokoelmissa sana veganismi mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1981. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (Kotus), nykysuomen sanakokoelmat.

⁶ Rasimus 2006, 185–186.

⁷ Konttinen ja Peltokoski määrittelevät suomalaisen modernin ympäristöliikkeen aikaisemmiksi korkean aktiivisuuden aalloiksi vuodet 1967–1970, 1979–1982 ja 1987–1990. Konttinen & Peltokoski 2004, 9.

⁸ Konttinen & Peltokoski 2004, 9, 103.

⁹ Peltokoski 2003, 102–103.

suuresti etenkin viimeisten vuosikymmenien aikana. Suomalaisten vegaanien tarkka lukumäärä on vaikeasti arvioitavissa, mutta vegaanien itsensä tekemät arviot liikkuvat Peltokosken mukaan jossakin kahden- ja seitsemäntuhannen välissä.¹

Veganismin määrittely

Eeva: Mites, miten sä määrittelet sitte veganismin? Että mitä veganismi on?

Maija: No, se on elämäntapa, jossa ei käytetä mitään eläinkunnasta peräisin olevia tuotteita.

Eeva: Tuntuuks susta sitten, että ne rajat on tiukat? Että jos ihmiset tuntuu joustavan tietyissä asioissa?

Maija: No, mun mielestä se raja on vähän häilyvä, että mihin kukin sen nyt laittaa. Että mä aina vitsailen, että on tiukkoja vegaaneja, ja mä oon varmaan se löysä vegaani, että en hunajastakaan kieltäydy, jos sitä on jossain salaatinkastikkeessa. Enkä kato lisäaineita. Että yritän pitää sen rajan siinä, mikä itestä tuntuu mielekkäältä ja järkevältä.²

Kuten johdannossa todettiin, voidaan vegaani määritellä kasvissyöjäksi, joka pyrkii välttämään eläinten hyväksikäyttöä ravinnon lisäksi myös muilla elämäntilanteilla. Veganismi ei kuitenkaan aina vegaanien mielestä näyttäytyä täysin tarkkarajaisena ja dogmaattisena terminä, vaan toimintaa leimaa usein tietynlainen tilannekohtaisuus.³ Määrittelyn monimuotoisuus tuli ilmi myös omassa lähdemateriaalissani. En määrittellyt veganismia haastateltavia etsiessäni, joten saamani yhteydenotot tulivat ihmisiltä, jotka pitivät itseään vegaaneina. Heidän tekemänsä veganismin määrittelyt olivat pääpiirteittäin hyvin samansuuntaisia, mutta saattoivat erota toisistaan paljonkin elämäntavan noudattamisen yksityiskohtien suhteen. Siksi käsittelenkin tässä hieman tarkemmin sitä, millaisena veganismi vegaanien itsensä määrittelemänä näyttäytyy.

Vaikka haastateltavani liittävät veganismin eläinten hyväksikäyttöön perustuvien tuotteiden ja palveluiden välttämiseen, eivät he koe menettävänsä vegaani-identiteettiään, vaikka eivät kaikin puolin pyrkimyksissään onnistuisikaan. Lihan, maidon ja munien käyttäminen nähdään lähes kaikissa tapauksissa ehdottoman epävegaanisena, samoin kuin esimerkiksi nahkatuotteiden ostaminen uutena, mutta pienemmät tekijät eivät näyttäyty yhtä selkeästi rajaavina. Kaikki haastatelluistani ja kyselyyni vastanneista pitävätkin mahdollisena tavalla tai toisella joustaa valinnoissaan. Esimerkiksi lääkkeet, käytetyt villavaatteet ja hunaja

¹ TaY: SL. Peltokoski 1999, 8.

² H: Maija 24.1.2007.

³ TaY: SL. Peltokoski 1999, 3, 37–40.

mainittiin seikkoina, joissa useat ovat valmiita joustamaan.¹ Asioita pohditaankin tilannekohtaisesti, kuten Mintun kommentista voi päätellä:

[E]n toteuta tässä mitään pyhää käskyä tai ole kisaamassa muiden vegaanien kanssa, vaan teen valintoja ajan hermolla. Voisin ottaa vastaan jotakin nahkatuotteita käytettyinä, koska kaikki tuotteet tulisi käyttää tarkkaan loppuun. – – Pyrkimys on siis välttää eläinkunnan riistotuotteita, mutta en ole fanaatikko.²

Vaikka vegaanisen elämäntavan noudattamisen yksityiskohdat vaihtelevat yksilöittäin, yhteistä määrittelytavoille on kuitenkin se, että kaikkien mielestä veganismi näkyy ravinnon lisäksi eri elämänalueilla, kuten vaatteissa, kosmetiikassa, lääkkeissä ja pesuaineissa. Suhtautumisessa veganismin yksityiskohtiin ja eri määritelmiin on kuitenkin eroja. Esimerkiksi Maleena toteaa joidenkin vegaanien käyttävän ”jotain joskus, kuten hunajaa, villaa, nahkakenkiä jne”, mutta pitävänsä heitä siitä huolimatta ”yhtä vegaaneina, sillä ei joustamisessa ole mitään vikaa”.³ Mirjam puolestaan kertoo, ettei mielellään hyväksy löyhempiä veganismin määritelmiä, koska haluaa ”pitää vegaani-sanan ’puhtaana’ sekaanusten välttämiseksi”.⁴ Käytännössä joustamista kuitenkin tapahtuu, ja valintoja saatetaan perustella esimerkiksi ekologisilla syillä.⁵ Poikkeuksia tehdään myös etenkin lasten suhteen – heille on saatettu hankkia esimerkiksi villaiset vaippahousut tai mehiläisvahaa sisältäviä makeisia.⁶ Näyttäisi myös siltä, että kodinulkopuolisissa sosiaalisissa tilanteissa saatetaan olla valmiita joustamaan arkielämää enemmän. Mitään tarkkoja, kaikkia vegaaneja koskevia määritelmiä on siis hankala tehdä. Päätökset periaatteista joustamiseen kun ovat hyvin yksilökohtaisia ja saatetaan tehdä pitkälti tapaus- ja tilannekohtaisesti. Tätä määrittämisen monimuotoisuutta kuvaavat hyvin esimerkiksi seuraavat Minnan ja Mikon pohdinnat:

Minna: – – mä hyväksyn, et joku voi kutsua itseään vegaaniksi, vaikka käyttäisikin hunajaa, mutta itse en käytä.

¹ Lääkkeet: H: Miia 22.1.2007, Mikko 25.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Mikael 21.3.2007, Milla 21.3.2007, Mirjam 16.2.2007, Susanna 27.2.2007. Käytetyt villavaatteet: H: Miia 22.1.2007, Minna 25.1.2007, Saara 8.2.2003, Sini 21.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007, Milla, KV 21.3.2007, Mirjam 16.2.2007. Hunajaa: H: Maija 24.1.2007; KV: Maleena 24.3.2007, Milla 21.3.2007.

² KV: Minttu 12.3.2003.

³ KV: Maleena 24.3.2007.

⁴ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁵ Esimerkiksi Sini perustelee ekologisilla syillä käytettyjen villavaatteiden, Milla mehiläisvahaa sisältävän hammastahnan käyttöä. H: Sini 21.2.2003; KV: Milla 21.3.2007.

⁶ Vaippahousut: H: Miia 22.1.2007; KV: Milla 21.3.2007. Makeiset: H: Markus 14.2.2003, Kaisa 18.2.2003.

Mikko: – – Mää en kyllä ehkä hyväksyis sitä hunajan käyttöökään, se ei mun mielestä oo vegaanista. Mut tämmöstä, et jossain ääriolosuhteissa, vaik ulkomaanmatkalla joutuu tekemään jotain poikkeuksia tai ravintolassa tilaa ja ei oo ymmärretty, että ei käytä kermaa ja siinä ruuassa sitten onkin, ja sen sattuu siitä sitten syömään, kun se kumminkin menis muuten roskiin. Niin en mä pitäis sitä sitten täysin epävegaanisena. Tai sitten on jotain lääkkeitä, joita on pakko syödä.

– –

Minna: No joo, ja sitten jos mummu tekee Eetulle villasukat, niin kyllä me ne on otettu vastaan ja käytetty. Emmä nyt menis kaupast ostaa villavaatteita, hmm. Ja sitte ehkä vois käyttää, ehkä, ostaa jonkun vaateen. Tai no, emmä oo kyllä semmmosta tehny. Mut periaatteessa ehkä vois.¹

Elämäntapaan johtaneet syyt

Vegaanisen elämäntavan valitsemista voidaan perustella monin tavoin. Vegaanien ravitsemuksesta kirjoittanut Björn Pettersson toteaa eläinoikeudellisten syiden olevan vegaaneille usein ensisijaisia, ihmisellä ei nähdä olevan oikeutta elävien, tuntevien luontokappaleiden hyväksikäyttöön. Lisäksi vegaaniravinnon ekologisuus ja terveellisyys tai hengellisten periaatteiden noudattaminen saattavat hänen mukaansa olla syynä elämäntavan valintaan.²

Lähes kaikki haastattelemistani ja kyselyyni vastanneista vegaaneista mainitsivatkin etenkin eläinoikeudellisten syiden vaikuttaneen kasvissyönnin ja myöhemmin veganismin aloittamiseen. Eläinoikeudellisesti orientoituneet vegaanit pyrkivät valinnoillaan irrottamaan eläintaloudesta, jonka katsotaan aiheuttavan tarpeetonta kärsimystä eläimille sekä asettavan eläimet taloudellisen hyödykkeen asemaan.³ Kuten Minttu asian tiivistää ”Eläinten koneeksi ja rahanarvoiseksi laittaminen on väärin. Kaikilla tulisi olla oikeus omaan luonnolliseen ympäristöönsä ja elämään – –.”⁴

Vaikka veganismi on useimmiten ennen kaikkea eläinoikeudellinen valinta, voidaan sen nähdä vastaavan myös ympäristökysymyksiin tai yleismaailmallisiin sosiaalisiin ongelmiin.⁵ Esimerkiksi Kaisa kertoo veganismin olevan hänelle suuressa määrin ”kolmannen maailman kysymys”. Karjataloudesta luopumalla ja kasvikunnan tuotteita kasvattamalla pystyttäisiin hänen mukaansa tuottamaan ruokaa suuremmalle joukolle maailman ihmisiä, koska kasvisravinnon tuottaminen onnistuu sekaravintoa pienemmillä resursseilla.⁶ Maatiaksen perustelut ovat puolestaan eläinoikeudellisten lisäksi ”spiritualistisia”. Hän kertoo

¹ H: Minna ja Mikko 25.1.2007.

² Pettersson 2001, 10–13.

³ Konttinen & Peltokoski 2004, 106.

⁴ KV: Minttu 12.3.2003.

⁵ TaY: SL. Peltokoski 1999, 9-10; Peltokoski 2003, 97.

⁶ H: Kaisa 18.2.2003.

kiinnostuneensa kasvissyönnistä ja veganismista hindulaisuuden ja buddhalaisuuden kautta, mutta tällä hetkellä hänen vegaaninen ajatusmaailmansa pohjautuu kristillisyyteen. Hän näkee ihmisen tehtävän maailmassa vastuulliseksi – elämistä tulisi huolehtia ”vähän niin kuin vanhemmat huolehtii lapsistaan”. Luomakuntaa ei ole luotu ihmistä varten, tämän hyväksikäytettäväksi.¹

Kasvissyöntiä tai veganismia tukevat perustelut jaotellaankin tavallisesti edellä mainittujen eläinoikeudellisten, ekologisten ja hengellisten periaatteiden lisäksi terveydellisiin syihin. Peltokosken mukaan suomalaiset kasvissyöjät perustelevat ruokavaliotaan usein vedoten juuri terveydellisiin perusteisiin, mikä ei taas ole näkyvässä vegaanien piirissä.² Terveydellisyys ei kenties usein olekaan tärkein syy vegaanisen elämäntavan valintaan, mutta Peltokosken materiaalista poiketen eräät haastateltavistani nostivat terveydelliset syyt muiden syiden rinnalle elämäntapavalintaansa perusteltaessa. Kaisa mainitsee vegaaniruoan tuntuvan sekaruokaa ”tasapainoisemmalta ja terveellisemmältä valinnalta”, ja myös Saara ja Maleena kertovat olevansa huolestuneita maidon epäterveellisyydestä.³ Terveyskysymykset ovat siis voineet olla osasyynä vegaanisen elämäntavan valintaan, kuten Mirjamin tapauksessa: ”Jonkinlaisia terveyteen liittyviä ajatuksia on varmaan mielessäni ollut myös, mutta pääsyyinä on ollut alusta asti eläinten kärsimyksen vähentäminen.”⁴

Vaikka eettiset periaatteet nostettiin usein ensimmäisenä esille perusteltaessa veganismia, eläinten hyväksikäytön huomaaminen on usein tapahtunut konkreettisten, tunteita herättävien kokemusten kautta. Jokin yksittäinen tapahtuma on saattanut johtaa kasvissyöntiin ja myöhemmin veganismiin. Susanna kertoo lopettaneensa sianlihan syönnin ala-asteiässä sikatilalle suuntautuneen retken jälkeen, Sini ja Saara kertovat puolestaan havahtuneensa eläinten hyväksikäyttöön sukulaisten metsästämissä ja kalastamisessa sekä naapurissa pidettyjen lehmien myötä. Ruoan alkuperä on tullut lähelle tuttuja eläinten jouduttua teuraaksi.⁵ Muutamat ovat yhtäläillä raskauden ja imettämisen myötä konkreettisesti heränneet huomaamaan lehmän maidon ”ongelmallisuuden” – sen, että lypsylehmät saatetaan raskaaksi vuosittain, jotta ne tuottaisivat riittävästi maitoa, mutta vasikat saatetaan erottaa emostaan jo ensimmäisenä elinpäivänään. Kolme haastateltavaani perustelee-

¹ H: Matias 18.2.2003.

² TaY: SL. Peltokoski 1999, 9.

³ H: Kaisa 18.2.2003, Saara 8.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007.

⁴ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁵ KV: Susanna 27.2.2007; H: Sini 21.2.2003, Saara 8.2.2003.

kin vegaaniksi ryhtymistään juuri eläimen maidon kuulumisella tämän poikasille, ei aikuisille ihmisille.¹ Maidontuotannon nähdään myös olevan sidoksissa lihantuotantoon, sillä lähes kaikki naudanliha tulee maitotiloilta.²

Veganismi voikin olla osa suurempaa elämäntilanteen muutosta³ tai jostakin yksittäisestä tapahtumasta seurannutta muutosprosessia. Esimerkiksi Mikko kertoo 1990-luvun turkis-tarhaiskujen saaman julkisuuden osaltaan vaikuttaneen päätökseensä.

Se oli kans ehkä yks semmonen, että jos noi on valmiita tekemään noin paljon eläinten hyväksi, että pistää itsensä likoon, niin kai minä nyt voin vähintään ruveta kasvissyöjäksi. – – Että kun se oli silloin paljon esillä mediassa, niin kyllä se silloin vaikutti sillä tavalla, että kyllä munkin nyt jotain täytyy tehdä. Että en mä nyt ehkä kettuja lähde vapauttamaan tonne, mutta kyllä mä voin kasvissyöjäksi sitte ruveta. Ja sitte uuden vuoden lupauksena mä rupesin saman tien vegaaniksi.⁴

Myös median uutisointi tuotantoeläinten oloista on saanut esimerkiksi Miian ja Millan pohdiskelemaan laajemmin eläinten hyväksikäyttöä.⁵ Miia kertoo törmänneensä aihepiiriin naistenlehden artikkelin kautta:

– – niin siin oli tän englantilaisen Vegan Societyn pieni, siis ihan pieni juttu vaan, et näyttää siltä, että eläimiä voi kohdella vaikka kuinka kaltoin, kunhan syö ne jälkeenpäin. Niin siitä mä huomasin, että hei hetkinen... Siinä oli joku sika, joka odotti teurastusta, että rupesin sitte vähän enemmän ottamaan asioista selvää. Kyllä se makkaran syöminen loppu siihen.⁶

Syyt vegaaniksi ryhtymiselle voivat siis olla monet. Etualalla ovat usein eläinoikeudelliset syyt, joiden rinnalle nostetaan muita tärkeäksi koettuja perusteita. Pettersson esittelee veganismin perusteita esimerkiksi ravinnon riittävyteen, ekologisuuteen ja terveysvaikutuksiin pohjautuvilla tutkimustuloksilla.⁷ Myös omassa materiaalissani asiasyyt nousevat vahvasti esille elämäntapavalintaa perusteltaessa. Käytännössä jokin yksittäinen konkreettinen kokemus tai yksinkertaisesti tunne siitä, ettei eläinten hyväksikäyttö ”ole ihan oikein”,⁸ on kuitenkin saattanut toimia elämäntapamuutoksen lähtölaukauksena. Elämänta-

¹ H: Maaria 14.2.2003, Sini 21.2.2003, Saara 8.2.2003.

² H: Salla, 25.1.2007, Sini 21.2.2003.

³ Näin vegaaniksi ryhtymistään kuvailevat esimerkiksi Milla ja Mirjam. KV: Milla 21.3.2007, Mirjam 16.2.2007.

⁴ H: Mikko 25.1.2007.

⁵ H: Miia 22.1.2007; KV: Milla 21.3.2007.

⁶ H: Miia 22.1.2007.

⁷ Pettersson 2001, 10–13.

⁸ H: Markus 14.2.2003.

pavalinnan takana olevia tunteita ei siitä huolimatta haluta veganismista puhuttaessa korostaa, vaan valintaa perusteltaessa esille nousevat yleensä valintaa puoltavat faktat. Kenties tunteiden korostamisen pelätään epäpolitisovan veganismin, jolloin ilmiö olisi helpommin ohitettavissa. Empatia eläimiä kohtaan on joka tapauksessa vahvasti vegaanisen elämäntavan takana, ja pehmeät arvot – itseään heikommista huolehtiminen, väkivallattomuus, elämän arvostaminen – näkyvät materiaalini vegaanien ajatusmaailmassa yleisemminkin.

Arjen politiikkaa

Johanna Mäkelä toteaa syömisen ja suhteen ruokaan muuttuneet 1900-luvun jälkipuoliskolla moniulotteiseksi ja monimutkaiseksi:

1990-luvulla asennoituminen syömiseen muuttui. Ruokaa koskeva keskustelu politisoitui, ja erilaisten ruokavalioiden noudattamisesta kehittyi osa elämäntyyliä. Syömisestä tuli vaikuttamisen väline, jolla osallistuttiin ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Kieltäytymällä eläinkunnan tuotteista vegaanit ottivat kantaa sekä eläinten oikeuksiin että ruoan terveellisyyteen ja riittävyyteen.¹

Mäkelän mukaan niin hullun lehmän tauti kuin lisääntyvä kasvissyöntikin ovat lisänneet kiinnostusta ruoan alkuperää kohtaan, ja syömisestä on tullut entistä kokonaisvaltaisempi ilmiö. Ruoka ei enää vain ravitse, vaan se on yhä enenevässä määrin myös politiikkaa. Kuten edellisessä lainauksessa todetaan, voidaan erilaisten ruokavalioiden noudattaminen siis nähdä osana yksilön valitsemaa elämäntyyliä.² En kuitenkaan vegaanien tapauksessa puhu elämäntyylistä, vaan elämäntavasta. Käyn seuraavassa läpi hieman sitä, miksi veganismi näyttäytyy materiaalini pohjalta nimenomaan elämäntapana sekä sitä, millaisiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin vegaanit elämäntapavalintansa kautta osallistuvat.

Elämäntyyli voidaan käsittää joko elämäntavan synonyymiksi tai elämäntapaa jollakin tavalla ohueemmaksi, lähinnä kulutusta ilmentäväksi termiksi.³ Vaikka käsitteitä ei aina etenkin ulkomaisessa tutkimuksessa eroteta, on eron tekeminen mielestäni tässä yhteydessä tarpeen, sillä juuri elämäntavan käsite mahdollistaa veganismin kokonaisvaltaisuuden hahmottamisen. Veganismi ei elämäntyylin lailla vaikuta lähinnä kulutustottumuksiin, vaan on elämäntapa, jonka mukainen arvomaailma vaikuttaa myös konkreettisilla tavoilla

¹ Mäkelä 2004, 370.

² Mäkelä 2004, 369–370.

³ Roos 1988, 13.

yksilön elämään. Giddens määrittelee elämäntyyliä tai -tapaa rutinoitujen käytänteiden kautta, jolloin se, miten pukeudutaan, syödään, mitä ostetaan ja kenen kanssa vietetään aikaa, korostuu. Kyseiset rutiinit ovat avoimia muutoksille, mutta siitäkään huolimatta ne eivät kerro vain esimerkiksi yksilön kulutustottumuksista, vaan pikemminkin siitä, kuka hän haluaa olla.¹ Veganismi näkyikin vegaanien elämässä juuri Giddensin mainitsemissa rutiineissa, ja vegaanin identiteettiä rakennetaan jokapäiväisten valintojen kautta. Arkipäivän rutiinien lisäksi veganismi pitää kuitenkin sisällään myös ajatuksen ”hyvästä” ja ”oikeasta”, jotka Roosin mukaan liittyvät vahvasti elämäntavan määritelmään. Veganismia, kuten elämäntapaa yleisemminkin, ilmaistaan siis kuluttamalla, mutta arjen rutiinien lisäksi veganismi pitää sisällään myös vahvoja eettis-moraalisia perusteita.²

Veganismi liittyikin usein laajempaan tasapuolisuuden vaatimukselle perustuvaan ajatusmaailmaan. Eläinten riiston lisäksi kritisoidaan myös minimaalisella korvauksella työtänsä tekevien ihmisten sekä luonnon hyväksikäyttöä. Näin kulutuskriittisyys on elämäntavalle hyvin ominainen piirre, ja esimerkiksi reilun kaupan tuotteiden tai luomuruoan suosiminen on monelle itsestään selvä valinta. Mikael kertoo perheensä kulutusperiaatteista seuraavaa: ”Suosimme reilua lähellä tuotettua luomuruokaa tai oman peltotilkun antimia. Kestovaippoja käytettiin ja kirpparit [kirpputorit] käy myös. Eettiset näkökulmat on mukana myös, eli katsomme kenelle rahamme menee. Siksi, kun näin se kuuluu meidän mielestä ollakin.”³ Zackariasson on huomannut samankaltaisen kuluttamisen kokonaisvaltaisen politisoinnin haastatellessaan aktivisteja. Poliittinen aktiivisuus voi hänen mukaansa muodostua elämäntyyliksi juuri kaikkeen kuluttamiseen vaikuttavien eettisten perusteiden kautta. Kaupan hyllyllä ei näin joka kerta tarvitse tehdä päätöksiä eettisemmin tuotettujen tuotteiden puolesta, vaan esimerkiksi reilun kaupan tuotteiden ostaminen on luonnollinen osa kulutuskäyttäytymistä.⁴ Peltokoski toteaaakin veganismin toteuttavan osaltaan neljännen aallon liikehdinnälle tyypillistä kokonaisvaltaisuuden ideaalia, jolloin yhteiskunnallisten ongelmien eriyttämisen sijaan pyritään yhtä aikaa käsittelemään monia eri teemoja ekologisista kysymyksistä sosiaaliin.⁵ Kulutus politisoidaan, ja jokapäiväisistä ostoksista tulee merkittävä tapa vaikuttaa yhteiskunnallisiin ongelmiin.⁶

¹ Giddens 1991/1999, 102.

² Roos 1985, 31, 34.

³ KV: Mikael 21.3.2007.

⁴ Zackariasson 2006, 112.

⁵ Peltokoski 2003, 98.

⁶ Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003b, 268.

Vegaaninen elämäntapa voi siis olla arjen politiikkaa. Kuten etnologi Tiina-Riitta Lappi toteaa, käsitetään arki tai arkisuus usein varsin suppeasti yksittäisten ihmisten tai toimintojen ominaisuudeksi. Hänen mukaansa näkökulman tulisi olla laajempi – arkielämä sivuaa jollakin lailla ”kaikkea sosiaalista ja yhteiskunnallista elämää ja toimintaa”.¹ Juppi, Peltokoski ja Pyykkönen toteavat, että jälkimodernille yhteiskunnalle on ominaista juuri politiikan alueen laajentuminen tai siirtymä: ”politiikkaa ei enää ymmärretä vain tiettyihin instituutioihin kytkeytyvänä yhteiskunnan sektorina, vaan ’politiikka’ ja ’poliittinen’ ovat laajentuneet käsittämään yhä useampia toimijoita, toimintamuotoja ja toiminnan alueita”.² Näin poliittisuus ja politiikka ovat levinneet kattamaan myös kansalaistoiminnan ja yksilöllisen toiminnan eri alueita.³

Vegaaneille arjen politiikka on usein vaikuttamista juuri kulutuksen kautta. Ylenmääräistä kulutusta pyritään välttämään, kierrätystä ja eettisesti tuotettuja tuotteita suosimaan. Vaikka monet vegaanit siis pyrkivät elämäntavallaan irtautumaan nyky-yhteiskunnan kulutuskeskeisestä elämästä, rakentavat he omalta osaltaan myös postmodernia segregoitua todellisuutta, jossa eri kuluttajaryhmät ja elämäntavat eriytyvät omiksi ryhmikseen. Sillä kuten Pasi Mäenpää toteaa, on kulutusyhteiskunta ”sillä tavoin kokonaisvaltainen, että monet kriittiset aatteet ovat omiaan kehittymään sen osakulttuureiksi”.⁴ Näin materialismin antiteeseistäkin voi tulla osa markkinatalouden koneistoa, ja vegaanit saavat oman paikkansa kuluttamiseen perustuvassa jaottelussa pyrkiessään panostamaan eettiseen kulutukseen.⁵ Veganismi voi toki perustua vain esimerkiksi eläinoikeudellisiin syihin, jolloin kuluttamisen kautta halutaan vaikuttaa vain eläinten hyvinvointiin. Useimmiten vegaaneiden kulutuskäyttäytymiseen vaikuttavat kuitenkin eläinten oikeuksia laajemmat periaatteet, jolloin veganismi näyttäytyy kokonaisvaltaisena poliittisena elämäntapana. Veganismi voidaankin nähdä paitsi kuluttamisen kritiikkinä, myös vaihtoehtoisena kuluttamisena, ”toisinkuluttamisena”, jossa esillä ovat vahvasti kokonaisvaltaiset eettiset arvot.⁶

¹ Lappi 2005, 297.

² Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003b, 266.

³ Juppi, Peltokoski & Pyykkönen 2003a, 8.

⁴ Mäenpää 2004, 309.

⁵ Thompson 1992/1994, 239, 253.

⁶ Peltokoski 2003, 101.

4. VANHEMMUUDEN HAASTEET

Vanhemmuuden lähtökohdat

Materiaalini vanhemmat ovat suurimmaksi osaksi nuoria aikuisia, ja monet heistä ovatkin saaneet ensimmäisen lapsensa keskimääräistä varhemmin. Keskiarvo materiaalini naisten ensisynnytyksiästä on hieman yli 25 vuotta, kun suomalaisnaiset keskimäärin synnyttävät ensimmäisen lapsensa noin 28-vuotiaana.¹ Vaikka suuri osa informanteistani on syntynyt 1970-luvulla ja näin keskenään melko samanikäisiä, ovat he kuitenkin myös melko epäyhtenäinen joukko siinä suhteessa, että he ovat tulleet vanhemmiksi 15–35-vuotiaana. Jakautuma on siis melko suuri paitsi lapsensaanti-ään, myös muiden vanhemmuuteen vaikuttavien seikkojen suhteen. Oma rooli vanhempana onkin löytynyt hyvin erilaisia teitä.

Vanhemman roolia ja sen omaksumista innostuivat pohtimaan etenkin naisinformanttini. Voisikin sanoa, että naisten ja äitien näkökulma vanhemmuuteen korostuu materiaalissani miesten ja isien äänen kustannuksella. Osaltaan tämä selittyy jo informanttien sukupuolijakaumaa tarkastelemalla – pääosa materiaalini vanhemmista on naisia. Toisaalta juuri naiset ovat materiaalissani olleet myös niitä, joille vanhemman roolin omaksuminen ei aina ole sujunut täysin mutkattomasti, ja joille roolin omaksumiseen on liittynyt erityisiä paineita. Haastatteluissa vanhemmuuden ensiaskelista kertoivat useimmiten ne, joille oma rooli vanhempana oli löytynyt vasta hapuilun jälkeen. Miia kertoo kokemuksistaan näin:

Mä muistan, että kun Enni täytti vuoden, niin mä olin ihan helpottunu, että mä en ollu niinku tappanu häntä jollain tavalla. Mä muistan kun me menttiin synnäriltä [synnytyslaitokselta] kotiin. Mä olin siellä viikon verran sen takia, että vähän pelotti mennä kotiin. Että mitä mä siellä teen. – – Se on pelottava kokemus, kun näkee tämmösen pienen nytyin ja sitä miettii sitten, että mitä mä tällä teen. Ei ne äidinvaistot ihan noin vain tuu.²

Välttämättä vanhemmilla ei olekaan mitään kokemusta lapsista ennen oman lapsen syntymää, joten lapsiperheen elämän realiteetit saattavat tulla yllätyksenä. Näin kävi esimerkiksi Minnalle: ”Niin, että kun mullei oo ollu kauheesti kokemusta lapsista tai ei niinku oikeestaan yhtään. Niin mä olin kuvitellu, että sitten taas ollaan mukavasti siinä kotona ja lapsi leikkii siinä lattialla itekseen. Ja mä voin vaikka lukea hyviä kirjoja ja sellasta.” Mielikuva

¹ Tilastokeskuksen tilaston mukaan suomalaisten ensisynnyttäjien keski-ikä vuonna 2006 oli 28 vuotta. ”Suomalaisten ensisynnyttäjien keski-ikä vuonna 2006”. Tilastokeskuksen www-sivu http://www.stat.fi/til/synt/2006/synt_2006_2007-04-20_tie_001.html. 5.10.2007.

² H: Miia 22.1.2007.

osoittautui vääräksi, kun perheeseen syntyi koliikkivauva, joka vaati vanhempien jakamattomaa huomiota ympäri vuorokauden. Minna kertoo oman roolin äitinä löytyneenkin vastajoidenkin kuukausien jälkeen lapsen syntymästä. Hän olisi toivonut konkreettista tukea lapsen hoidon opettelemiseen. Neuvolakäynnit tuntuivat turhauttavilta, koska niillä keski-tyttiin vain raskauden seurantaan, eikä Minnalla ollut raskautensa aikana mitään erityisiä ongelmia.

Mut kukaan ei missään vaiheessa kertonu, että millaista on sit, ku se lapsi on syntyny. Et lapsen hoitoo opetettiin sit ku lapsi oli jo syntyny, siel sairaalassa. Mäkin, kun mä pääsin sit yöllä sinne osastolle, niin hädissäni vain kysyin niiltä hoitajilta, että mitäs mä sitten teen, ku se alkaa itkeen.¹

Mikko kertookin olleensa puolisoaan paremmin perehtynyt käytännön lastenhoitoniikseihin, sillä hän oli käynyt Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämässä isyysvalmennuksessa. Äideille äitiysvalmennusta ei kuitenkaan ollut tarjolla, sillä kuten Mikko naureskellen toteaa, on suhtautuminen usein seuraavanlaista: ”Äidit tietää nää luonnostaan, niillä on se äidinvaisto.”²

Voisi sanoa, että äitiyden oletetaan usein olevan jotakin itsestään selvää ja sisäsyntyistä. Toisille se sitä onkin, ja osa haastattelemistani ja kyselyyni vastanneista vanhemmista kertovat halunneensa Maleenan tavoin lapsia ”aina”.³ Maaria toteaa lasten hankinnan olleen myös heille Markuksen kanssa itsestään selvää. Hänet kun on omien sanojensa mukaan kasvatettu äidin rooliin: ”Mä oon kai ehdollistettu jo niin pienestä siihen, et musta tulee äiti. – – Silleen, että en mä oikeestaan edes kyseenalastanu koskaan sitä ajatusta. Mutta onhan se myös mun oma ajatus.”⁴ Maaria on siis omaksunut äidin roolin hyvin perinteisellä tavalla, sillä ajatus on tullut omaksi jo lapsena, ja sopivan kumppanin löydyttyä lapsien hankinta on ollut luonnollinen päätös.⁵ Myös Sallalla lapset ovat olleet haaveissa lapsesta saakka. Hän on työnsä sekä siskonsa ja kavereidensa perheiden kautta ollut paljon tekemisissä lasten kanssa jo ennen oman lapsen hankintaa. Näin vanhemmuus ja sen sitovuus ei ole tullut yllätyksenä: ”kai nyt kun siihen on jo niinku varautunu, että tässä sitä nyt ollaan koko ajan”.⁶

¹ H: Minna 25.1.2007.

² H: Mikko 25.1.2007.

³ KV: Maleena 24.3.2007.

⁴ H: Maaria 23.1.2007.

⁵ Brembeck 1999, 178.

⁶ H: Salla 25.1.2007.

Äitiyden voikin nähdä materiaalini perusteella rakentuvan hyvin eri tavoin. Etnologi Hilka Helsti osoittaa 1900-luvun alkupuolen kotisynnytyksiä koskevassa tutkimuksessaan, että äitiyttä voidaan tarkastella konstruktiona, joka on sekä sosiaalisesti että kulttuurisesti rakentunut. Hän painottaa, että esimerkiksi hyvällä tai ihanteellisella äitiydellä ei näin ole ”luonnollista” perustaa, vaan äitiys voi saada hyvin erilailla konstruoituja muotoja.¹ Toisille materiaalini naisista äitiys onkin voinut löytyä luonnollisesti, osalle oman äitiyden rakentaminen voi kuitenkin viedä aikaa, sillä ympäröivän kulttuurin mallit saattavat itsestä tuntua vierailta. Kaikille materiaalini vanhemmista äitiys tai isyys ei ole alun perinkään ollut itsestään selvä valinta. Monille vanhemmuus on tullut ajankohtaiseksi vasta ehkäisyn pettäessä – lapset ovat olleet suunnitelmissa joskus myöhemmin, jos silloinkaan, kuten Milla seuraavassa kertoo:

Lapsi ei ollut itsestänselvyys, mietimme pitkään, että ehkä sitten joskus. Sitten lapsi päättikin tulla ennen kuin me olimme päättäneet mitään, ja parempi näin. Ja miksikö mietimme ja emmimme? Meidän oli hyvä olla kahdestaankin. Mietin myös omalta kohdaltani, olisinko kuitenkaan sopiva äidiksi – tarkoitan, etten tuntenut itseäni riittävän kypsäksi ottamaan niin suurta vastuuta toisesta ihmisestä. Käytäntö kuitenkin on osoittanut, että olen vallan kelvoinen äiti, paras lapselleni.²

Muutama materiaalini äideistä on saanut ensimmäisen lapsensa alle 20-vuotiaana. Raskaus on useimmiten tullut yllätyksenä, ja vaikka veganismin ei suoranaisesti nähdä vaikuttaneen perhesuunnitteluun, on elämää kunnioittavalla ajatusmaailmalla kuitenkin saattanut olla jotakin tekemistä perheen perustamisen kanssa. Sini mainitsee lasten saaneen tulla, koska hän ylipäänsä pitää kaikesta elävästä.³ Saarelle veganismi ”ehkä saattoi jollainlailla liittyä siihen, ettei halunnut aborttia ajatellakaan”.⁴ Vegaaninen elämäntapa on siis osaltaan saattanut vaikuttaa siihen, että osa materiaalini vanhemmista on saanut ensimmäisen lapsensa huomattavan varhain, ja että vanhemman rooliin on näin voitu joutua sopeutumaan suunniteltua aikaisemmin.

Tasapainottelua eri roolien välillä

Vanhemmuus laittaa arjen ja arvot usein uuteen järjestykseen. Elämä on ennen lapsien hankintaa totuttu järjestämään omien menojen mukaan, mutta lasten myötä tärkeysjärjestystä joudutaan yleensä muuttamaan. Mirjam kuvailee muutosta näin:

¹ Helsti 2000, 14–15, 395.

² KV: Milla 21.3.2007.

³ H: Sini 21.2.2003.

⁴ H: Saara 8.2.2003.

Lähes kaikesta aiempaan elämäni kuuluneista asioista olen luopunut, hetkellisesti. Äitiys on tuonut tilalle jotain aivan uutta ja erilaista, vastuuta, pitkäjänteisyyttä, omien tarpeiden hetkellistä ohittamista, onnellisuutta, arkipäivästä ja kiireettömyydestä nauttimista.¹

Materiaalissani vanhemmuuden koetaan tuoneen mukanaan paljon ilon aiheita, lapsen kehityksen ja puuhastelujen seuraaminen on tuonut uutta perspektiiviä elämään. Oman ajan puute ja jatkuva vastuun kantaminen toisesta ihmisestä ovat kuitenkin olleet asioita, jotka materiaalini vanhemmat kertovat kokeneensa suurimpana vanhemmuuden mukanaan tuomana muutoksena. Kuten Mikael asian ytimekkäästi muotoilee: ”Tunsin lapsiperheitä ja aika oikeanlainen kuva oli siitä mitä se arki on, mutta se sitovuus ja vastuut yms. oli paljon suurempaa kuin olin osannut ajatella.”² Kysyessäni Millalta, mikä on ollut haastavinta vanhemmuudessa, vastaa hän seuraavalla tavalla:

Ehkä sen hyväksyminen, että on todellakin välttämätön ihminen toiselle. Siis se lapsen valtava riippuvuus minusta. Aina sitä ei jaksaisi. Tähän liittyy se, että kun on välillä hyvinkin väsynyt, pitäisi kuitenkin jaksaa (jaksaa hoitaa lapsen tarpeita ja olla hänelle läsnä, tai jaksaa pitää mölyt mahassaan, vaikka harmittaisikin, jne.).³

Minna haikailee myös hieman spontaanin elämäntyylin perään, sillä lapsen kanssa elämä tuntuu olevan hyvin sidottu jokapäiväisiin rutiineihin.⁴ Markusen ja Maarian mukaan oma vapaus ei ole ainakaan neljän lapsen vanhempana enää itsestään selvää.

Markus: Tyhmempii oltiin ennen, kun ei tajuttu, et mitä on vapaus.

Maaria: Et se, että tosi pienet asiat on oikeesti tosi hauskoja.

Eeva: Minkä tyyppiset asiat?

Maaria: No, että voi käydä kävelyllä.

Markus: Mennä kahvilaan istumaan ilman et tarttee olla kenenkään jameksena siinä koko ajan.

Maaria: Niin, ja se, että jos tulee väsyneenä kotiin, niin sit voi olla väsyny.

Markus: Niin, ei tarttee ensimmäiseks ruveta tekee ruokaa ja...

Maaria: Passaamaan kaikkii.⁵

Individualistiset arvot ovatkin muuttaneet etenkin naisten suhtautumista omaan elämäänsä. Siinä missä monet aikaisempien sukupolvien naiset ovat antautuneet äitiydelle oman henkilökohtaisen elämänsä kustannuksella, ei nykyäiti välttämättä halua profiloitua ainoastaan äidin roolin kautta. Tämä näkyy myös etnologin Helene Brembeckin tutkimuksessa

¹ KV: Mirjam 16.2.2007.

² KV: Mikael 21.3.2007.

³ KV: Milla 21.3.2007.

⁴ H: Minna 25.1.2007.

⁵ H: Maaria ja Markus 23.1.2007.

nuorista äideistä; äitiyden pelätään peittävän alleen sen yksilöllisen minän, joka on rakennettu individualismin oppien mukaisesti. Näin monelle nykyäidille on tärkeää äidin roolin ohella profiloitua esimerkiksi työn, harrastusten ja parisuhteen kautta.¹ Oman ajan ja harrasteiden uhraaminen lasten saannin takia ei ole itsestään selvää tai vaatii ainakin sopeutumista. Käytännössä nykyajan vanhemmuus ei olekaan vain kasvamista yhteen uuteen rooliin, vaan pikemminkin sopeutumista useiden rinnakkaisten roolien välillä tasapainotteluun. Susannan mukaan haastavinta vanhemmuudessa on ollutkin juuri eri rooleihin sulautuminen niin ajankäytön kuin oman jaksamisenkin puolesta: ”Opiskelun yhdistäminen äitiyteen on ollut samaan aikaan rankkaa ja antoisaa.”²

Eräät materiaali vanhemmista haluavat vaikuttaa paitsi arjen kulutusvalinnoillaan myös toimimalla oikeaksi katsomiensa asioiden puolesta. Heille aktiivinen toiminta esimerkiksi kansalaisjärjestöissä tuo elämään sisältöä ja ”mielekkyyttä”, kuten Maija asian ilmaisee.³ Järjestötoiminnan ja perheen yhdistäminen saattaa kuitenkin käytännön syistä olla hankalaa, ja lasten saaminen voi muuttaa aikaisemmin aktiivisesti toimintaan osallistuneiden tilannetta. Ainakin Zackariassonin haastattelemat aktivistinuoret ovat huomanneet perheen perustamisen vaikuttavan järjestötoiminnalle omistautumiseen. Nuoret saattavat käyttää kaiken aikansa aktiiviseen toimintaan, mutta perheelliset eivät pysty omistautumaan järjestötoiminnalle ainakaan samassa mittakaavassa.⁴ Siitä huolimatta, että toiminnalle saattaa lasten myötä jäädä vähemmän aikaa, ovat eräät haastateltavani myös pystyneet yhdistämään järjestötyön pikkulapsiperheen elämään. Minna vetää kasvisperheille tarkoitettua tukiryhmää, joka tarjoaa vertaistukea kasvissyönnistä kiinnostuneille perheille.⁵ Maija ja Salla kertovat puolestaan hoitavansa järjestöasioita sähköpostitse lapsen nukkessa.⁶ Aktiivinen osallistuminen järjestötoimintaan onkin toisille luonnollinen osa arkea, sillä kuten Salla toteaa: ”en mäa sitte tiedä, että mitä mäa tekisin, että mihin menee ihmisten aika sitten, jos ne ei tee mitään hyödyllistä”.⁷

¹ Brembeck 1998, 54, 59, 61.

² KV: Susanna 27.2.2007.

³ H: Maija 24.1.2007.

⁴ Zackariasson 2006, 235.

⁵ H: Minna 25.1.2007.

⁶ H: Maija 24.1.2007, Salla 25.1.2007.

⁷ H: Salla 25.1.2007.

Aina eri roolien yhdistäminen ei kuitenkaan käytännössä onnistu. Vanhemman rooliin sopeutuminen merkitsee tietyllä tavalla oman ”vapauden” menettämistä, ja käytännössä monet työmahdollisuuksiin, ihmissuhteisiin, harrastuksiin tai vapaa-aikaan liittyvät toiveet saavat jäädä, ainakin väliaikaisesti.

Eeva: Sä sanoit, että sulla on se yritys, että oot sä sitten pystynyt jotenki yhdistämään tätä [kotiaitiyttä]?

Miia: No eei. Et Enni kiipeilee mun päällä heti, et jos mä yritän jotain tehdä. Oon mä pari jotain hommaa tehnyt täällä, että jotain tosi pientä, jotain julistetta johonki yhdistyksen näyttelyyn ja sellasta. Kyl mä olin ajatellu silleen, että nyt mä jään kotiin ja ehkä mä vähän opiskelen. Mun piti hakea Taideteolliseen korkeakouluun ja kaikkee tällästä. Että eihän se ole mahdollista, että mulla ei ole sekuntiakaan omaa aikaa.¹

Myös Mirjam kertoo työssäkäyvän puolisonsa ongelmista yhdistää työ ja lapsiperheen elämä muihin aktiviteetteihin.

Muu elämä, kuten sosiaaliset suhteet, harrastukset ja järjestötoiminta ovat jääneet lähes täysin lapsen myötä, joten yhdistäminen ei ole todellakaan onnistunut. Ehkä asioiden priorisointi on onnistunut jollain lailla: nyt on aika keskittyä lapsen, muiden asioiden aika tulee sitten taas joskus.²

Lapsiin keskittyminen onkin varsin tuttu ajatus monille materiaalini vanhemmista. Maleenalle, joka on lapsiensä yksinhuoltaja, lapset ovat merkinneet, ettei hän erityisen aktiivisesti etsi itselleen kumppania. Hän kertoo toki voivansa kuvitella itsensä pysyvässä parisuhteessa, mutta erityisen tärkeää hänelle tuolloin olisi, että uusi kumppani tulisi hyvin toimeen myös lasten kanssa.

En voisi tietenkään kenen tahansa kanssa elää ja olisi tärkeää että kumppani olisi sellainen joka jakaisi mm samat kasvatusnäkökulmat. Itse koen tuon seikan melkein tärkeimmäksi, eli jos huomaa ettei kandidaatti olisi luontevasti lasten kanssa niin melko varmasti se olisi sitten siinä. [K]oska olen aina ollut lasten kanssa yksin ovat he ”kaikki kaikessa” ”ykkösenä” ja haluan että kumppaninkin kanssa tiimi toimii yhtä hyvin niin kuin nytkin. Eli palapelin palojen tulee sopia yhteen.³

Materiaalini vanhemmille vanhemmuus näyttäisikin menevän selkeästi monien muiden elämän osa-alueiden edelle. Vanhemman rooliin on voitu kasvaa kivuttomasti tai opettelun ja hapuilun kautta, taustasta riippumatta uusi rooli näyttäytyy materiaalini vanhemmille merkityksellisenä ja tärkeänä. Vaikka oman ajan tai riippumattomuuden perään hieman haikaillaankin, tehdään päätökset kuitenkin pikemmin perheen kuin yksilöllisen elämän

¹ H: Miia 22.1.2007.

² KV: Mirjam 16.2.2007.

³ KT: Maleena 28.9.2007.

ehdoilla. Monet ovat lapsien myötä luopuneet useista ennen perheen perustamista elämään kuuluneista asioista, mutta vanhemmuus ei kuitenkaan tunnu peittävän alleen kaikkea muuta. Kenties vegaanina pysyminen vaikuttaa osaltaan tähän – vegaanivanhemmat eivät määriy ainoastaan vanhemmuuden kautta, vaan aina myös yksilöinä henkilökohtaisen elämäntapavalintansa kautta. Individualismi ei siis ole täysin hautautunut vanhemman roolin alle.

Pienen lapsen kotihoito

Vain muutamissa materiaalini perheissä on kokemusta lapsen päivähoidosta kodin ulkopuolella. Moni kertookin lasten parissa työskennelleen Sallan tavoin toivovansa, että pystyisi hoitamaan pienen lapsen kotona: ”Se meillä on jo päätetty, että jos mitenkään mahdollista, niin kolmivuotiaaks kotona. – – Mää tiedän päivähoitomaailman niin hyvin, että en, jos ei oo pakko, niin en lasta sinne laita. – – Tietysti lapsella on paras paikka olla kotona.”¹ Myös Mikael kertoo päätöksen olleen melko helppo: ”Äiti halusi jäädä kotiin, itse olin isälle tarjotun ajan kotona ja palasin sitten töihin. – – Ei haluttu pientä lasta laittaa muualle hoitoon.”² Vegaanivanhemmat kertovatkin elämäänsä koskevien päätösten tekemisestä hyvin perhekeskeiseen sävyyn. Asenteet ovat perheen arvoa korostavia, voisi puhua Jallinojan tavoin familismista.³ Jallinoja toteaa suomalaisen ”modernin familismin” rakentuvan olennaisesti kahden pilarin varaan – kotiäitiyden ja hyvän vanhemmuuden, jotka ovat nousseet keskeisesti esille erityisesti vuosituhannen taitteen perhekeskustelussa.⁴ Näin myös vegaanivanhempien perhekeskeisen suhtautumisen voisi nähdä osana laajempaa yhteiskunnassa esille noussutta familistista liikehdintää.

Syyt siihen, miksi kotihoito nähdään materiaalissani päivähoitoa parempana vaihtoehtona, ovat monet. Valtaosassa perheistä lapset ovat vielä melko pieniä, jolloin kodin ulkopuolinen päivähoito ei kenties vielä ole tullut ajankohtaiseksi. Voi myös olla, että tutkimukseeni ovat innostuneet osallistumaan juuri kotona olevat vanhemmat, joille lasten kotihoito näyttäytyy erityisen tärkeänä. Vegaanivanhempien kohdalla yhdeksi käytännön syyksi kotihoidon valitsemiselle nousee se, että kotihoito mahdollistaa lapsen pitkän imettämisen. Etenkin jos myös lapsi noudattaa vegaanista ruokavaliota, imettämisen nähdään parhaiten

¹ H: Salla 25.1.2007.

² KV: Mikael 21.3.2007.

³ Jallinoja 1984, 39.

⁴ Jallinoja 2006, 97, 131, 258.

turvaavan pienen lapsen ravitsemuksen. Markus toteaa pitkän imettämisen olevan ”tavaltaan helppo ratkaisu”.¹ Ja myös Saara toteaa hyvin samaan tapaan: ”Elämä on huoletonta imettämisen ansiosta.”² Lapselle halutaan myös antaa tarpeeksi huomiota ja läheisyyttä. Taustalla on pelko siitä, ettei lapsia huomioida tarpeeksi yksilöllisesti päivähoidossa. Tämä on selkeästi havaittavissa esimerkiksi seuraavasta Minnan kommentista:

Mun mielest Eetu tarvii vielä – tai se ei niinku tarvii vielä sellast seuraa ja kumminkin se tarvii niin paljo huomiota ja maitoo ja kaikkee. Että must ois tosi kurja viedä se jonnekin päiväkotiryhmään, jossa se sais sen verran huomiota, kun hoitotädiltä liikenee niinku kaikkien muiden hoidettavien päälle. Niin, että kuitenkin lapset alkaa sitten vasta ehkä – – pari-kolmevuotiaana olla enemmän kiinnostuneita toistensa seurasta, niin silloin se on sitten järkevämpää.³

Vanhemman tarjoaman kotihoidon uskotaan ylipäänsä luovan lapsille turvallisuuden tunnetta. Maaria toteaa olleensa itse lapsena ”avainkaulalapsi”, samoin Markus muistaa tulleen koulusta tyhjään kotiin. Nyt heistä tuntuukin tärkeältä, että jompi kumpi vanhemmista on aina kotona.⁴

Jallinoja toteaa median kautta välittyvän familistisen ideologian sisältävän kaksi pääjuonetta. Toisessa korostetaan yksilön oikeutta valita kotiäitiys, toisessa luodaan kotiäitiydestä normatiivista ihannetta. Normatiivisiksi asenteet kotiäitiyden suhteen muuttuvat, kun kyse ei enää olekaan henkilökohtaisesta valinnasta koti- ja päivähoidon välillä, vaan kotiäitiys nähdään ”oikein toimivan” valintana. Tällöin valintaa perustellaan kehityspsykologialla, sillä, että lapsen kehityksen kannalta kotihoito on paras vaihtoehto aina kolmeen ikävuoteen saakka.⁵ Näin kotihoitoa perusteli siis myös osa haastateltavistani.⁶ Asenne kodinulkopuolisia hoitomuotoja kohtaan ei kuitenkaan ole täysin tyrmäävä, vaan omaa ratkaisua perustellaan vahvemmin oman henkilökohtaisen päätöksen kautta kuin yleistä kotiäitiyden paremmuutta korostaen. Näin asiasta kertoo Milla: ”Olen edelleen kotona Emman kanssa, mikä on meille paras ratkaisu. Päätökset olivat ja ovat helppoja ja luontevia. – – Meillä on pienet tulot, mutta niin ovat pienet menotkin, joten kotihoito on meille sopivin ratkaisu.”⁷ Hänen vastauksessaan korostuu selkeästi se, että päätös kotiäitiydestä on hyvin perhekohdainen ja jokainen perhe valitsee hoitomuotonsa omien tarpeidensa ja mahdollisuuksiensa

¹ H: Markus 14.2.2003.

² H: Saara 8.2.2003.

³ H: Minna 25.1.2007.

⁴ H: Maaria ja Markus 23.1.2007.

⁵ Jallinoja 2006, 102, 104.

⁶ Mm. H: Salla 25.1.2007, Minna 25.1.2007.

⁷ KV: Milla 21.3.2007.

mukaan. Myös Miian puheessa kotiäitiys hahmottuu henkilökohtaisena valintana: ”Mun elämässä ei ollu mitään järkeä ennen kun Enni syntyi. Mut mä luulen, et kaikki äidit sanoo niin, että tää on kyllä parasta mitä mulle on tapahtunu. Mutta on niitä kyllä niitäkin, jotka ei kestä olla kotona ja sillain. Ei kaikki oo samanlaisia.”¹ Päätökset koti- ja päivähoidon välillä eivät välttämättä olekaan itsestään selviä, kuten Susanna, jolla on kokemusta myös lapsen päivähoidosta, toteaa: ”En usko, että lapsen kanssa on olemassa helppoja päätöksiä.”² Perheet ovat siis omia tarpeitaan ja mahdollisuuksiaan punnitsemalla päätyneet omiin valintoihinsa lapsen hoitojärjestelyjen suhteen. Uutta on kuitenkin Jallinojan ajatuksia mukaillen se, että individualistiset perustelut liitetään myös kotiäitiyteen eli aiheeseen, jota on aikaisemmin pidetty perinteisenä ratkaisuna.³

Olisi hieman harhaan johtavaa puhua oman aikamme familismin yhteydessä vain kotiäitiydestä, sillä juuri isän merkityksen korostuminen lapsen hoidossa erottaa modernin familismin perinteisestä.⁴ Miesten kiinnostus lasten kotihoitoon näkyy myös omassa materiaalisani. Vaikka useimmiten kotiin on jäänyt äiti, minkä kerrotaan johtuvan niin imetyksestä kuin miehen vakituisesta työstäkin,⁵ ovat myös miehet valmiita mahdollisuuksien mukaan osallistumaan kotihoidon järjestämiseen. Mikael on käyttänyt normaalin isille tarkoitetun isyysloman, Markus on jäämässä vuodeksi hoitovapaalle ja Mikko ja Minna ovat puolestaan olleet Mikon vanhempainrahan turvin yhdessä kotona puoli vuotta.⁶ Mikko kertookin oman suhteensa työelämään vaikuttaneen päätökseen:

Tavallaan sitä on silleen yrittäjähenkinen ja tekee työtä itelleen. Mutta siinä on ehkä sitten se, että suuria rikkauksia saisi kerättyä itelleen, niin se ei oo se juttu. Ehkä enemmänkin se, että saa tehdä mitä haluaa ja että pystyy myös tekemään tällaisia valintoja, että voi olla kotona. Että ei tipu mistään oravanpyörästä, vaikka jää kotiin lapsen kanssa vähäks aikaa.⁷

Työelämä on vaikuttanut ratkaisevalla tavalla myös Maarian ja Markuksen perheen hoitojärjestelyihin:

Eeva: Että miten tällaiset päätökset on sitte syntyny? Tämmöset, että just esimerkiksi näistä hoitojärjestelyistä, että kuka on kotona ja miten?

¹ H: Miia 22.1.2007.

² KV: Susanna 27.2.2007.

³ Jallinoja 2006, 103.

⁴ Jallinoja 2006, 131.

⁵ Imetys: H: Minna 25.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Milla 21.3.2007. Miehen vakituinen työ: H: Maaria 23.1.2007, Maija 24.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Mirjam 16.2.2007.

⁶ KV: Mikael 21.3.2007; H: Markus 23.1.2007, Mikko 25.1.2007.

⁷ H: Mikko 25.1.2007.

Maaria: No, se on ollut käytännön sanelemaa.

Markus: Niin.

Maaria: Koska mulle ole töitä.

Markus: Niin. Ja mulla on ollu töitä.

Maaria: Että mä en oo ehtiny kouluja käydä... – – Mä oisin kyllä ollu valmis luovuttaa hoitovastuun jo paljon aikasemmin, ihan mielelläni.

Markus: Niin.

Maaria: Jos mulla ois ollu työ. Ja Markus ois kyllä mielellään jääny kotiin, jos ois voinu.

Markus: Me ollaan nyt säästetty rahaa, että meil on varaa tähän. Mä jään vuodeks [hoitovapaalle].¹

Lasten kotihoitoa ei välttämättä itsestään selvästi nähdäkään naiselle kuuluvana tehtävänä, vaikka suurimmassa osassa materiaalinikin perheitä päävastuu lasten kotihoidosta on äideillä. Ratkaisut tehdään perheissä sen mukaan, mihin on esimerkiksi taloudellisia mahdollisuuksia. Nuorten naisten pätkätyöt sekä se, että naiset ovat miehiä useammin saaneet lapsia ennen opintojensa loppuunsaattamista, ovat materiaalin perheissä osaltaan vaikuttaneet juuri naisten jäämiseen kotiin.

Jallinoja toteaa, että lasten kotihoitoa selittävät paitsi siihen tarjotut taloudelliset mahdollisuudet, myös vanhemman halu jäädä kotiin.² Kotiäidiksi jäämisen haluamisesta puhuu materiaalissani esimerkiksi Maleena, joka toteaa: ”[O]len aina tiennyt, että haluan olla lasten kanssa kotona”.³ Mirjamin vastauksessa ensin tulee ilmi tilanteen sanelemat ehdot, mutta taustalla on myös tyytyväisyys siitä, että kotihoitoon on ollut mahdollisuus:

Jäin lasta hoitamaan puolisoni tehdessä töitä ja ansaitessa rahaa. Meillä ei oikein ollut vaihtoehtoja, sillä olin opiskelija, eikä minulla ollut mahdollisuutta hyvään ansiotyöhön. Olen onnellinen siitä, että olen saanut mahdollisuuden olla lapseni kanssa kotona näin pitkään.⁴

Vaikka lasten kotihoitoa arvostetaan, ja monet informanteistani pitävät sitä pienelle lapselle parhaana ratkaisuna, saattaa kotivanhemmuus kuitenkin aiheuttaa ristiriitaisiakin tunteita. Miia kertoo suhtautuneensa omaan kotiäitiyteensä alkuaikoina hieman häpeillen:

Mulla oli alussa, että tuntu ihan siltä, että vitsi mä oon luuseri, että mä jään kotiin. Mutta nyt kun mä oon tutustunu muihin kotona oleviin äiteihin, että me käydään muskarissa ja ollaan sitä kautta tutustuttu, niin kyllä siitä tulee vähän semmonen mamma power -juttu.⁵

¹ H: Maaria ja Markus 23.1.2007.

² Jallinoja 2006, 99.

³ KV: Maleena 24.3.2007.

⁴ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁵ H: Miia 22.1.2007.

Hektisessä, suorittamiselle ja työelämässä pärjäämiselle rakentuvassa yhteiskunnassa ratkaisu kotiin jäämisestä ei välttämättä olekaan aivan helppo. Pelko työelämästä putoamiseen kotivanhemmuuden myötä tulee ilmi materiaalissani useita kertoja. Esimerkiksi Miia, Mikko ja Maleena puhuvat pienimuotoisesta yksityisyrittämisestä, jonka puitteissa on mahdollista tehdä ratkaisuja muuta työelämää omaehtoisemmin.¹ Työelämä ja taloudelliset seikat vaikuttavatkin monessa perheessä ratkaisevalla tavalla pienen lapsen hoitojärjestelyihin, etenkin siihen, kumpi vanhemmista lapsen kotihoidosta vastaa. Kotihoidon ei välttämättä nähdä olevan taloudellisesti kannattavaa, mutta muilla syillä vahvasti perusteltavissa. Saara toteaa kotiäitiyden aiheuttavan etenkin yksinhuoltajaperheessä sen, että toimeentulo on niukkaa, mutta ”muuten kun on hyvä olla, niin sen kestää”.²

Perhemuodon valitseminen ja arjen roolit

Perheen perustaminen vaatii päätöksiä niin perheenjäsenten välisen työnjaon kuin vanhempien siviilisäädynkin suhteen. Se, että päätökset eivät suinkaan aina ole itsestään selviä, tulee vegaanivanhempien kohdalla selkeästi ilmi. Vakiintunut parisuhde ja lasten hankkiminen noudattavat pitkälti ympäröivän maailman nuorten aikuisten elämään kohdistamia odotuksia. Siitä huolimatta, että materiaalini vanhemmat kulkevat näin ainakin jollakin tapaa kulttuurissamme tavallisiksi tai normaaleiksi hahmotettuja polkuja, normien mukaiset käytänteet eivät heidän keskuudessa kuitenkaan automaattisesti saa suurta suosiota osakseen. Esimerkiksi modernin ydinperheen sukupuoliroolit tuntuvat harvasta materiaaliini vanhemmasta erityisen mielisiltä, eikä koti näin heidän ajattelussaan itsestään selvästi kuulu naisen ja kodinulkopuolinen työ miehen vastuulle.

Erityisesti niissä perheissä, joissa nainen on jäänyt pienen lapsen kanssa kotiin, kotityöt saattavat kuitenkin käytännössä jakautua varsin perinteisellä tavalla. Uutta onkin tietty kriittinen asenne, jolla asetelmaa kuvataan. Perinteisten sukupuoliroolien omaksumista voidaan pitää – ei suinkaan luonnollisena ja suositeltavana – vaan pikemminkin valitettava, kuten seuraavasta Mirjamin toteamuksesta käy ilmi:

Koska olen kotona, teen suurimman osan kotitöistä. Puolisoni tekee kaikkea, mitä ehtii ja jaksaa. Emme jaottele kotitöitä sukupuoliroolien mukaan (mutta perinteisen kasvatuksen saaneina valitettavasti vahvuutemme kotitöissä painotuvat perinteisten sukupuoliroolien mukaan).³

¹ H: Miia 22.1.2007, Mikko 25.1.2005; KV: Maleena 24.3.2007.

² H: Saara 8.2.2003.

³ KV: Mirjam 16.2.2007.

Vaikka käytännön järjestelyt eivät siis aina uusia rooleja noudattaisikaan, näkyy tasapuolisuuteen ja yhdenvertaisuuteen pyrkivä arvomaailma vegaanivanhempien puheessa ainakin ihanteiden ja asenteiden muodossa. Tasavertaisen asennoitumisen halutaan koskevan paitsi vanhempien välistä työnjakoa myös lapsia, joita ei haluta luokitella ensisijaisesti sukupuolen perusteella.¹ Kuten Salla lapsestaan toteaa: ”Että esimerkiks tätä vauvaa pyritään kohtelemaan justiin ihmisenä, eikä silleen tietyn sukupuolen edustajana. Tai että reipas poika tai että söpö tyttö tai tällasta.”²

Nykyperheen keskinäinen työnjako voikin uusien roolien myötä muodostua varsin monimutkaiseksi rakennelmaksi, kuten seuraavasta Millan selostuksesta käy ilmi:

Työt ovat jakautuneet aika luontevasti: Emmaa hoidamme molemmat: leikit ja arkitouhut eli Emman pitäminen mukana arjen puuhissa, ruokailun ja pukemisen avustukset, pesut ja niin edelleen. Minä hoidan kaikki pyykit (tykkään) ja lähes kaikki tiskit, ja ruoat laittaa ja kattaa pääasiassa Mikael, tosin toimin toisinaan apukokkina ja joskus teen varsinaisen ruoan. Minä leivon lähes kaikki hiivataikinajutut ja piiraat, Mikael puolestaan leipoo mieluummin leivinjauheella kohotettavia leivonnaisia. Hän hoitaa myös kaikenlaisia säätämis- ja sähköjuttuja ja siivoilee asioita paikoilleen sekä huolehtii puut ja uunin lämmitykset ja suurimmaksi osaksi myös ruokaostokset (paitsi ruokapiirin ja luomutukun kautta tilaukset hoidan minä kotikoneelta). Minä taas hoidan enemmän varsinaista siivousta ja kaikki erityisen likaiset jutut eli viemärien putsaukset ja pesukoneiden sihtien putsaukset, koska Mikaelille ne ovat yököttävämpiä kuin minulle, ja pidän pääasiassa huolta laskujen maksusta ja yleisestä paperinpyörittämisestä, kauppaliistoista ynnä muusta.³

Millan monivaiheisesta kuvauksesta tulee hyvin selkeästi esille se, että perheenjäsenten välinen työnjako tapahtuu pitkälti sen mukaan, millaisia töitä osapuolet haluavat tai pystyvät tekemään. Päätökset työnjaosta eivät enää perheissä pohjaudu niinkään yleisiin kulttuurisesti määräytyneisiin käsityksiin eri sukupuolille sopivista työtehtävistä, vaan työnjako tapahtuu selkeästi perheen sisällä. Samanlainen roolien sekoittuminen näkyy myös muussa nykyvanhemmista tehdyssä tutkimuksessa; Hagströmin mukaan sekä miesten asenne että sitoutuminen perinteisesti naisille kuuluviin kotitöihin, kuten talousaskareisiin ja lastenhoitoon, on muuttunut selkeästi viimeisten vuosikymmenien aikana. Hänen mukaansa suurimmalle osalle pienten lasten isistä on itsestään selvää jakaa lapsenhoitoon liittyvät puuh

¹ H: Maaria 23.1.2007, Salla 25.1.2007; Mirjam 16.2.2007.

² H: Salla 25.1.2007.

³ KV: Milla 21.3.2007.

lasten äidin kanssa, mikä ei vielä edellisen sukupolven kohdalla aina ollut itsestään selvää.¹ Asenteet lienevät siis yleisemminkin liikkeessä yhä omaehtoisempien roolien ja ratkaisujen suuntaan.

Se, että perhe-elämään liittyvät valinnat halutaan tehdä itsenäisesti, ei yhteiskunnassa vallitsevien tapojen tai käytänteiden sanelemana, näkyy paitsi perheen arjen toimintojen organisoinnissa, myös vegaanivanhempien kertoessa ajatuksiaan avioliitosta. Avioliitto nähdään materiaalissani hyvin henkilökohtaisena valintana, ei itsestään selvänä perheen perustamiseen liittyvänä parisuhteen muotona. Osa materiaalini parisuhteessa elävistä vanhemmista on päättänyt mennä naimisiin, osa ei. Avioliittoa ei välttämättä parisuhteen pysyvyyden kannalta pidetä välttämättömänä, vaan avioitumiseen kerrotaan vaikuttaneen useat, esimerkiksi lapsen huoltajuuteen ja perheenjäsenten perimiseen liittyvät, käytännön syyt. Myös esimerkiksi mahdollisuus adoptioon sekä perheen yhteiseen sukunimeen ovat voineet tuntua tärkeiltä avioliiton mahdollistamilta seikoilta.² Toki avioliittoon kerrotaan liittyvän lisäksi romantiikkaa sekä varmuutta parisuhteen pysyvyydestä, mutta päätösten sitovuuteen tai vanhemmuuteen ei siviilisäädyllyllä juuri nähdä olevan vaikutusta.³

Maaria kertoo hangoitelleensa aluksi avioitumista vastaan, koska naimisiinmeno oli hänen mielestään “vanhanaikaista ja tylsää”.⁴ Myöskään Maarian puoliso Markus ei näe avioliiton merkitystä perheen kannalta erityisen tärkeänä, sillä hänen mukaansa “avioliitto on aivan tarpeetonta minkään kannalta”.⁵ He päätyivät silti erinäisten käytännön syiden pohjalta naimisiin heti Maarian tullessa täysi-ikäiseksi.⁶ Kaikki materiaalini pariskunnista eivät ole kuitenkaan päätyneet samaan ratkaisuun. Susannan mukaan “avioliitto ei olisi muuttanut mitään”, ja myös Sallan mukaan “suhde on yhtä pysyvä oli se virallisissa kirjoissa tai ei”.⁷ Maijan näkökulmasta avioliitto on “typerä instituutio”, ja koska hänen puolisonsa on jo kertaalleen ollut naimisissa, ei heillä kummallakaan hänen mukaansa ole erityistä kiinnostusta avioitumiseen.⁸ Vaikka avioliitto ei siis osalle materiaalini vanhemmista ajatuksena ole mieluinen, eivät kaikki täysin sulje pois sitäkään vaihtoehtoa, että

¹ Hagström 1999, 206, 231.

² KT: Markus 14.9.2007, Mirjam 6.9.2007, Salla 12.9.2007.

³ KT: Maaria 11.9.2007, Mikko 8.9.2007, Minna 6.9.2007, Mirjam 6.9.2007.

⁴ KT: Maaria 11.9.2007.

⁵ KT: Markus 14.9.2007.

⁶ KT: Maaria 11.9.2007, Markus 14.9.2007.

⁷ KT: Susanna 6.9.2007, Salla 12.9.2007.

⁸ KT: Maija 9.9.2007.

avioituminen voisi jossakin vaiheessa tuntua ajankohtaiselta. Esimerkiksi Sallan suhtautuminen avioliittoon vaikuttaa varsin kaksijakoiselta:

Toisaalta en haluaisi koskaan naimisiin ihan vain protestiksi yhteiskunnan loke-roimisy yrityksille, toisaalta leskeneläke puolison kuollessa ja isojen juhlien pitäminen (=paljon lahjoja) houkuttaa, joten naimisiinmenokin saattaa olla joskus edessä, siis käytännön syistä, ei mitenkään suuren rakkauden sinettinä.¹

Kiinnostavaa onkin, että vaikka suhtautuminen avioliittoon on monen informanttini osalta varsin kriittinen, on suuri osa materiaalini pariskunnista kuitenkin halunnut avioitua.

Tärkeää vegaanivanhempien kohdalla näyttäisi olevan, että vaikka perhe-elämän ratkaisut voivat ulkopuolisista näyttää varsin perinteisiltä, on ne kuitenkin pystytty toteuttamaan omaksi tuntuvilla tavoilla ja lataamaan henkilökohtaisilla merkityksillä. Avioliitto merkitsee näin sen valinnoille yhteiskunnan määrittelemiä juridisia oikeuksia, mutta avioitumista ei kuitenkaan haluta nähdä ensisijaisesti valintana, joka olisi tehty muun mailman hyväksynnän toivossa. Mirjam tiivistää ajatuksensa tavalla, joka kuvaa hyvin monen muunkin naimisissa olevan informanttini tunteja: “Olemme tehneet niin häistämme kuin avioliitostammekin omanlaisemme ja tuoneet siihen oman sisältömmme.”²

Omalta osaltaan haluttomuus asettua muiden määrittelemään muottiin näkyikin niin häiden järjestämisessä kuin arjen rooleissa. Esimerkiksi Maaria kertoo heidän ilmoittaneen avioitumisesta lähipiirilleen vasta jälkikäteen, eikä aviovaimon roolikaan ole hänestä tuntunut erityisen omalta: “Kielsin ehdottomasti käyttämästä minusta nimitystä vaimo minulle tai muille puhuessa – –.”³ Mirjam puolestaan kertoo omasta suhtautumisestaan häihin ja avioliittoon näin: “Perinteisiä häjäjuhlia kohtaan minulla on aina ollut suuria ‘ei ikinä’-periaatteita, mutta itse avioliitossa oloon en tuntenut vastenmielisyyttä.” Suhtautumisessa avioliittoon tuntuukin kiteytyvän vegaanivanhempien halu toisaalta erottua, toisaalta sopeutua ympäröivään maailmaan. Avoliitossa elävät erottautuvat nimenomaan siviilisäätynsä kautta, naimisissa olevat puolestaan haluavat profiloitua avioliitossaan jollakin toisella tapaa valtavirran käytänteistä poikkeavasti. Esimerkiksi Minna kertoo hänelle olleen erityisen tärkeää, että heidän häissään siviilivihkiminen ja vegaaniherkut yhdistyivät isoihin ja ohjelmallisiin juhliin.

Meitä nimittäin otti kovasti päähän, että vaihtoehtoja tuntui olevan vain kaksi, joko kirkkohäät ja suuret juhlat, tai siviilivihkiminen ja pienet juhlat tai ei juhlia

¹ KT: Salla 12.9.2007.

² KT: Mirjam 6.9.2007.

³ KT: Maaria 11.9.2007.

ollenkaan. – – Niin, no, niinkuin tästäkin tietysti näkee on meidän elämämme sellaista kummallista tasapainottelua sen välillä, että ollako erilainen vai samanlainen. Tai siis yritämme yhdistää tavallisen keskiluokkaisen elämän ja eettisesti tiedostavat ja omia arvoja noudattavat elämäntavat.¹

Se, että vegaanivanhemmat yrittävät päästä karkuun esimerkiksi avioliittoon useimmiten liitettyjä arvoja ja käytänteitä, tekee heidän lokeroimisensa jonkin tietyn perhekäsityksen piiriin vaikeaksi. Heidän sijoittamisensa esimerkiksi Jallinojan määritelmän mukaisesti joko familistiseen tai individualistiseen perhemalliin ei ole mahdollista, koska he eivät näytä toteuttavan kummallekaan asetettuja määritelmiä. Esimerkiksi Salla toteaa avoliittonsa olevan ”pysyvä”, ja Maaria puolestaan näkemyksensä avioliitosta olevan ”vähän keskimääräistä suomalaisperhettä avoimpi”.² Näin elämänikäiselle avioliitolle ja pienten lasten kotihoidolle rakentuva familistinen perhemalli tai naisten ansityötä korostava ja mahdollisesti useita toisiaan seuraavia avo- tai avioliittoja sisällään pitävä individualistinen perhemalli eivät pysty yksinään selittämään vallalla olevia perhekäsityksiä.³ Ihmisten yhä vahvempi halu uudelleenmääritellä elämänsä valinnat tekeekin perheen määrittelystä suorastaa mahdotonta. Kuten Stacey toteaa, nykyperheet yhdistelevät omassa roolien ja merkitysten hakuprosessissaan varsin epätodennäköisiä elementtejä, mikä johtaa siihen, että perheet siirtyvät selkeiden määritelmien ulkopuolelle. Kuva nykyperheestä muodostuu näin pikemminkin uutta ja vanhaa improvisoiden yhdisteleväksi pastissiksi.⁴

5. VEGANISMI JA LAPSIPERHEEN ARKI

Kasvissyöjästä vegaaniksi

Useimmat informanteistani kertovat kokeneensa siirtymän kasvissyönnistä veganismiin olleen tietynlaista ”hienosäätöä”.⁵ Veganismia on monessa tapauksessa edeltänyt vuosien kasvissyönnin, jolloin kasvisravinto on tullut tutuksi ja veganismin mukanaan tuomat muutokset eivät ole tuntuneet mullistavilta. Veganismi nähdään kuitenkin myös kokonaisvaltaisempaan ja kasvissyönnin tietyllä tavalla uskaliaampanakin valintana. Mirjam toteaa

¹ KT: Minna 6.9.2007

² KT: Salla 12.9.2007, Maaria 11.9.2007.

³ Jallinoja 1984, 55.

⁴ Stacey 1996, 7.

⁵ Sanatarkasti hienosäädöstä puhuva Maija ja Mirjam. Lisäksi kaikki muutkin Sallaa ja Susannaa lukuun ottamatta luokittelevat kasvissyönnin veganismia suuremmaksi muutokseksi. H: Maija 24.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Mirjam 16.2.2007, Susanna 27.2.2007.

kasvissyönnin ja veganismin eroista seuraavaa: ”Luulen, että kasvissyöjäksi ’ajautuminen’ on aika helppoa, mutta vegaaniksi ei kukaan ’ajaudu’, vaan siihen tarvitaan vankkaa eettistä näkökulmaa ja tietämystä sekä ravitsemuksesta että eläinten kohtelusta.”¹ Salla ja Susanna luokittelevatkin, joskin ainoina materiaalisiani, veganismin kasvissyöntiä suuremmaksi muutokseksi. Molemmat perustelevat kantaansa veganismin kokonaisvaltaisuu-
della – elämän koetaan muuttuneen enemmän veganismin myötä, koska elämäntapa kyseenalaistaa eläinten hyväksikäytön useilla eri elämänalueilla, ei vain ruokavalion kautta.²

Siirtyminen kasvissyöjästä vegaaniksi on monella tapahtunut vähitellen. Maija toteaa olleensa jo ennen päätöstä ”kotivegaani” eli syönyt kotonaan pelkästään vegaanista ruokaa, Matias kertoo kokeilleensa soijatuotteita ruoanlaitossa jo ennen vegaaniksi päätymistään ja Milla alkaneensa opetella kananmunatonta leivontaa jo hyvin pian kasvissyöjäksi ryhtytyään.³ Veganismi onkin voinut olla vain eräänlainen kokeilu, joka on jäänyt pysyväksi, kuten Mirjamin tapauksessa: ”Muutos oli asteittainen, ensin luovuin maidosta ja munista, mutta söin hunajaa. Sitten hankin ensimmäiset ei-nahkaiset kenkäni ja lopulta halusin jo selkeyden vuoksi olla ’oikea’ vegaani, jolloin luovuin mm hunajasta.”⁴ Hän toteaa myös luopuneensa vanhasta nahkatakista ”imagosyistä”, ja näin ovat nahkatuotteiden suhteen toimineet myös Susanna, Miia ja Sini.⁵ Veganismissa on siis osaltaan kyse myös kokonaisvaltaisen imagon luomisesta. Vaikka esimerkiksi vanhoista nahkatuotteista luopuminen ei omien periaatteitten kannalta olisi välttämätöntä, pelätään niiden viestivän ympäristöön epätoivotulla tavalla. Eläinten hyväksikäyttöä on helpompi kritisoida, jos osoittaa itse pärjäävänsä täysin ilman eläinkunnan tuotteita. Kaisa kokee muiden ihmisten vaativan vegaaneilta täydellisyyttä, ja elämäntapa ja sen lähtökohdat voidaan helposti kyseenalaistaa, jos vegaanilla on esimerkiksi jalassaan nahkakengät.⁶

Tärkeää näyttäisikin olevan näyttäytyä ”oikeana” vegaanina paitsi ei-vegaanien, myös toisten vegaanien silmissä. Koska veganismi on hieman hankalasti määriteltävissä ja rajattavissa, ovat toiset vegaaneista elämäntapansa noudattamisessa toisia tiukempia. Sini

¹ KV: Mirjam 16.2.2007.

² H: Salla 25.1.2007; KV: Susanna 27.2.2007.

³ H: Maija 24.1.2007, Matias 18.2.2003; KV: Milla 21.3.2007.

⁴ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁵ KV: Mirjam 16.2.2007, Susanna 27.2.2007; H: Sini 21.2.2003, Miia 22.1.2007.

⁶ H: Kaisa 18.2.2003.

kertoo kohdanneensa ihmisiä, jotka toimivat ”vegaanipoliiseina” eli huomauttavat epävegaanisina pitämistään asioista. Esimerkiksi lasten hankinta on eräiden mielestä näyttänyt epävegaanisena toimintana, koska lapsen ei tiedetä noudattavan vegaanista ruokavalioita myös tulevaisuudessa.¹ Myös Saara kertoo aikaisemmin suhtautuneensa itseään vegaaniksi kutsuvaan, mutta villatuotteita käyttävään ihmiseen hieman ylenkatsoen, tyyliin ”mikäs vegaani se sitten luulee olevansa”. Ajan myötä suhtautuminen on kuitenkin avartunut: ”Yhtä hyvä vegaani kun minäkin – mikä minä olen siihen sanomaan, että missä se sitten on se hyväksikäytön raja.”² Muiden vegaanien siis saatetaan pelätään suhtautuvan ”joustamiseen” negatiivisesti, vaikka aina aiheita pelkoon ei ainakaan Mintun mielestä pitäisi olla: ”Luulen, että vegaaneilla, joilla on esim. secondhandinä tai vanhoina tuotteina nahkakengät tms. on itsellä enemmän pelkoja muiden suhtautumisesta kuin todellisuudessa olisi aiheita. Itseäni ei ainakaan kiinnosta toisten vaatteet tai nahkakalut.”³

Veganismin myötä tulleet muutokset ovat ainakin osittain imagollisia, ja valtavirran käytänteistä pyritään monessa suhteessa irtautumaan. Veganismi aiheuttaa kuitenkin myös muutoksia jokapäiväiseen elämään, mikä näkyy niin pukeutumisessa, ruoanlaitossa kuin kulutuksessa ylipäänsäkin. Elämäntapa voi näkyä konkreettisesti esimerkiksi lapsiperheen lomamatkakohteen valinnassa; Salla ja Sini kertovat, etteivät mene perheineen sellaisiin huvipuistoihin, joissa pidetään eläimiä.⁴ Veganismin aiheuttamia ruoanlaitossa tapahtuneita muutoksia ei puolestaan pidetä erityisen suurina, sillä tarpeellisia kasvikunnantuotteita – papuja, linssejä, soijatuotteita ja erilaisia vihanneksia ja juureksia – on opeteltu käyttämään jo kasvissyöjänä. Monet ovat kokeneet suhteensa ruokaan muuttuneet suuresti juuri kasvissyönnin myötä. Ruoanlaitto on alkanut kiinnostaa uudella tavalla, osalla myös käytännön pakosta, koska he ovat vielä tuolloin asuneet lapsuudenkodissaan ja joutuneet vasta kasvissyöjinä ottamaan vastuuta ruoanlaitosta.⁵ Markus toteaa syöneensä ennen kaikenlaista helppoa ja nopeaa, ja että ruoka ja maut rupesivat häntä kiinnostamaan vasta kasvissyönnin myötä. ”On tullut ihan uusi ruokamaailma.”⁶ Veganismin myötä suurin muutos on useimmille ollut maitotuotteitten korvaaminen vastaavilla soija- ja kauratuotteilla sekä tarkempi

¹ H: Sini 21.2.2003.

² H: Saara 8.2.2003.

³ KV: Minttu 12.3.2003.

⁴ H: Salla 25.1.2007, Sini 21.2.2003.

⁵ H: Maija 24.1.2007, Miia 22.1.2007, Minna 25.1.2007, Sini 21.2.2003.

⁶ H: Markus 14.2.2003.

huolehtiminen esimerkiksi kalsiumin, D- ja B12-vitamiinien sekä proteiinin saannista.¹ Veganismi vaatii siis niin ravitsemukseen kuin erilaisiin erikoistuotteisiin perehtymistä. Kasvissyönti on kuitenkin jo raottanut porttia tähän maailmaan, jolloin muutokset eivät välttämättä tunnu merkittävän suurilta, ja kasvissyönti nähdään pääosin veganismia suurempana muutoksena.

Arjen järjestelyt

Vaikka muutoksen kasvissyöjästä vegaaniksi ei useimmiten ole kerrottu olleen suuri, on veganismi kuitenkin tuonut mukanaan myös konkreettisia muutoksia. Lapsiperheen elämässä veganismi näkyy arjen päätöksissä ja järjestelyissä. Vegaaniseen elämäntapaan tottumisen kerrotaan sujuneen suuremmista ongelmista, eikä arjen pyörittämisen koeta juuri eroavan muiden lapsiperheiden elämästä: ”Toki ostanne vain tiettyjä tuotteita ja syömmetietynlaista ruokaa, mutta arkipäivä ja ostokset sujuvat rutiinilla siinä missä muillakin perheillä”, toteaa Mirjam.² Myös Mikko kuvailee arjen muuttuneen alun totuttelun jälkeen sujuvaksi:

Vegaaniksi siirryttyä sitte kaikki lisäainelistojen tuijottaminen oli aluksi hankalaa, mutta äkkiä siihenkin sitten tottu. Ja kun ne tyypilliset tuotteet, mitä normaalisti käyttää ja ostaa kaupasta, kun on ne omat makumieltymykset, että kun ne on kerran tarkistanu, niin ei niitä sitte tarvii olla koko ajan kylälämässä. Kun tulee jotain uusia tuotteita tai jossain karkkihyllyllä, niin ne joutuu vähän kattelee.³

Voisi ajatella, että vegaanit haluavat korostaa elämäntapansa ”normaaliutta”, koska toivovat sen leviävän yhä uusien ihmisten keskuuteen. Elämäntavan täydellinen marginalisointi tekisi hallaa sen leviämislle, sillä kuten Pyykkönen toteaa: ”Mitä selkeämmin liike on käytännön tasolla vastakulttuurinen sitä vaarattomampi se on yhteiskunnalle, koska niiden yhteinen kulttuurinen kosketuspinta on tällöin vähäinen – –.”⁴ Olisi kuitenkin vaikea kuvitella, että vegaanivanhemmat puhuisivat arjestaan epäproblematisoivaan sävyyn vain vaikuttamistarkoituksessa. Pikemminkin näkisimme kyseen olevan siitä, ettei omaa arkeaan osaa nähdä erityisen ongelmallisena. Juuri Mirjamin ja Mikon mainitsemat rutiinit tekevät marginaalisen elämäntavan noudattamisestakin arjessa ”tavallista”. Vertailu muiden elämään nähdään ehkä hieman vaikeanakin, koska tunnetaan pääasiallisesti vain omat

¹ H: Maija 24.1.2007, Mikko 25.1.2007, Minna 25.1.2007; KV: Maleena 24.3.2007.

² KV: Mirjam 16.2.2007.

³ H: Mikko 25.1.2007.

⁴ Pyykkönen 2003, 231.

jokapäiväiset askareet. Kuten Mikko toteaa: ”Tai en mä oikeestaan osaa kuvitella, että mikä sitte olis muilla niin erilaista.”¹

Veganismin vaikutukset arkeen tulevat kuitenkin selkeästi ilmi, kun vanhemmat kertovat arkensa käytänteistä. Ruoanlaittoon kerrotaan panostettavan, koska valmistuotteiden tarjonta ei kaikkialla ole erityisen laajaa. Myös erityistuotteita saatetaan käydä hankkimassa useista eri liikkeistä tai kaupassakäynti keskitetään suurempiin marketteihin, joissa vegaaninen valikoima on lähikauppoja suurempaa.² Maaria toteaaakin, ettei veganismia välttämättä arjessa juurikaan huomaisi, jos sattuisi asumaan suuren marketin vieressä, koska tarvittavat tuotteet olisivat silloin helposti saatavilla.³ Kaikille ruokavalio ei kuitenkaan aiheuta erityisvaivaa, ja muutamat kertovat asioivansa ruokaostoksia tehdessään pääasiallisesti lähikaupassa.⁴ Kauppojen valikoimien koetaankin parantuneen viime vuosina merkittävästi, ja maitotuotteet korvaavien soija- ja kauratuotteiden saatavuuden olevan yleensä melko hyvä pienemmissäkin kaupoissa.⁵ Joitakin ongelmallisina koettuja asioita informanttini kuitenkin nykytilanteestakin löytävät. Milla toivoisi kauppoihin suurempia valikoimia – ei ainoastaan yhtä kasvipohjaista jogurttia, ja Minna puolestaan löytäisi käyttöä purkkilastenruoalle esimerkiksi muutaman päivän matkoja varten.⁶ Myös vegaanisten miesten kenkien hankkimisen koetaan olevan työn takana; Matias toteaa tilanneensa kenkensä Englannista ja Mikko harkitsee tekevänsä samoin.⁷ Tilanteita, joissa vegaanisen vaihtoehdon löytäminen on hankalaa, tulee siis vastaan, mutta ne eivät ainakaan Mikaelin mukaan ole välttämättä erityisen merkittäviä: ”Ongelmat eivät ole suuria, joskus harmittaa varsin vähäinen herkkuvälikoima. – – Myös kahviloissa saisi olla parempi valikoima sekä suolaisten että makeiden purtavien osalta.”⁸

Itse ruoanlaittoa ei nähdä sen vaikeampana tai työläämpänä kuin sekaruoankaan valmistusta, ainoaksi eroksi monessa perheessä mainitaan se, että ruoat tehdään alusta asti itse, joten

¹ H: Mikko 25.1.2007.

² Erikoisliikkeistä: H: Markus 14.2.2007; KV: Milla 21.3.2007, Mirjam 16.2.2007. Marketeista: H: Miia 22.1.2007, Minna 25.1.2007, Sini 21.2.2003.

³ H: Maaria 14.2.2003.

⁴ H: Maija 24.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Susanna 27.2.2007.

⁵ H: Kaisa 18.2.2003, Maaria 14.2.2003, Maija 24.1.2007, Miia 22.1.2007, Mikko 25.1.2007, Minna 25.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Milla 21.3.2007, Mikael 21.3.2007.

⁶ KV: Milla 21.3.2007; H: Minna 25.1.2007.

⁷ H: Matias 18.2.2003, Mikko 25.1.2007.

⁸ KV: Mikael 21.3.2007.

siinä suhteessa voi ruoanlaittoon kulua enemmän aikaa.¹ Milla pohtii ruoanlaittoa ja sitä varten hankittavien tuotteiden hankkimista näin:

Ei vegaaniruoan valmistus tai tarpeiden hankinta sen kummempaa ole kuin sekaruoankaan, kun tietää, mitä tekee. Ruoanlaiton joutuu joka tapauksessa opettelemaan, jos ruokaa itse tekee. Jaa, no, ehkä meillä on hieman ”ylimääräistä” vaivaa siitä, että joudumme joitakin tarpeita hakemaan keskustasta. Mutta riittää, että siellä käy toisinaan.²

Päätös ruoanlaittoon panostamisesta ei ainakaan kaikilla ole tietoinen, vaan pikemminkin käytännön sanelema, kuten Markus toteaa: ”Kyllä me varmasti käytettäis eineksii enemmän, jos niitä olis. Mut kun ei nyt oo, niin ei sit tuu [käytettyä].”³ Muutamassa perheessä käytössä onkin ruokalista, joka suunnitellaan etukäteen esimerkiksi muutamaksi viikoksi kerrallaan. Näin ruokaostokset voidaan hoitaa kerralla pidemmän ajan tarpeiksi ja ruokavalion monipuolisuuteen pystytään kiinnittämään erityistä huomiota.⁴ Niissä perheissä, joissa molemmat vanhemmista eivät ole vegaaneja, syödään kotona joko vegaanisesti tai kahta eri ruokaa.⁵ Toisen vanhemman veganismia ei nähdä kuitenkaan käytännön järjestelyjen kannalta erityisen ongelmallisena, kuten Susanna jokapäiväisestä elämästä toteaa: ”En tiedä näkyykö se [toisen vanhemman veganismi] mitenkään ihmeellisesti. Jääkaapissa on kahdet eri ruuat ja vessassa kahdet eri pesuaineet.”⁶

Kotioloissa veganismin ei koetakaan aiheuttavan erityisiä ongelmia, mutta monelle tuttuja ovat kodinulkopuolisissa tilanteissa kohdatut hankaluudet. Maija kertoo pelänneensä veganismin aiheuttavan ongelmia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, joten päätös ryhtyä vegaaniksi ei ollut aivan helppo: ”No oikeestaan se, mikä aluks jarrutti, niin oli semmonen sosiaalisten tilanteiden pelko, että miten sitten ne. Mutta ei se sitten lopuks ollu vaikeeta.”⁷ Kodinulkopuoliset ruokailutilanteet saattavat kuitenkin vaatia erityisjärjestelyjä; ravintoiloista kerrotaan nykyään saavan jo vegaanistakin ruokaa, mutta esimerkiksi vieraampaan

¹ H: Markus 23.1.2007, Mikko 25.1.2007; KV: Maleena 24.3.2007, Minttu 12.3.2003, Mirjam 16.2.2007.

² KV: Milla 21.3.2007.

³ H: Markus 23.1.2007.

⁴ H: Kaisa 18.2.2003, Maaria 14.2.2003; KV: Minttu 12.3.2003.

⁵ Vegaanisesti: H: Maija 24.1.2007; KV: Minttu 12.3.2003. Kahta eri ruokaa: H: Miia 22.1.2007; KV: Susanna 27.2.2007.

⁶ KV: Susanna 27.2.2007.

⁷ H: Maija 24.1.2007.

kyläilypaikkaan tai matkalle mainitsee moni varautuvansa omin eväin.¹ Markus toteaa myös luulevansa, että lastenjuhlahkutsuja jää toisinaan saamatta, jos järjestäjät kokevat vegaanisen vaihtoehdon toteuttamisen liian hankalaksi.² Myös sukulaisten luona ruokaileminen saatetaan kokea ongelmallisena, mutta toiset kertovat sukulaistensa myös innostuneen vegaanisesta ruoanlaitosta.³ Tapana voi olla myös kyläpaikoissa ruoanlaittoon osallistuminen, jolloin isäntävälle ei aiheuteta ruoanlaiton suhteen ylimääräistä päänvaivaa.⁴

Jos lapset noudattavat vegaanista ruokavaliota, on vanhempien tutustuttava etukäteen vegaaniruoan saamisen mahdollisuuksiin oman alueen päiväkodeissa, perhepäivähoidossa tai kouluissa. Sekä Sini että Minttu kertovatkin valinneensa lasten päivähoitopaikat juuri perustuen siihen, suostutaanko niissä erityisruokavalion mukaisiin järjestelyihin.⁵ Vaikka oma arki nähdään pääosin samanlaisena kuin muillakin lapsiperheillä, näkyvät erot juuri siinä, että kodinulkopuoliset tilanteet vaativat järjestelyjä, kuten Markus toteaa: ”Ei muut perheet joudu neuvotteleen koulun kanssa etukäteen ruuasta.”⁶ Ja vaikka vegaaninen ruoka on materiaalini perheiden kohdalla päivähoitopaikassa tai koulussa saatu loppujen lopuksi järjestettyä, voi tilanne kuitenkin vaatia erityistoimia. Sini ja Minttu kertovat vieneensä lapsilleen mukaan päivähoitoon omat soijamaidot, Minttu jopa jonkin aikaa ruoat sosiaalilautakunnan tehtyä kielteisen päätöksen vegaaniruoan tarjoamisesta tarhassa. Kyseiset tilanteet kuitenkin helpottuivat ajan myötä; Sinin kotikaupunki päätti tukea perhepäivähoitoa erityistuotteiden ostossa, joten omia eväitä ei enää tarvittu, ja Mintun päivähoitopaikan ruoantoimittaja suostui vegaaniruoan tekemiseen, vaikka kunta oli asiasta kielteisen päätöksen tehnytkin.⁷ Tiettyä tarkkaavaisuutta lasten päivähoitossa tai koulussa saama vegaaniruokavalio voi vanhemmilta kuitenkin vaatia; Maaria ja Markus kertovat, ettei koulun tarjoama vegaaninen ruoka ole aina erityisen monipuoliseksi koostettu, joten esimerkiksi proteiinin saamiseen kiinnitetään kotona erityistä huomiota.⁸

¹ H: Maaria 23.1.2007, Maija 24.1.2007, Saara 8.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007, Minttu 12.3.2003.

² H: Markus 14.2.2003.

³ Ongelmallisuus: H: Maaria 23.1.2007, Sini 21.2.2003; KV: Mirjam 16.2.2007. Sukulaisten innostuminen vegaaniseen ruoanlaittoon: H: Matias 18.2.2003, Miia 22.1.2007, Saara 8.2.2003, Salla 25.1.2007.

⁴ H: Maaria 14.2.2003.

⁵ H: Sini 21.2.2003; KV: Minttu 12.3.2003.

⁶ H: Markus 23.1.2007.

⁷ H: Sini 21.2.2003, KV: Minttu 12.3.2003.

⁸ H: Maaria ja Markus 23.1.2007.

Vegaanivanhemmat eivät siis itse näe elämäntapaansa erityisen hankalana, vaikka se tietyissä tilanteissa erityisjärjestelyitä vaatiikin. Suhde veganismiin on hyvin arkipäiväinen, eikä elämäntapavalintaa välttämättä arjessa suuremmin pohdita. Veganismi ei ole esimerkiksi Sallalle ”se sellanen hurja juttu”, vaan pikemminkin välttämättömyys, ”itsestäänselvyys tän hetken maailmassa”.¹ Maarian mielestä olisi hyvä, ettei veganismi edes arjessa tulisi mitenkään erityisesti esille: ”Mä jotenkin toivoisin, että se ei niinku arjessa tulisi sillein [esille], että ei tarttisi miettiä sitä, että on vegaani. Ja tavallaan tehdä niitä valintoja koko aika. Haluais, että se ois itsestään selvempää, ja että kaupassa ois helpompi käydä.”² Arjen hankaluudet ärsyttävät, mutta toisaalta elämäntapa erikoistuotteiden metsästyksineen luo vegaanien keskuuteen myös tiettyä yhteishenkeä. Toisten tiedetään kohtaavan arjessaan samoja tilanteita, jotka monelle muille perheille ovat vieraampia. Kuten Minna toteaa, voi arjen rutiineista tulla myös suosittu keskustelun aihe: ”Mistä sitä elämän sisältöä löytäis, jos ei olis vegaani? (nauraa) Mistä sitten keskustelis kavereiden kanssa, jos ei siitä, että mistä kaupasta saa jotain ruokaa?”³

Lapsen ruokavalion valinta

Vegaanivanhemmat joutuvat usein jo raskauden aikana pohtimaan sitä, mitä ruokavaliota lapsen halutaan kasvaessaan noudattavan. Toisille lasta koskevat päätökset ovat olleet itsestään selviä, mutta toisille vasta pitkän harkinnan tulos. Oman materiaalini pohjalta erityinen rooli lapsen ruokavalion valintaan näyttäisi olevan sillä, ovatko molemmat vai vain toinen vanhemmista vegaaneja. Niissä perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat vegaaneja, noudattavat lapsetkin yleensä vegaanista ruokavaliota. Näin on myös niissä materiaalini yksinhuoltajaperheissä, joissa se vanhempi, jonka luona lapset pääasiassa asuvat, on vegaani. Niissä perheissä, joissa toinen vanhemmista noudattaa jotakin muuta kuin vegaanista ruokavaliota, ovat lapsen ruokavaliota koskevat päätökset ja käytänteet vaihtelevampia.

Raskauden ei kukaan mainitse radikaalisti kyseenalaistaneen silloista ruokavaliotaan, ja kaikki materiaalini naiset ovat jatkaneet silloisella ruokavaliollaan myös raskauden yli. Vegaaneina raskausaikanaan olleet ovat kiinnittäneet kyllä erityistä huomiota ravinnon monipuolisuuteen ja esimerkiksi kalsiumin, proteiinin, B12- ja D-vitamiinien saamiseen,

¹ H: Salla 25.1.2007.

² H: Maaria 14.2.2003.

³ H: Minna 25.1.2007.

mutta ovat luottaneet ruokavalion turvaavan myös lapsen kehityksen.¹ Myös ne, jotka ovat olleet raskausaikanaan seka- tai kasvissyöjiä ja ryhtyneet vegaaneiksi vasta raskauksiensa jälkeen, uskovat, että vegaaniruokavalio on sovelias myös raskaana oleville.²

Lintusen 1990-luvulla pro gradu -tutkimustaan varten haastattelemat vegaanit olettivat ainakin vegaanien kasvattavan tulevaisuudessa lapsensa vegaaneiksi.³ Käytännössä kysymys ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen, vaan päätös lapsen ruokavaliosta saattaa muoutoutua vasta pitkien pohdintojen jälkeen. Helpoimmin päätökset ovat syntyneet niissä materiaaliin perheissä, joissa molemmat vanhemmat ovat vegaaneja. Näin Mikael kertoo perheensä päätöksestä: ”Lapsi syö tietenkin samaa ruokaa kuin mekin, joten se oli hyvin helppo päätös.”⁴ Myös Mikko kommentoi aihetta hyvin samaan tyyliin: ”Että se [vegaaninen ruokavalio] on ollu jotenkin ihan itsestään selvää alusta lähtien.”⁵ Sini perustelee päätöksen helppoutta seuraavasti: ”Että jos vastustaa lihataloutta, niin eihän sitä silloin halua tukea mitenkään.”⁶ Mirjam puolestaan kertoo valinnan olevan huonoista vaihtoehdoista paras: ”Lapsen hankkiminen tähän maailmaan, ja vielä tänne länsimaisen kulutuksen keskelle, tätä maapalloa rasittamaan on tuntunut vähemmän rikolliselta, kun on tiennyt, että kasvattaa lapsistakin vegaaneja.”⁷ Useassa perheessä kuitenkin mainitaan, että päätösten yksinkertaisuus on johtunut myös siitä, ettei lapsilla ole ollut esimerkiksi allergioita, jotka olisivat hankaloittaneet täysipainoisen kasvisruokavalion koostamista.⁸ Vaikka lapset kotona söisivätkin vegaanisesti, on myös mahdollista, ettei vegaanista ruokavaliota täysin noudateta kodin ulkopuolella – Kaisan ja Matiaksen lapset saattavat syödä kavereidensa luona esimerkiksi maitotaloustuotteita, mutta eivät lihaa. Kaisa kertoo myös harkitsevansa ostavansa lapsilleen kotiinkin juustoa, koska hänen mielestään on ”parempi olla yhdeksänkymmentäprosenttisesti vegaani kuin ei ollenkaan”.⁹

¹ H: Maaria 14.2.2003, Maija 24.1.2007, Miia 22.1.2007, Minna 25.1.2007, Saara 8.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007, Mirjam 16.2.2007.

² H: Kaisa 18.2.2003, Sini 21.2.2003; KV: Minttu 12.3.2003, Susanna 27.2.2007.

³ HY: UTL. Lintunen 1998, 82.

⁴ KV: Mikael 21.3.2003.

⁵ H: Mikko 25.1.2007.

⁶ H: Sini 21.2.2003.

⁷ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁸ H: Kaisa 18.2.2003, Mikko 25.1.2007, Saara 8.2.2003.

⁹ H: Kaisa 18.2.2003.

Kahden vegaanivanhemman perheissäkin voi siis lasten ruokavalion suhteen olla erilaisia käytänteitä, mutta varsinaiset erot lasten ruokavalion valintakysymyksissä tulevat kuitenkin niiden perheiden kohdalla, joissa vain toinen vanhemmista on vegaani. Maija kertoo lapsen ruokavalion valinnasta seuraavasti: ”Että ihan ennen kuin lasta suunniteltiin, niin sanoin mun miehelle, että jos joskus teen lapsen, niin teen vegaanilapsen. Ja sillä sipuli. (nauraa) Ja ei hän siihen mitään. Että hän on sen sitte hyväksynyt.”¹ Myös Minttu kertoo lapsia koskevien päätösten syntyneen helposti: ”Meidän tilanteessamme lasten ruokavalioon vaikuttivat minun epäitsekäämmät arvoni ja mieheni tukee asiaa.”² Maijan ja Mintun puolisoitkin syövät kotonaan pelkästään vegaanista ruokaa. Miian ja Susannan kumppanit ovat puolestaan sekasyöjiä, ja sekaruokavaliota noudattavat myös perheiden lapset. Päätökset lapsen ruokavaliosta eivät kuitenkaan ole olleet itsestään selviä, kuten Susanna seuraavassa kertoo:

Lapsen ruokavaliosta keskusteltiin jo raskausaikana ja päädyimme kompromissiin. Isä on tyytyväinen, kun Elias syö lihaa, mutta minun täytyy myöntää, että haluaisin kovasti Eliaksesta kasvissyöjän. Olemme sopineet, että Elias saa itse päättää ruokavaliostaan, kun on vähän vanhempi. (yli 3-vuotias)³

Susannan tavoin myös Miia kertoo lapsen ruokavalion mietityttyneen kovasti jo raskausaikana: ”Et sillon alkuraskauden aikaan mä ajattelin, että kyllä, mun lapsesta tulee vegaani. Ja sitten sitten loppua kohden alko vähän miettimään...”⁴ Päätös lapsen ruokavaliosta syntyikin vähitellen:

Että me mietittiin kyllä sitä tosi paljon jo ihan raskauden aikana. Et se oli silloin, et tultiin kuitenkin siihen päätökseen – tai se oli ehkä sit kuitenkin enemmän mun puolelta kuitenkin – että hän [lapsi] saa sitten itse valita. – – Kun mä en löytänyt niinkun tarpeeksi tietoa niinkun vegaanilasten, että onks siinä mitään mahdollisia terveyshaittoja. Niinkun luuston ja hermoston puolesta.⁵

Miia toteaa, että päätökseen vaikutti osaltaan myös se, että hän halusi lapsen saavan mahdollisimman luonnonmukaista ruokaa, ei keinotekoisia vitamiini- tai hivenainelisiä ruokavaliota monipuolistamaan. Kuten hän valinnan perusteista kertoo: ”Että mä oon kuitenkin ehkä vähän enemmän luomuihminen kun ihan vegaani, vaikka mä oon vegaani.”⁶

¹ H: Maija 24.1.2007.

² KV: Minttu 12.3.2003.

³ KV: Susanna 27.2.2007.

⁴ H: Miia 22.1.2007.

⁵ H: Miia 22.1.2007.

⁶ H: Miia 22.1.2007.

Muutammat ovat alkaneet vegaaneiksi, kun heillä on jo ollut lapsia. Maleenan, Mintun sekä Maarian ja Markuksen perheissä myös lapset siirtyivät vanhempien päätöksellä vegaaniruokavalioon. Lapsen olemassa olo onkin joissakin tapauksissa voinut hidastaa päätöstä ryhtyä vegaaniksi, kuten Maleena kertoo: ”[M]inulla oli jo pieni lapsi ja olin lähinnä huolissani saako hän kaiken tarvittavan, muutoin olin valmis jättämään maidon ja munat”.¹ Ainakin Mintun mukaan vegaaniseen ruokavalioon siirtymisellä on kuitenkin ollut lapsiin lähinnä positiivisia vaikutuksia: ”Ruoka maistuu ja lapset voivat mainiosti. Tarhassa ja kotona olemme huomanneet, että energiaa heillä tuntuu olevan aikaisempaa enemmän.”² Vegaanivanhemmat eivät koekaan kieltävänsä lapseltaan mitään, vaikka lapsikin noudattaisi vegaaniruokavaliota.³ Kuten Saara toteaa: ”On kuitenkin kaikenlaista hyvää, jolla sen voi korvata, että en koe olevani julma.”⁴ Myös Mirjamin näkökanta on selvä: ”En koe kieltäväni, koen tarjoavani hänelle terveellistä ja ravitsevaa ruokaa.”⁵ Maleena lisää kuitenkin, että jos lapsi haluaisi kokeilla jotakin epävegaanista, voisi tilanne olla hankalampi: ”[V]asta siinä kohtaa jos lapsi haluaisi jotain [ei-vegaanista] kokisin ehkä kieltona. [S]itä mietitään sitten.”⁶

Suurin osan niistä materiaalini vanhemmista, joiden lapsetkin ovat vegaaneja, ajattelevatkin, ettei heillä ole oikeutta päättää lapsen puolesta, että lapset söisivät lihaa. Minttu kertoo asiasta seuraavaa:

Olen ajatellut tätä aina käänteisesti, että onko minulla oikeus tehdä epäeettinen valinta lapseni puolesta pakottamalla (tai sallimalla) hänelle sekasyönti, jos hän ei lihaa tarvitse tai ylipäänsä ymmärrä, mistä jauheliha tulee? Mielestäni minulla on velvollisuus tehdä aina eettisempi ratkaisu lapsen puolesta niin kauan kuin se on pakollista.⁷

Markus ja Salla kertovat usein kohtaavansa kysymyksen siitä, kuinka ovat voineet tehdä päätöksen lihansyöntiä koskien lapsen puolesta. Markus toteaa, ettei kuitenkaan ymmärrä

¹ KV: Maleena 24.3.2007.

² KV: Minttu 12.3.2003.

³ H: Maija 24.1.2007, Mikko 25.1.2007, Minna 25.1.2007, Sini 21.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007, Mikael 21.3.2007, Milla 21.3.2007, Mirjam 16.2.2007.

⁴ H: Saara 8.2.2003.

⁵ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁶ KV: Maleena 24.3.2007.

⁷ KV: Minttu 12.3.2003.

kysymyksen asettelua. Hänen mielestään olisi suurempi päätös, että lapset söisivät lihaa ja eläimiä tapettaisiin näin lasten ruoaksi.¹ Myös Sallan mielestä tilanne on nurinkurinen:

Että se hyväksytään, että jotkut nuoret tai aikuiset on vegaaneita, mutta se lasten, niin se on semmoinen, mihin koko ajan törmää. Sillein, että ethän sä voi tehdä valintoja lapsen puolesta, eikä niinku nähä sitä, että jokainen sekasyöjä tekee myös valinnan lapsen puolesta.²

Monille materiaalini vegaanivanhemmille päätös lapsen vegaaniruokavalioista on ollut helppo, sillä lapsen halutaan noudattavan perheen elämäntapaa. Lapsen ruokavalion valinta vertautuu heidän mielestään muihin vanhemmille lankeaviin päätöksiin, kuten asuinpaikan valintaan tai johonkin kirkkokuntaan kuulumiseen.³ Lapsen nähdään voivan itse halutesaan myöhemmin päättää lihansyönnin aloittamisesta.⁴

Vaikka materiaalini vegaanivanhemmat ovat siis tehneet hyvin erityylyisiä päätöksiä lapsiensa ruokavalion suhteen, ovat he kuitenkin yhdessä asiassa samaa mieltä – kaikki toivovivat lastensa olevan kasvissyöjiä tai vegaaneja tulevaisuudessa. Kaisa kertoo joustavansa esimerkiksi maitotuotteiden ”sallimisessa” lapsille juuri tästä syystä, että hän pelkää liian rajoittavan ruokavalion tappavan lasten kiinnostuksen kasvissyöntiä kohtaan. Hän kertookin arjen olevan tässä suhteessa ”vaikeaa tasapainottelua”.⁵ Ne vanhemmat, joiden lapset syövät sekaruokaa, toivovat lastensa päätyvän kasvissyöjiksi oman valintansa kautta, kuten Susanna kertoo: ”Toivon kovasti, että Elias ryhtyisi jossain vaiheessa kasvissyöjäksi. Pysin kuitenkin siihen, etten painosta Eliasta omaan katsomukseeni, vaan siihen, että hän itse löytää onnensa.”⁶ Muut vanhemmat toteavat toivovansa lastensa jatkavan vegaaneina myös tulevaisuudessa, mutta että lapsilla itsellään on myöhemmin mahdollisuus valita myös jokin muu ruokavalio. Monet toteavat, että kotona syödään vegaanisesti lapsen tulevasta päätöksistä huolimatta, mutta lapsen kerrotaan voivan valita sekaruokavalio halutessaan esimerkiksi koulussa.⁷ Siihen, missä iässä lapset ovat valmiita itsenäisiin päätöksiin ruokavalionsa suhteen, ei vanhemmilla ole selkeitä vastauksia, mutta he uskovat asian tulevan

¹ H: Markus 14.2.2003, Salla 25.1.2007.

² H: Salla 25.1.2007.

³ H: Kaisa 18.2.2003, Maaria 14.2.2003, Mikko 25.1.2007, Salla 25.1.2007, Sini 21.2.2003; KV: Milla 21.3.2007

⁴ H: Maaria 14.2.2003, Maija 24.1.2007; KV: Milla 21.3.2007.

⁵ H: Kaisa 18.2.2003.

⁶ KV: Susanna 27.2.2007.

⁷ H: Kaisa 18.2.2003, Mikko 25.1.2007; KV: Maleena 24.3.2007, Mirjam 16.2.2007.

ajankohtaiseksi jossakin vaiheessa lapsen kouluikä. ¹ Ajatus oman lapsen päätyemisestä sekasyöjäksi voi vanhemmille olla aihepiirinä kuitenkin arka, ja se saa muutamien puheissa jopa mustan huumorin piirteitä. Markus vitsailee kieltävänsä lapsiensa olemassaolon, jos nämä päättävät ryhtyä syömään lihaa, ja Salla puolestaan uhkailisi sekasyöjäksi ryhtyvää lasta perinnön menettämällä. ² Monet vanhemmista toteavatkin kenties tietyllä tavalla pettyvänsä itseensä, jos lapset tulevaisuudessa valitsevat sekaruokavalion. ³

6. VALTAKULTTUURIA VASTAAN

Valintana vaihtoehtoinen vanhemmuus

Vegaanivanhemmat asettuvat monella tapaa yhteiskunnan vakiintuneita käytänteitä ja ajatusmalleja vastaan. Nuorisokulttuuritutkimuksen termein voisi määritellä heidän mieliteidensä perusteella kuuluvan vastakulttuuriin, joka tietoisesti asettuu vastustamaan valtakulttuurin arvoja ja pyrkii tarjoamaan vaihtoehtoisia merkityksiä vallitseville asiantiloille. ⁴ Kiinnostavaa onkin, että tapa, jolla maailma vegaanivanhempien puheessa hahmotuu, liittyy heidät selkeästi vastakulttuurin piiriin, vaikka iältään he eivät ole enää teini-ikäisiä. Vastakulttuurisuus näyttäisi siis nykyään olevan paitsi alle kaksikymppisten, yhä enemmän myös perheellisten aikuisten elämää kuvaava piirre. Mutta kuinka tämä valtakulttuurin vastustaminen sitten vegaanivanhempien kohdalla näkyy?

Kuten Heiskanen ja Mitchell toteavat, on vastakulttuureissa yleensä kyse arvoista ja aatteista sekä niitä erilaisin keinoin toteuttavista liikkeistä. ⁵ Materiaalini vegaanivanhempia yhdistävät pitkälti samantapaiset arvot – oikeudenmukaisuus, heikommasta välittäminen ja tasa-arvo. Vegaaninen elämäntapa on ensisijassa arjen valinta, joka voi kuitenkin tarjota myös kokemuksen tiukentuneeseen vastarintaan kuulumisesta. ⁶ Omia arvoja toteutetaan siis lähinnä jokapäiväisten kulutusvalintojen kautta, mutta tietoa esimerkiksi kasvissyönistä pyritään myös levittämään. Vastakulttuurisuus näkyykin vegaanivanhempien kohdal-

¹ H: Kaisa 18.2.2003, Maija 24.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Maleena 24.3.2007, Milla 21.3.2007.

² H: Markus 14.2.2003, Salla 25.1.2007.

³ H: Kaisa 18.2.2003, Mikko 25.1.2007, Minna 25.1.2007, Saara 8.2.2003; KV: Mikael 21.3.2007, Milla, KV 21.3.2007, Mirjam, KV 16.2.2007.

⁴ Heiskanen & Mitchell 1985, 31; Pyykkönen 2003, 230.

⁵ Heiskanen & Mitchell 1985, 32.

⁶ Peltokoski 2003, 98.

la sekä arvoina ja aatteina että osan kohdalla myös eläinoikeusliikkeen toimintaan osallistumisena. Etenkin kuuluminen Vegaaniliittoon tai Oikeutta eläimille -järjestöön¹ on monelle itsestään selvä valinta.² Myös kiinnostus muita kansalaisjärjestöjä kohtaan on suurta; moni ilmoittaa kuuluvansa useisiin erilaisiin järjestöihin joko rivijäsenenä tai osallistumalla toimintaan aktiivisesti.³ Osalle materiaalini vanhemmista suhte 1990-luvun ympäristöprotestiin onkin hyvin läheinen, mutta toisaalta joukossa on myös niitä, jotka ovat löytäneet veganismin vasta protestiaallon kiihkeimpien vuosien jälkeen ja niitä, joille veganismi on pääasiallisesti hiljainen elämäntapavalinta. Vastakulttuuristen arvojen ja aatteiden toteuttamisen tavat saattavat siis erota toisistaan, mutta yhtä kaikki vallitsevien rakenteiden kritisointi on tärkeää niin aktiivisille järjestötoimijoille kuin varsinaisen eläinoikeusliikkeen ulkopuolisillekin.

Vaikka juuri eläinoikeudet nousevat vegaanivanhempia käsitellessä väistämättäkin esille, syntyy heidän vastakulttuurisuutensa kuitenkin eläinoikeuksia laajemmasta yhteiskuntakriittisyydestä. Konttinen ja Peltokoski ovat 1990-luvun protestiliikettä tutkiessaan todenneet elämäntavan ”jyrkkyyden” olevan suorassa yhteydessä yhteiskuntanäkemyksen kärkevyyteen. Näin vegaanien mainitaan kuuluvan ympäristöliikkeen kärkevimpään joukkoon.⁴ Omassa materiaalissani vegaanien kritiikki kohdistuu niin tehomatalouden, ylikansallisten yhtiöiden kuin neuvolan tai koulun kaltaisten yhteiskunnallisten instituutioidenkin toimintaa vastaan. Päätös kasvissyöjäksi tai vegaaniksi ryhtymisestä voikin avata täysin uuden näkökulman, joka osoittaa vallitsevissa käytänteissä olevan paljon parantamisen varaa. Maaria puhuu veganismin aiheuttamasta ”ketjureaktiosta”, joka on saanut kyseenalaistamaan myös muita yhteiskunnallisia rakenteita. Kun ruokavalionsa puolesta astuu vallitsevien normien ulkopuolelle, on epäkohtia helpompi nähdä joka puolella. ”Alkaa miettiä, mistä mikäkin tulee, eikä ota asioita niin valmiina.”⁵

¹ Vegaaniliitto ja Oikeutta eläimille -järjestö pyrkivät edistämään eettistä kasvissyöntiä ja veganismia, ja ne voidaan Peltokosken mukaan luokitella eläinoikeusjärjestöiksi. TaY: SL. Peltokoski 1999, 8.

² Oikeutta eläimille: H: Matias 18.2.2003, Salla 25.1.2007, Sini 21.2.2003. Vegaaniliitto: H: Maaria 14.2.2003, Markus 14.2.2003, Saara 8.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007, Mirjam 16.2.2007, Susanna 27.2.2007. Molemmat: H: Maija 24.1.2007, Mikko 25.1.2007.

³ Muista järjestöistä mainitaan muun muassa Amnesty, Aktiivinen synnytys ry, Animalia, Luonnonlapsi ry, Maan ystävät, Martat, Reilun kaupan puolesta ry, Suomen rauhanpuolustajat ja Yksinhuoltajien- ja yhteishuoltajien liitto. Lisäksi toimitaan esimerkiksi harrastejärjestöissä, paikallisessa seurakunnassa ja poliittisista puolueista vihreissä.

⁴ Konttinen & Peltokoski 2004, 110.

⁵ H: Maaria 14.2.2003.

Monen muun nuorisokulttuurin tavoin perheen perustaminen ei näyttäisikään sulauttavan vegaanivanhempia valtavirran ”aikuisen” elämäntapaan, vaan vegaanivanhemmat jatkavat elämäntapansa mukaista elämää myös lapsiperheen arjessa. Kuten Jukka Relander toteaa, kyseenalaistamalla kulutuksen radikaali eläinoikeusliike kapinoi paitsi kulutuskeskeistä postmodernia järjestystä myös aikuisuutta vastaan. ” – – sitä aikuisuutta, mikä on lunastettavissa ostamalla ja kuluttamalla. Muita aikuisuuksiahan meillä ei ole.”¹ Kriittisyys valtakulttuurin käytänteitä kohtaan tulee selkeästi esille myös vegaanivanhempien puhuessa vanhemmuudesta. Yhden näkökulman siihen, millainen informanttieni mielestä on tämän päivän tavallinen tai perinteinen perhe, tarjoaa seuraavassa Mirjam:

Tällainen perhe toimii aina neuvolan ohjeiden mukaan, vierottaa lapsen rintamaidosta mahdollisimman aikaisin, viimeistään 1-vuotiaana, nukuttaa lasta omassa huoneessaan ja omassa sängyssään, käyttää kertakäyttövaippoja, syöttää jokaiseen korvatulehdukseen antibiootit tai kahdet. Viihdyttää lasta televisiolla ja jättää (ainakin ison osan) lapsen kasvatuksen ammattilaisten harteille. Lapsi viedään aikaisin päiväkotiin ja harrastuksiin. Lapsi puetaan sukupuolistereotyyppioita korostaviin vaatteisiin ja hänelle ostetaan vain stereotyyppioita pönkittäviä leluja. Tällainen on kai melko tavallinen perhe nykyään.²

Mirjamin vastauksesta käykin selkeästi ilmi se, millaista aikuisuutta tai perhe-elämää hän ei itse halua rakentaa. Rivien välistä lukien voi tavoittaa sen, mistä vaihtoehtoisessa vanhemmuudessa monien informanttieni tapauksessa on kyse. Ympäröivän yhteiskunnan vakiintuneet käytännöt koetaan oman ajatusmaailman vastaisiksi, ja omien arvojen mukaisesti halutaan elää, oli kyse sitten kulutusvalinnoista, lapsen imettämisestä tai perheen nukkumisjärjestelyistä. Arvot, aatteet ja vakiintuneiden käytäntöjen kyseenalaistaminen asettavatkin vegaanivanhemmat tietynlaiseen marginaaliin, asemaan, jossa eläminen ei aina ole aivan mutkatonta. Sitä, millaisia piirteitä vegaanivanhempien vastakulttuurisuus käytännössä saa, tarkastellaan lähemmin seuraavissa alaluvuissa.

Elämäntavan puolesta puhuminen

Vegaanivanhempien voi todeta tasapainottelevan pyrkimyksissään kahden elementin välillä – valtavirrasta halutaan tietoisesti erottautua, mutta toisaalta muiden ihmisten mielipiteisiin pyritään myös vaikuttamaan. Yhdistelmänä tämä ei olekaan niitä helpoimpia, sillä kuten Peltokoski asetelman paradoksaalisuuden tiivistää, ”kaikelle ei voi olla avoin kadottamatta itseään eikä kaikesta voi erottautua katkaisematta kommunikaatioyhteyksiä,

¹ Relander 2000, 299.

² KV: Mirjam 16.2.2007.

välityksiä”.¹ Elämäntapa ei siis voikaan olla ympäröivään yhteiskuntaan nähden äärimmäisen vastakkainen, vaan, kuten Pyykkönen määrittelee, muutospyrkimyksissään vastakulttuurin on osoitettava kykenevyyttä vuoropuheluun vallitsevan yhteiskunnan kanssa. Jos vuoropuheluun ei kyetä, marginalisoituu vastakulttuuri yhä vahvemmin ja menettää samalla mahdollisuutensa aatteidensa ja ajatustensa laajempaan levittämiseen.² Eläinoikeusaktiiveja on kritisoitu juuri siitä, ettei heillä näyttäisi olevan keinoja, eikä kenties haluakaan yhteiseen kommunikaatioon yhteiskunnan eri tahojen kanssa.³ Vegaanivanhempien täytyykin jokapäiväisessä elämässään löytää oma paikkansa, sillä vaikka suunta on vastavirtaan, ei valtavirrasta voi kuitenkaan erottautua liian totaalisesti.

Kasvissyönti ja veganismi ovat informanteilleni olleet merkityksellisiä elämän valintoja. Moni on kokenut löytäneensä kasvissyönnin kautta jotakin, jonka on halunnut leviävän yhä useampien ihmisten keskuuteen. Etenkin murrosikäisinä kasvissyöjiksi tai vegaaneiksi ryhtyneet kuvailevat muutosta hyvin samaan tapaan kuin Minna seuraavassa: ”Kyllä alussa oli hirveen vaikeaa sulattaa sitä, että miksei muut oo tajunnu tätä suurta vääryyttä – – Sitä sitten kuvitteli vielä, että kun vaan tiedottaa muita tästä, niin sitten nekin ymmärtää.”⁴ Kasvissyönti ja veganismi onkin usein koettu niin tärkeiksi asioiksi, että ne on haluttu ottaa esille niin perhe- ja ystäväpiirissä kuin sen ulkopuolellakin. Moni suhtautuu aiempaan intoiluunsa nykyään kuitenkin varsin kriittisesti.⁵ Nuoruuden innossa kasvissyönnin puolesta lobbaamisen kerrotaan menneen Mikaelin sanojen mukaan ”överiksi”,⁶ ja moni kertookin vähitellen ymmärtäneensä liian kärkkään kritiikin vain karkottavan kuulijoita, ei innostavan heitä kasvissyöntiin. Kuten Sini hieman lakonisesti toteaa, ”ei kukaan muuta tapojaan, jos vihainen teini tulee siihen rähisemään”.⁷ Miian kokemusten mukaan kasvissyönti tai veganismi voi olla tietynlainen ”valaistuminen”, jota ensihuumassa pyrkii hyvin kärkevinkin sanoin ilmaisemaan ympäristölleen.⁸ Ajan myötä vaikuttamiskeinot saattavat kuitenkin muuttua, vaikka mielipiteet esimerkiksi eläinten hyväksikäytöstä olisivatkin pysyneet ennallaan:

¹ Peltokoski 2003, 104.

² Pyykkönen 2003, 230.

³ Siisiäinen 1998, 241.

⁴ H: Minna 25.1.2007.

⁵ Esim. H: Minna 25.1.2007, Miia 22.1.2007, Sini 21.2.2003; KV: Mikael 21.3.2007.

⁶ KV: Mikael 21.3.2007.

⁷ H: Sini 21.2.2003.

⁸ H: Miia 22.1.2007.

Niin, ja mä olin siinä alussa, kun mulle oli tullu tää eräänlainen valaistus tai silleen, niin tuli aika sellanen kiihkomielinen asenne. Että piti sit koko ajan kertoa muille, että ne on pistämässä jotain sian takapuolta poskeensa ja sellasta. Sen mä oon vaan huomannu, et tämmönen, et yrittää kääntää ihmisten päät sillä, et jauhaa sitä samaa aina, niin ei se onnistu. Et se antaa vegaaneille aina vaan huonoo mainosta.¹

Moni materiaalini vanhemmista kertookin pyrkivänsä vaikuttamaan muihin ihmisiin, mutta mieluummin avoimia konflikteja vältellen, kuten Miia muotoilee ”vähän silleen varovasti ja salakavalasti”.² Käytännössä tämä voi tarkoittaa vaikkapa sukulaisille, ystäville ja tuttaville kokkaamista. Matias kertoo laittavansa sukulaismiesten mökkireissulla koko porukalle vegaanista ruokaa, ja Miia puolestaan maistattavansa kasvisruokaa kulmakunnan muille äideille.³ Ruoanlaitto mainitaankin materiaalissani ehdottomasti suosituimpana vaikuttamiskeinona.⁴ Milla toteaa lisäksi antavansa mielellään myös ruoanlaittovinkkejä, ja Minttu mainostavansa vegaanisia tuotteita lähipiirilleen.⁵ Ruokavaliosta ja sen perusteluita ollaan kysyttäessä toki valmiita myös keskustelemaan.⁶ Muiden ihmisten mielipiteisiin vaikuttamista voikin todeta vegaanivanhempien piirissä olevan monenlaista; Milla ja Saara toteavat vaikuttavansa lähinnä oman ”esimerkkinsä” kautta, mutta Salla ja Sini muun muassa kaupungilla pidettävän infopöydän tai muun aktiivisen toiminnan muodossa.⁷

Zackariasson on todennut vegaanien sijoittuvan vaikuttamiskeinojensa ja -intonsa suhteen jonnekin modernin ja postmodernin välimaastoon. Moderniksi voidaan määritellä vaikuttaminen organisoitujen moraalisten ohjelmien tai protestiliikkeiden kautta, postmoderniksi puolestaan yhteiskunnan epäkohtiin puuttuminen omien elämäntapavalintojen tasolla, ilman erityistä tahtoa muihin ihmisiin vaikuttamiseen.⁸ Materiaalini vegaanivanhemmista löytyykin niin innokkaita vaikuttajia kuin niitä, jotka kertovat vaikuttavansa ainoastaan elämäntapavalintansa kautta. Mikaelin voisi nähdä sijoittuvan lähimmäksi postmodernin ajatusmaailmaa. Hän on kasvissyönnin alkuvaiheen ”mainostamisen” jälkeen päätenyt pitämään elämäntapansa suhteen hiljaisempaa linjaa, ja toteaa syistä lyhyesti: ”En tykkää

¹ H: Miia 22.1.2007.

² H: Miia 22.1.2007.

³ H: Matias 18.2.2003, Miia 22.1.2007.

⁴ H: Kaisa 18.2.2003, Matias 18.2.2003, Miia 22.1.2007, Mikko 25.1.2007; KV: Milla 21.3.2007, Minttu 12.3.2003.

⁵ KV: Milla 21.3.2007, Minttu 12.3.2003.

⁶ KV: Maleena 24.3.2007, Mirjam 16.2.2007.

⁷ H: Saara 8.2.2003, Salla 25.1.2007, Sini 21.2.2003; KV: Milla 21.3.2007.

⁸ Zackariasson 1999, 93.

itsekkään, jos minulle tyrkytetään jotain ismejä, uskontoja tms.”¹ Postmodernin ajattelun valossa muiden arvostuksiin ja elämäntapoihin vaikuttaminen voikin näyttäytyä varsin epäilyttävänä ”arvoimperialismina”.² Sallan mainitsevat vaikutuskeinot voidaan puolestaan nähdä moderneille nuorison vastakulttuureille tyypillisinä, kertoohan hän pyrkivänsä vaikuttamaan muihin ihmisiin erityisesti aktiivisen toiminnan kautta.³ ”Että jaetaan flaijereita, pidetään infopöytää, pidetään tilaisuuksia, kuten tollaset kasviskekkerit, missä jaettiin ilmasta vegaaniruokaa ja tämmösiä juttuja. Ja sitten noita mielenosotuksia ja kaikkee muuta mahdollista.”⁴ Salla pitääkin tärkeänä, että veganismi näkyy kulutustottumusten lisäksi myös toimintana:

– – että jotkut ajattelee, että mä oon vegaani, että sillä niinku jotenki pelastaa eläimiä. Vaikka sehän on vasta ihan noltilanne, – – ei ketään voi pelastaa, sen henkeä vaan sillä, että ei syö sitä. Että se on niinku jännä, että jotkut ajattelee, että se on niinku riittävästi, että jos kokee, että joku asia on ongelma, niin sitten ei – se, että ei ite osallistu siihen, mutta sallii sen jatkumisen, niin se on riittävästi.⁵

Veganismin puolesta pyritään siis puhumaan sekä ”salakavalasti” että suoran sanoin. Markuksen mukaan muihin ihmisiin vaikuttaminen tapahtuukin ”tietoisesti ja tiedostamatta”.⁶ Liika vaihtoehtoisen elämäntavan esiin tuominen voidaan kuitenkin ainakin omalla kohdalla nähdä ongelmallisena. Pelko siitä, että liialla kasvissyönnin tai veganismin korostamisella joutuu valtakulttuurin suhteen täydelliseen marginaaliin, on vegaanivanhempien puheessa läsnä. Mikko ja Minttu esimerkiksi tuovat ilmi, ettei ”fanaatikoksi” haluta leimautua.⁷ Omalla esimerkillä halutaankin osaltaan hälventää veganismiin liittyviä ennakkoluuloja, kuten Susanna toteaa: ”Tietysti toivon myös, että mahdollisimman moni kiinnostuisi, eikä pitäisi sitä [veganismia] vain jonain uskonlahkoon verrattavana villityksenä.”⁸ Vaikuttamispyrkimyksistä huolimatta veganismi näyttää kuitenkin materiaalin vanhempien puheissa vahvemmin henkilökohtaisena elämäntapavalintana kuin aatteena, jota pyrittäisiin kaikin keinoin levittämään. Omalla esimerkillään ja toiminnallaan voi

¹ KV: Mikael 21.3.2007.

² Zackariasson 2006, 115.

³ Heiskanen ja Mitchell määrittelevät nuorison vastakulttuureihin kuuluvan oleellisena osana ”radikaalin” poliittisen toiminnan (esim. mielenosoitukset). Heiskanen & Mitchell 1985, 32.

⁴ H: Salla 25.1.2007.

⁵ H: Salla 25.1.2007.

⁶ H: Markus 14.2.2003.

⁷ H: Mikko 25.1.2007; KV: Minttu 12.3.2003.

⁸ KV: Susanna 27.2.2007.

pyrkii muiden mielipiteisiin vaikuttamaan, ja yhä useamman toivotaan toki ryhtyvän vegaaniksi, mutta jokaisen koetaan kuitenkin ensisijaisesti itse olevan vastuussa vain omista päätöksistään.

”Riitoja suomalaisten ruokapöytien ääressä”

Ruoka koetaan hyvin henkilökohtaiseksi asiaksi, joten toisen syömisen moittiminen, moittijan näkökulmasta riippumatta, voi herättää voimakkaita tunteita. Mäkelä toteaaakin kasvissyönnin saavan veganismissa muodon, ”joka synnyttää sukupolvien välisiä riitoja suomalaisten ruokapöytien ääressä”.¹ Totta on, että vegaanit saattavat elämäntapaansa noudattaessaan joutua tilanteisiin, joissa ruokavalio nousee tavalla tai toisella muiden ihmisten kiinnostuksen kohteeksi. Varsinaisista riidoista puhuminen voi kenties vegaanivanhempien arkielämän kohdalla olla liioittelua, mutta ainakin tietynlaisia jännitteitä voi eettisin syin perusteltu erityisruokavalio lähipiirin kanssa aiheuttaa.

Materiaalini vanhemmat kertovat lähipiirinsä suhtautuneen veganismiin hyvin eri tavoin. Veganismin alkuvaiheissa suhtautumisen kerrotaan olleen niin positiivisen kiinnostunutta kuin negatiivista, jopa kauhistelevaa.² Omaan tuttavapiiriin on monella mahtunutkin hyvin erilaisia asenteita, kuten Mintun listauksesta käy ilmi: ”Vanhempani olivat positiivisesti kiinnostuneita, 95 % ystävistä ja tuttavista katsoivat minua leuat levällään, kun eihän jäljelle jää enää mitään maitotuotteiden poiston jälkeen... Anoppi ei edes ymmärtänyt, mistä on kyse.”³ Kenties voimakkainta lähipiirin suhtautuminen on ollut murrosikäisen tai pienten lapsien siirryttyä vegaaniseen ruokavalioon. Tällöin lähipiiri on voinut kovasanaisestikin huolestua kasvavien ravitsemuksesta.⁴ Painostusta lasten vegaaniruokavalion muuttamiseen on voinut tulla esimerkiksi lasten isovanhempien suunnalta.⁵ Ajan myötä kritiikki on kuitenkin monessa perheessä laantunut, ja muutamat kertovatkin esimerkiksi vanhempiansa muuttaneen vuosien mittaan ruokailutottumuksiaan kasvissyönnin suuntaan.⁶

¹ Mäkelä 2000, 214.

² Positiivinen suhtautuminen: esim. H: Maija 24.1.2007, Saara 8.2.2003. Negatiivinen suhtautuminen: esim. H: Miiia 22.1.2007, Markus 14.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007.

³ KV: Minttu 12.3.2003.

⁴ Murrosikä: esim. H: Salla 25.1.2007. Lapset: H: Markus 14.2.2003, Minna 25.1.2007.

⁵ H: Kaisa 18.2.2003.

⁶ H: Maija 24.1.2007, Mikko 25.1.2007, Saara 8.2.2003.

Ongelmatilanteiden ei nähdä olevan jokapäiväisiä, mutta esimerkiksi Minttu kertoo sukuloinnissa olevan omat vaikeutensa: ” – – toki esim. anoppilassa käynti on hankalaa, koska anoppi ei hyväksy täyskasvissyöntiä”.¹ Sini toteaa puolestaan kokevansa joulupäivällisten kaltaiset tapaamiset ruokavalion kannalta ongelmallisina.² Myös tilanteet, jolloin sukulaiset ovat vanhempien kielloista piittaamatta syöttäneet kasvissyöjälapsille lihaa, ovat saattaneet synnyttää eripuraa.³ Vaikka hankalia tilanteita ei kohdalle välttämättä satu erityisen usein, ne voivat jäädä kuitenkin elävästikin mieleen. Seuraavassa yli seitsemän vuotta sitten vegaaniksi ryhtynyt Maaria kertoo äskettäin tekemästään vierailusta isänsä sukulaisten luokse:

Niin, isä ei ollut tänä aikana kertonu – ei ilmeisesti oo kehdannu kertoa – että ollaan tällasii [vegaaneja]. Ja siel sitte käytiin, ja eiks ne syö ollenkaan lihaa ja muuta. Ja tää vegaaniajatus oli ihan uusi. Ja siellä nyt oli kaikki pullat ja kakut ja kaikki leivottu meitä varten. Niin se oli sitten semmonen ihan tyypillinen tilanne, että oli vähän hankalaa. Mist saa lukee yleensä vaan, et ku sit juodaan kahvi mustana. Ja sit mulla oli omat eväät Aadalle. (nauraa) Ja se nyt oli vähän semmonen tilanne. Ei tullut mitään tuomioo, mutta vähän mä ajattelin, että ois se isäkin voinu kertoa etukäteen, ettei toiset tee sitten siinä turhaan kakut ja pikkuleivät, mitkä omatekisesti laitettu meitä varten.⁴

Kuten Maarian kertomuksesta käy ilmi, voi veganismi ulkopuolisille ollakin ilmiönä täysin vieras. Monen informanttini esille tuomat epämieluisat kokemukset johtuvatkin varmasti melko suurelta osin veganismia koskevan tiedon puutteesta. Koska ruokavalio eroaa niin perustavanlaatuisesti perinteisestä sekaruokavaliosta, ei veganismin ymmärtäminen ole aina, etenkin ensi kertaa käsitteeseen törmäävälle, helppoa. Paula Pursiainen toteaa jopa media-alan opiskelijoiden suhtautuvan käsitteeseen hapuillen,⁵ joten vanhempien ikäpolvien suhtautumisen voisi olettaa olevan vieläkin ihmettelevämpää. Veganismi voidaan tiukkoja rajoituksia sisältävänä elämäntapana kokea myös pelottavana tai uhkaavana, hyökkäähän se, kuten Konttinen ja Peltokoski ovat todenneet, ”kulutusyhteiskunnan rajoittamatonta valinnan vapauden ideaalia vastaan”.⁶

Kodinulkopuolisten vierailujen lisäksi konflikteja voi aiheuttaa myös tilanne, jossa vegaanivanhemman puoliso ei ole vegaani. Minttu kertoo eri ruokavalioiden aiheuttavan

¹ KV: Minttu 12.3.2003.

² H: Sini 21.2.2003.

³ H: Kaisa 18.2.2003, Sini 21.2.2003.

⁴ H: Maaria 23.1.2007.

⁵ HY: Kotitalous- ja käsityötieteen laitos (KKL). Pursiainen 2001, 76–77.

⁶ Konttinen & Peltokoski 2004, 105.

toisinaan pieniä jännitteitä, vaikka kotona mieskin syö vegaanista ruokaa: ” – – kotivegaanimiehen kanssa tulee aika ajoin kinaa, koska kerron kuulumisiani hänelle ja hän on rivien välistä kuulevinaan häntä koskevia arvosteluja tms. Elämme omillamme niin eri maailmoissa.”¹ Materiaalissani kaikki ne, joiden puoliso ei ole vegaani, toteavatkin keskusteluja ruokavalioiden eroista aika ajoin syntyvän.² Maija kertoo omasta arjestaan kalakasvissyöjämiestensä kanssa seuraavaa: ”Onhan meillä ollu kaikkia keskusteluja kalojen oikeuksista ja mitä millonkin aina.”³ Toisen mielipiteisiin vaikuttamisen ei kuitenkaan arjessa kerrota olevan päällimmäisenä mielessä, sillä puolison jatkuva kritisointi ei juuri edesauta yhdessäoloa. Kuten Miia toteaa: ”Tää yleinen viihtyvyys kärsii, et jos yrittää jollain tavalla manipuloida sitä toista. Että yhtä hyvin hän vois koko ajan yrittää kääntää mun päätä.”⁴ Keskinäisen kunnioituksen kerrotaankin olevan suhteen toimimisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.⁵ Susannan mukaan vegaanin ja sekasyöjän suhde tuottaa tiettyjä ongelmia, mutta niidenkin kanssa voidaan elää: ”Totta kai tämä aiheuttaa ongelmia. – – välillä on kinaa. Tärkeintä on, että molemmat kunnioittavat toistensa vakaumusta.”⁶

Vaikka informanttini siis pyrkivät omalla toiminnallaan edistämään kasvissyönnin yleistyistä, ei valtavirrasta poikkeavan elämäntavan esille tuominen ole kuitenkaan kaikissa tilanteissa erityisen mieluista. Kuten Mirjam elämäntapavalinnasta puhumisen ongelmallisuutta kuvaa: ”Ihmiset suhtautuvat eri tavalla, uusille tuttavuuksille tulee toisinaan tarve puolustella omia valintojaan ja siten ilmapiiri muuttuu helposti kiusalliseksi.”⁷ Moni toivookin ulkopuolisten suhtautuvan veganismiin paitsi asiasta innostuen tai valintaa arvostaen,⁸ mutta myös sen kummempia ihmettelemättä – veganismin toivottaisiin olevan ”normaali” elämäntapavalinta.⁹ Kysyessäni Maijalta, miten hän toivoisi muiden ihmisten suhtautuvan veganismiin, vastaa hän seuraavasti: ”No sillä tavalla avoimen ymmärtävästi. Että ei nyt niin, ettei sillä lailla esimerkiksi aleta päivittelemään, kun yhdessä syödään. Tai mä en tykkää siitä, jos syö porukassa ja siinä aletaan sitte päivittelemään sitä,

¹ KV: Minttu 12.3.2003.

² H: Maija 24.1.2007, Miia 22.1.2007; KV: Minttu 12.3.2003, Susanna 27.2.2007.

³ H: Maija 24.1.2007.

⁴ H: Miia 22.1.2007.

⁵ H: Miia 22.1.2007; KV: Susanna 27.2.2007.

⁶ KV: Susanna 27.2.2007.

⁷ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁸ H: Miia 22.1.2007, Mikko 25.1.2007, Saara 8.2.2003, Sini 21.2.2003; KV: Maleena 24.3.2007, Mirjam 16.2.2007, Susanna 27.2.2007.

⁹ H: Salla 25.1.2007, Sini 21.2.2003.

että mitä sulla on lautasella.”¹ Maijan lisäksi muutamat muutkin kertovat kokevansa ruokapöydän ääressä tapahtuvat hämmästyttävät varsin epämiellyttäväksi.² Milla kokee tilanteet esimerkiksi työpaikan lounaspöydässä epämiellyttäväksi, koska kasvisruokaa kommentoidaan, vaikka sitä ei itse esille toisikaan:

Työkavereista osa irvaili lounaalla, että ’ootko sää joku kasvissyöjä vai mikset koskaan ota muuta kuin kasvisruokaa’. En hirveästi huudellut ratkaisustani, mutta jouduin silti puolustautumaan useita kertoja. Ihmettelen vieläkin: miksi minun pitäisi puolustella omaa syömistäni, kun en kuitenkaan ollut millään tavalla kommentoimassa muitten ruokailua. Otin ruokani ja söin.³

Syöminen onkin, kuten kansatieteilijä Matti Räsänen toteaa, mitä suurimmassa määrin ilmaisutoimintaa,⁴ vaikka muiden huomiota ei tietoisesti ruoan valinnallaan hakisikaan. Yhteisen ruokapöydän ääressä tapahtuvat kohtaamiset voivat näin johtaa konflikteihin, koska erot oman ja muiden lautasten välillä ovat yhteisissä ruokailutilanteissa konkreettisesti esillä.

Kuten Mäkelä toteaa, on ruoka paitsi kuluttamisen kohde, myös yksilöitä erottava tekijä.⁵ Vegaanit kyseenalaistavat elämäntavallaan ravitsemussuosituksiin perustuvan sekaruokavalion, joten valtavirrasta erottuminen on väistämätöntä.⁶ Elämää ei-vegaanina on informanttien mielestä hankalaa kuvitella, mutta ero oman ja muiden elämäntavan välillä on kuitenkin hahmotettavissa, kuten Maija toteaa: ”varmaan sit [sekasyöjänä] enemmän olis massaa”.⁷ Oman perheen eroja valtavirtaan nähden ovat Mirjamin näkökulmasta esimerkiksi seuraavat:

Puuttumista perheen yksityisasioihin ja arvostelua ei varmaan tapahdu sekasyöjäperheiden kohdalla yhtä paljon. En usko, että heitä kovin usein tulee kuka tahansa syyttelemään, että pilaavat lapsen terveyden tms. Enkä usko, että keskiverto-sekasyöjäperheissä mietitään yhtä tarkasti, että saako lapsi riittävän ravitsevaa ruokaa.⁸

Erot voivatkin aiheuttaa lähipiirin kanssa tiettyjä jännitteitä ja kärjistyä jopa konflikteiksi, kuten Mikko kertoo: ”ruokapöydässä, jos muut syö lihaa ja on sitte vähän epäkohteliasta ja

¹ H: Maija 24.1.2007.

² H: Mikko 25.1.2007; KV: Milla 21.3.2007.

³ KV: Milla 21.3.2007.

⁴ Räsänen 1980, 3.

⁵ Mäkelä 1990, 77–78.

⁶ Mäkelä 2000, 214.

⁷ H: Maija 24.1.2007.

⁸ KV: Mirjam 16.2.2007.

noloa ruveta selittämään, että miksei syö lihaa”.¹ Muiden ihmisten pelätään ”tuomitsevan” vegaanisen elämäntavan tai ainakin pitävän vegaaneja epäkohteliaina, kun tarjottu ruoka ei heille kelpaa. Muutamat informanteistani kertovat välttelevänsä avoimia konflikteja jopa sosiaalisten suhteiden kustannuksella, sillä kasvissyönnin tai veganismin tullessa puheeksi muiden ihmisten suhtautumisen pelätään olevan vihamielistä.²

Elämäntapa voikin osaltaan muokata myös vegaanien lähipiiriä – esimerkiksi Salla kertoo suurimman osan ystävistään olevan vegaaneja.³ Myös Markus toteaa tuttavaperheiden, vaikka eivät kasvissyöjiä tai vegaaneja olisikaan, kuuluvan ”kuitenkin johonkin marginaaliryhmään”.⁴ Kanssakäyminen muiden samanmielisten kanssa koetaan helpommaksi, koska omaan elämäntapaan kohdistuvaa arvostelua ei tarvitse pelätä. Kuten Markus aseltelmasta toteaa: ”Niin, mä luulen, että me ollaan valikoitu enemmän – – semmosii ihmisii kun semmosii, jotka sitten vaan kauhistelis meiän ruokavalioo ja ajatuksia.”⁵ Sukuaan kukaan ei kuitenkaan pääse valitsemaan, joten monet vegaanivanhempien kertomuksien ongelmatilanteet liittyvätkin sukulaisten kohtaamiseen. Sukulaisten kautta valtavirran elämäntapa on vegaaniperheissäkin läsnä, kuten Mirjam seuraavassa toteaa: ”Suhde isovanhempiin on ristiriitainen, he ovat lapsellemme tärkeitä, mutta toisaalta heidän kauttaan lapsemme joutuu jo pienenä törmäämään isoon kuiluun, joka meidän perheen ja rakkaitten lihansyöjäsuokulaisten välillä on.”⁶

Neuvolan oppeja vastaan

Pohjoismaainen hyvinvointivaltio osallistuu perheiden elämään tukien, neuvoen ja opastaen. Kun kasvatukseen ja sosiaaliturvaan liittyviä toimintoja on institutionalisoitu, on ennen perheen sisäisinä asioina pidettyjä kysymyksiä siirtynyt yhteiskunnan vastuulle.⁷ Tarjotessaan apuaan yhteiskunta kuitenkin asettaa kansalaisilleen myös vaatimuksia, kuten Julkunen toteaa, ”hyvinvointivaltio on siunausten ohella tuottanut ja edellyttänyt problemaattista yhdenmukaisuutta”.⁸ Terveysthuollon ammattilaiset eivät välttämättä pystykään tarjoamaan vegaanivanhemmille heidän tarvitsemaansa tietoa ja tukea, koska elämäntapa ei

¹ H: Mikko 25.1.2007.

² H: Markus 14.2.2003, Markus 23.1.2007; KV: Mirjam 16.2.2007.

³ H: Salla 25.1.2007.

⁴ H: Markus 23.1.2007.

⁵ H: Markus 23.1.2007.

⁶ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁷ Marin 1994, 18.

⁸ Julkunen 1994, 108.

noudata yhteiskunnan asettamia suosituksia. Kyseenalaistamalla ravitsemussuositusten mukaisen ruokavalion vegaanivanhemmat sanoutuvat omavaltaisesti irti yhteiskunnan tarjoamasta informaatiosta. Asiointi neuvolassa, lääkärissä tai ravitsemusterapeutilla voikin näin osoittautua hankalaksi.

Julkisen terveydenhuollon tarjoama apu vegaaniruokavalion suunnitteluun on materiaalisani koettu riittämättömänä. Raskausajan tai lasten vegaaniruokavaliota koskeva tieto on monelle informantilleni löytynyt oma-aloitteisesti muilla tavoin. Tietoa kerrotaan löytyneen etenkin internetistä,¹ mutta myös aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta, tieteellisistä artikkeleista sekä opinnäytetöistä.² Lisäksi avuksi ovat olleet vegaaniaiheiset järjestöt – Vegaaniliiton ja englantilaisen Vegan Societyn julkaisema materiaali sekä järjestöjen kotisivut.³ Toisilta vegaaneilta on voitu saada neuvoja myös esimerkiksi sähköpostilistojen kautta.⁴ Tiedon löytäminen vaatiikin oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta, eikä välttämättä ole aivan helppoa. Mirjamin puoliso Miika kertoo vegaanista raskausaikaa käsittelevän materiaalin etsinnästä seuraavaa: ”Asiallisen tiedon saanti oli hankalaa. Vegaaniruokavaliota ei tueta riittävästi, eikä tunneta riittävästi julkisessa terveydenhuollossa, esim. ravitsemusterapeutti oli melkoinen pettymys.”⁵

Moni materiaalini vanhemmista kokeekin terveydenhuollon ammattilaisten olevan melko tietämättömiä vegaanisesta ruokavaliosta. Maija ja Mikko kuvaavat tilannetta neuvolassa käynnistä hyvin samaan tapaan kuin Mirjam seuraavassa: ”[N]euvola sanoi, että tiedämme itse varmasti paremmin kuin hän, joten hän ei puutu asiaan”.⁶ Lääkäriltä tukea vegaaniseen raskausaikaan kertoo saaneensa vain Maleena, ja muutama on kohdannut lääkärin taholta epäluuloa vegaanista raskausaikaa tai lasten vegaanista ruokavaliota kohtaan.⁷ Esimerkiksi Salla toteaa luottamuksensa neuvolan terveydenhoitajien ja lääkärin ammattitaitoon olevan melko alhainen, koska terveydenhoidon ammattilaisilla ei ole ollut lainkaan tietoa kasvisruokavaliosta:

¹ H: Maaria 14.2.2003, Saara 8.2.2003, Sini 21.2.2003, Salla 25.1.2007; KV: Milla 21.3.2007, Mirjam 16.2.2007.

² H: Maija 24.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Mikael 21.3.2007, Mirjam, KV 16.2.2007.

³ H: Maaria 14.2.2003; KV: Milla 21.3.2007, Mirjam 16.2.2007.

⁴ KV: Mikael 21.3.2007, Milla 21.3.2007.

⁵ KV: Miika 16.2.2007.

⁶ H: Maija 24.1.2007, Mikko 25.1.2007; KV: Mirjam 16.2.2007.

⁷ Tuki: KV: Maleena 24.3.2007. Epäluulo: H: Salla 25.1.2007; KV: Milla 21.3.2007; KT: Saara 18.2.2003.

– – kun alunperin neuvolaa mainostettiin sillein, että sieltä saa jotain vinkkejä. Mutta että sen on huomannu, että ei siitä mitään hyötyy oo. Että saa sen painon ja pituuden aina tarkistamassa, mutta ei muuten. Ja neuvolalääkäristä myöskin, että ku ensimmäisen kerran näki vauvan ja kuuli, että ollaan vegaaneita, niin sano, että ei oo mahdollista, että rautaa ei saa muusta kun lihasta. – – että jos ois jotaki ihan oikeesti kysyttävää, niin voin olla varma siitä, että niiltä ei ainakaan saa mitään apua siihen.¹

Saara kertoo kuitenkin niin lääkäreiden kuin ravitsemusterapeutinkin muuttaneen käsityksiään vegaaniruokavaliosta heidän tutustuttuaan siihen tarkemmin. Hänen mukaansa ravitsemusterapeutilla käymisestä ”ei sillain ollu alkuun [hyötyä]”, mutta kun käymistä on jatkanut, on ravitsemusterapeutti ottanut asioista kiitettävästi selvää.² Myös lääkärien suhtautuminen lapsen vegaaniseen ruokavalioon on ajan myötä muuttunut hyväksyvämmäksi:

Neuvolalääkäri, kuten myös lastenlääkäri ensimmäisellä käynnillä, oli hyvin huolissaan Elisan ruokavaliosta ja passitti hänet verikokeisiin ja teki muutenkin perinpohjaisen tutkimuksen Elisan tilasta. Tulosten tultua lääkäri sanoi nyt, että näyttäisi siltä, että vegaaniruokavalio on riittävä kunhan huolehtii erityisesti B12-vitamiinin, foolihapon ja kalsiumin saannista tarvittaessa vitamiinilisillä.³

Eryityisesti ravitsemusterapeuttikäynneistä onkin muutamassa perheessä positiivisia kokemuksia. Maaria ja Markus kertovat viimeisimmän käyntinsä olleen kannustava, sillä ravitsemusterapeutilla oli ollut tietoa vegaaniruokavaliosta, eikä mitään valintaa vastaan.⁴

Myös Minna ja Mikko kertovat yllättyneensä positiivisesti:

Mikko: Ei me aateltu, että siitä mitään hyötyä on – –. Mutta sekin [ravitsemusterapeutti] suhtautu tosi positiivisesti, ja sano suunnilleen, että näissä virallisissa suosituksissa on tää maito, että minun tästä kuuluu mainita, mutta teette, mitä haluatte.

Minna: Niin, että koska nämä viralliset suositukset on nämä, niin hän ei voi niinku suositella muuta.

Mikko: Mutta että vähän niinku, että rivien välistä kuitenkin se...

Minna: Että eiköhän se onnistu.⁵

Useassa perheessä käynti on kuitenkin ollut lähes hyödytön.⁶ Milla toteaa, ettei ravitsemusterapeutilla ”ainakaan aluksi ollut tarpeeksi tietoa vegaaniruokavaliosta”.⁷ Markuksen mukaan aiemmasta käynnistä ravitsemusterapeutilla ei ollut apua, sillä ravitsemuster-

¹ H: Salla 25.1.2007.

² H: Saara 8.2.2003.

³ KT: Saara 18.2.2003.

⁴ H: Maaria ja Markus 23.1.2007.

⁵ H: Minna ja Mikko 25.1.2007.

⁶ H: Markus 14.2.2003; KV: Mirjam 16.2.2007, Milla 21.3.2007.

⁷ KV: Milla 21.3.2007.

peutin mielestä olisi pakollista syödä ainakin maitotuotteita ja kananmunia.¹ Myös ravitsemustieteilijä Johanna Kaipainen on vegaaniäitejä ja -lapsia käsittelevässä pro gradu -tutkimuksessaan todennut vegaanivanhempien törmäävän usein tiedon puutteeseen terveydenhoitohenkilökunnan parissa asioidessaan. Hänen mukaansa etenkin lääkärin ravitsemustiedon taso on usein heikko, mutta myös ravitsemusterapeutit tarvitsisivat täydennystä tietoihinsa vegaaniruokavalion osalta.²

Kenties osaksi juuri ruokavalioon liittyvien ennakkoluulojen takia neuvolan ja muiden terveydenhoidon ammattilaisten neuvoihin suhtaudutaan materiaalissani tietyllä varauksella. Useat mainitsevat yhteistyön neuvolan kanssa sujuneen melko hyvin, ja neuvolasta on voitu saada apua lastenhoitoon ja -kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä.³ Kuten seuraavasta Susannan kommentista voi päätellä, ei neuvolalla ole kuitenkaan erityisasemaa kasvatuseroavien ratkaisijana: ”Äitini, anoppi ja neuvola auttavat. Paras paikka on kuitenkin eräs nettifoorumi, jossa vierailen päivittäin. En suhtaudu mihinkään näistä tahoista absoluuttisen totuuden lähteenä.”⁴ Vegaanivanhempien asenteet lastenkasvatuksen kohdalla eroavatkin suuresti aikaisemmista sukupolvista. Siinä missä Alva Myrdal uskoi valtion masinoimaan valistukseen perhe- ja lastenkasvatuskysymyksissä,⁵ eivät nykyvanhemmat enää näytä olevan innokkaita ottamaan vastaan tietoa ainoastaan terveydenhuollon ammattilaisilta.

Muutos ei välttämättä koske vain vegaanivanhempia, vaan saman kehityksen ovat tutkimuksissaan huomanneet myös nuoria äitejä tutkinut Helene Brembeck sekä tuoreita isiä tutkinut Charlotte Hagström. Brembeckin haastattelemat äidit eivät halunneet nähdä neuvolan terveydenhoitajia absoluuttisina auktoriteetteina, vaan pikemminkin ”fiksaina kavereina”, joiden kanssa voi keskustella lapsen kehityksen ilon ja ihmetyksen aiheista, mutta vanhemman omilla ehdoilla ja ilman moralisoivia neuvoja.⁶ Hagströmin mukaan nykyvanhempien suhtautuminen ammattilaisten neuvoihin onkin sekoitus uskoa ja epäluuloa. Koska kaikki ammattilaisetkaan eivät enää ole kasvatuskysymyksissä keskenään

¹ H: Markus 14.2.2003.

² HY: SKML. Kaipainen 2005.

³ H: Maija 24.1.2007, Miia 22.1.2007; KV: Mikael 21.3.2007, Milla 21.2007, Susanna 27.2.2007.

⁴ KV: Susanna 27.2.2007.

⁵ Myrdal 1944: 222–223, 328–329.

⁶ Brembeck 1998, 196.

samaa mieltä, on vanhempien joka tapauksessa löydettävä oma näkökulmansa lastenkasvatukseen pystyäkseen päättämään, mitä tietoa uskoa.¹ Terveystieteiden ammattilaisten opastukseen suhtaudutaan siis valikoiden, ja tukea omien toimintatapojen ja ajatusten toteuttamiselle etsitään tarvittaessa muualta, esimerkiksi internetin keskustelupalstoilta tai sähköpostilistoilta.

Hagström toteaa edellisen sukupolven noudattaneen neuvolan ohjeita nykyvanhempia innokkaammin.² Suhde neuvolaan onkin, ainakin Millan ja Minnan mielestä, suurimpia eroja, joita materiaalini vanhemmat löytävät itsensä ja omien vanhempiensa välillä lastenkasvatuksen suhteen. Milla toteaa aiheesta seuraavaa: ”Arvelen, että neuvolaa kunnioitettiin ja neuvolan ’käskyjä’ noudatettiin tiukemmin kuin nyt. Luulen, että äitini toimi neuvolan opastuksen mukaan ja minä taas toimin liki täysin vaistojeni mukaan.”³ Minna kertoo olevansa jopa hieman kauhuissaan oman äitinsä uskollisuudesta neuvolan oppeja kohtaan:

Ja tietysti siihen aikaan, kun mä oon ollu pieni, niin äidille on neuvolassa teroitettu, että imetysväli on neljä tuntia. Että mäkin oon sitten tän opin uhri. Et äiti on ollu niin auktoriteettiuskovainen, että se on noudattanu sitä. Ja sitten se mulle kerto sitä, että kyllä se pahalta tuntu kattoo sitä, kun lapsi itkee nälkää ja odottaa vaan, että koska neljä tuntii on kulunu. Niin että kauheeta sadismia!⁴

Samoin kuin Brembeckin haastattelemat äidit, eivät oman materiaalini naisetkaan näytä olevan erityisen kiinnostuneita sopeutumaan ulkoapäin tieteellisten normien mukaisesti muotoiltuun äidin rooliin, jota esimerkiksi neuvoloiden voidaan kokea tarjoilevan.⁵ Neuvolan asenteet ja opit voivat nykyvanhemmista tuntua vanhanaikaisilta, onhan neuvolan kaltaisten hyvinvointivaltion instituutioiden ruotsalaisessa tutkimuksessa havaittu pitävän lujasti kiinni perinteisistä sukupuolirooleista tai vanhemmuuden tavoista.⁶ Saatua opastusta ei näin välttämättä aina koetakaan oman elämän kannalta erityisen käyttökelpoiseksi.

Parhaimmillaan neuvolassa on osattu suhtautua vegaanivanhempiin asiallisesti, vaikka heidän elämäntapansa valtavirran valinnoista monella tapaa eroaakin, kahdessa perheessä mainitaan esimerkkeinä kotisynnytykset.⁷ Aina suhtautuminen ei kuitenkaan ole erityisen

¹ Hagström 1999, 106.

² Hagström 1999, 106.

³ KV: Milla 21.3.2007.

⁴ H: Minna 25.1.2007.

⁵ Brembeck 1998, 196.

⁶ Bäck-Wiklund & Bergsten 1997, 18.

⁷ H: Maaria 14.2.2003; KV: Minttu 12.3.2003.

ymmärtävää, Miia kokee neuvolan suhtautumisen esimerkiksi pitkään imetykseen turhauttavana:

No et neuvolassa, meil on aika hankala neuvolatäti täällä. Että hän rupes sillon kun me käytiin yksivuotistarkastuksessa, että imetät sä vielä, et kyl sun pitäis lopettaa se imetys nyt kun sä rupeet antaa lehmänmaitoo, niin [lapsen] hampaat menee pilalle. Ja sit mä olin ihan, että miks mä nyt mitään lehmän maitoo antaisin, kun mulla on ihan omastakin takaa.¹

Vegaanivanhemmat voivatkin kohdata erimielisyyksiä terveydenhoitoammattilaisten kanssa paitsi ruokavalioon liittyen, myös muiden periaatteiden takia. Maaria mainitsee kokemustensa perusteella muutaman esimerkin tyypillisistä erimielisyyksien aiheista: ”Esimerkiksi, et haluaa imettää kuus kuukautta ennen kuin alottaa mitään muuta ruokaa. Tai että [lapsi] nukkuu vieressä. Ne voi olla niinku sellasia tosi kynnyksymyksiä.” Erimielisyydet neuvolan ammattilaisten kanssa voivatkin hänen mukaansa kärjistyä niin, ettei omista valinnoista joko uskalleta neuvolassa puhua tai neuvolassa käyminen lopetetaan.²

Marja-Leena Viljamaa on omassa tutkimuksessaan todennut suomalaisten vanhempien ylipäänsä olevan varsin tyytyväisiä tämän päivän neuvolaan, ja erityistä kiitosta saivat toiminnastaan terveydenhoitajat.³ Vegaanivanhempien voisi oman materiaalini perusteella kuitenkin todeta suhtautuvan neuvolaan huomattavasti Viljamaan tuloksia kriittisemmin. Osaltaan kyse on varmastikin vanhempien omista kokemuksista, mutta myös muiden negatiiviset kokemukset leviävät nopeasti keskustelupalstojen ja sähköpostilistojen kautta yhä useamman tietoon. Näin moni vegaanivanhempi pelkääkin suhtautumisen esimerkiksi neuvolassa, lääkärissä tai ravitsemusterapeutilla olevan negatiivista. Jos suhtautuminen on ollut asiallista, mainitaan siitä usein Millan tavoin ”mutta meidän kohdalle on sattunut kyllä fiksuja ihmisiä”.⁴ Myös Minna kokee perheensä olevan tässä suhteessa erityisen hyvässä asemassa:

No meil on ollu tosi hyvä tuuri, koska meille ei oo kertaakaan sanottu, että se ruokavalio, jota me noudatetaan, niin ei ois sopiva. Tai että pitäis juoda maitoo tai... Kertaakaan kukaan ei oo sanonu mitään sellasta. Eikä kukaan ole kyseenalaistanu sitä, että osataanko me ja tiedetäänkö me tarpeeks.⁵

¹ H: Miia 22.1.2007.

² H: Maaria 23.1.2007.

³ Viljamaa 2003, 107.

⁴ KV: Milla 21.3.2007.

⁵ H: Minna 25.1.2007.

Vegaanivanhemmuutta tarkastellessa nouseekin selkeästi esille, että yhteiskunnalla on vaikeuksia tarjota tyydyttävää sosiaalista tukea niille perheille, jotka eivät noudata sen antamia suosituksia. Sillä kuten Viljamaan tutkimuksessa todetaan, ei sosiaalisessa tuessa ole kyse ainoastaan siitä, että vanhemmilla on ympärillään riittävästi ihmisiä, joiden puoleen he voivat tarvittaessa kääntyä. Saatavilla olevan tuen tulee tarjota myös tyydytystä.¹ Valtakulttuurin normeista erottautuville perheille terveydenhoidon instituutiot eivät aina pysty tarjoamaan heidän tarpeidensa mukaista tukea, jolloin tietoa ja vertaistukea etsitään aktiivisesti muilta tahoilta.

Vertaistuki

Vegaanivanhempien määrä on omien kokemusteni perusteella ollut viime vuosina kasvussa. Tehdessäni ensimmäisiä vegaanivanhempia koskevia haastatteluita vuonna 2003 tutkimukseeni osallistui viisi perhettä. Kun loppuvuonna 2006 etsin uudelleen haastateltavia, tuli yhteydenottoja 16 perheestä. Näistä vain kaksi perhettä oli samoja kuin edellisellä haastattelukierroksella. Vegaanivanhemmuuden yleistyminen näkyy lisäksi myös materiaalissani – ensimmäisten haastattelujen aikaan kukaan ei kertonut henkilökohtaisesti tuntevansa perheensä ulkopuolelta vegaanivanhempia, mutta vuoden 2007 haastatteluissa ja kyselyvastauksissa muita vegaanivanhempia oli monenkin tuttavapiirissä.² Muiden kasvis-syöjien ja vegaanien tarjoama vertaistuki onkin monelle informantilleni ollut tärkeää niin kasvissyönnin alkuvaiheessa kuin myöhemmin perheellisenäkin.

Materiaalissani useat kertovat innostuneensa kasvissyönnistä tai veganismista jonkun tuttavansa esimerkin kautta.³ Kaikilla esimerkkiä ei kuitenkaan ole ollut, vaan moni kertoo ryhtyneensä vegaaniksi myös ilman muiden vegaanien tukea.⁴ Vaikka omassa tuttavapiirissä ei olisi kasvissyöjiä tai vegaaneita alun alkaen ollutkaan, voi ylipäänsä tietoa siitä, että muitakin samanmielisiä on olemassa, auttaa. Maaria kertoo, että oma vaikutuksensa elämäntapavalintaan on ollut sillä, että on edes kuullut muidenkin ihmisten olevan kasvissyöjiä tai vegaaneja.⁵ Vertaistukea ilman ei tarvitsekaan jäädä, vaikka ystäväpiiriin ei muita vegaaneja kuuluisi, sillä moni kertoo tutustuneensa muihin samanhenkisiin ihmisiin

¹ Viljamaa 2003, 25.

² Muita vegaanivanhempia kertoivat henkilökohtaisesti tuntevansa: H: Maija 25.1.2007, Minna 25.1.2007, Salla 25.1.2007; KV: Milla 21.3.2007, Mikael 21.3.2007.

³ H: Mikko 25.1.2007, Minna 25.1.2007, Saara 8.2.2003, Salla 25.1.2007.

⁴ H: Miia 22.1.2007; KV: Minttu 12.3.2003.

⁵ H: Maaria 14.2.2003.

etenkin internetin kautta. Milla vastaa kysymykseeni siitä, millainen merkitys muilla vegaaneilla on ollut elämäntapavalintaan, näin: ”Meinasin ensin vastata, että ei minkäänlainen. Mutta onhan heillä. Olen saanut heiltä, sähköpostilistojen kautta vain nimimerkkeinä tuntemiltani, tietoa, joka on auttanut eteenpäin ja luultavasti nopeuttanut siirtymistäni vegaaniuteen.”¹ Monet materiaalini vanhemmista kertovatkin saaneensa vertaistukea esimerkiksi erilaisilta lapsiperhe- ja vegaaniaiheisilta listoilta sekä kasvissyönnistä kiinnostuneille perheille suunnatulta kasvisperheet-listalta.² Internetin kautta kommunikoiminen voi olla yhtä oleellinen ja jokapäiväinen osa arkea kuin muutkin ystävät ja tuttavat, kuten Mikon kommentista voi päätellä: ”Ehkä sitä on kumminkin jollain tavalla lähes päivittäin tekemisissä jonkun sähköpostikeskustelun tai jonkun muun kautta samanmielisten ihmisten kanssa.”³

Mahdollisuus ajatusten vaihtoon muiden vegaanivanhempien kanssa on monelle vegaanivanhemmalle tärkeä asia. Kuten Minttu toteaa, muiden tuella on oma merkityksensä: ”Täysvegetaristiksi siirtymiseni jälkeen tutustuin netin kautta samanhenkisiin ihmisiin ja tunsin hyvää oloa tietäessäni, että en ole ainoa, paha, outo ja hihhuli – –.”⁴ Sinin mukaan on ”henkisesti helpottavaa” tietää, ettei oma perhe ole ainoa vegaanista elämäntapaa noudattava.⁵ Omille valinnoille saadaan vegaanitutuilta pönkitystä, ja muiden tuki luo uskoa oman elämäntavan järkevyyteen. Kuten Minna vertaistuen merkityksestä toteaa:

No, kai se on aika iso sillä tavalla, että jos on yksin ja joku tämmönen auktoriteetti sanoo, että nyt on tehtävä näin, että muuten seuraa kaikkee pahaa, niin kyllähän sitä sit helposti ehkä alkais kyseenalaistaa omia ajatuksiansa. Mut sitä kuulee, et toisetkin on tehny näin... Että kyllä se onnistuu.⁶

Tavallaan muut vegaanivanhemmat tarjoavatkin toisilleen sitä tukea, jota vaille he saattavat jäädä esimerkiksi neuvolassa.

Mistä muiden vegaanivanhempien kanssa sitten keskustellaan? Materiaalini vanhemmat kertovat jakavansa vegaanituttaviensa kanssa niin käytännön vinkkejä esimerkiksi lapsen ruokavalion suhteen kuin kokemuksia arjen ongelmatilanteistakin. Sallan mukaan muita

¹ KV: Milla 21.3.2007.

² H: Maaria 14.2.2003, Markus 14.2.2003, Saara 8.2.2003, Sini 21.2.2003; KV: Mikael 21.3.2007, Milla 21.3.2007.

³ H: Mikko 25.1.2007.

⁴ KV: Minttu 12.3.2003.

⁵ H: Sini 21.2.2003.

⁶ H: Minna 25.1.2007.

vegaanivanhempia tavatessa ”vuodatetaan” ja ”nauretaan” elämäntapaan liittyviä vastoin-
käymisiä. ”Et voi purkaa sitä niinku – et on joku, joka tietää, että mitä on joutunu kohtaa-
maan.”¹ Myös Minna kertoo muiden vegaanivanhempien kokemusten auttavan omassa
arjessa:

Tai siin vaihees ehkä, kun Eetu rupes syömään muutakin kun äidinmaitoo, ja
vähän sen jälkeen rupes miettiin, että pitäiskö sen nyt – että saakohan se ruuasta
kaikkee. Joo, tuli vähän ihan semmonen hysteria, että nyt se ei saa kaikkia ras-
vahappoja ja saako se tarpeeksi proteiinia. Ja nyt se alkaa liikkumaan, se tarvii
proteiinia. Sellasia rupes hirveesti miettii jossain vaiheessa. Mut sitte taas jäl-
leen kerran vertaistuki oli tärkeä, ku sitte kuuli, että miten muut oli lapsiensa
kanssa toiminu.²

Minna toteaa tuntevansa muita vegaanivanhempia, muttei kuitenkaan olevansa
”hirveesti” tekemisissä näiden kanssa.³ Myös Mikael näkee muiden vegaaniystäväperheen
roolin elämässään muihin tuttavisiin verrattavana: ”Merkitys ei ehkä ole erilainen kuin
muillakaan ystävillä. Tosin heillä on muutenkin hyvin samanlaiset arvot ja elintavat kuin
meillä, niin ehkä vinkkejä ja tukea tosiaan annamme puolin ja toisin.”⁴ Pelkkä vegaanivan-
hemmuus ei siis liitä ihmisiä tiiviisti yhteen, vaan vegaanivanhemmat ovat monen infor-
manttini tuttavapiirissä samanlaisessa asemassa kuin muutkin tuttavat – toisiin pidetään
tiiviimmin yhteyttä, toisiin harvakseltaan. Esimerkiksi Salla kertoo tuntevansa viisi muuta
vegaaniperhettä. ”Mutta enemmän kyllä itte tulee oltuu sellaisten [kanssa tekemisissä],
joilla ei oo ittellään lapsia.”⁵ Monia materiaalini vanhempia tuntuu kuitenkin helpottavan
tieto siitä, että henkilökohtaistakin vertaistukea on tarvittaessa saatavilla. Kuten Milla
toteaa: ”Totta kai tuntuu mukavalta, ettei ole ainoa.”⁶

Vertaistuen suhteen informanttini ovat hyvin heterogeeninen joukko, sillä toisilla ve-
gaanituttavia on paljon, toisilla ei lainkaan. Esimerkiksi Salla kertoo suurimman osan
ystävistään olevan vegaaneja. Muihin perheellisiin vegaaneihin hän on vuosien varrella
tutustunut lähinnä ”eläinoikeusporukoissa”, mutta hän tuntee vegaanivanhempia myös
järjestötoiminnan ulkopuolelta.⁷ Miia ja Susanna puolestaan kertovat, että tuntisivat mielel-
lään muita perheellisiä vegaaneja, mutta tällä hetkellä heitä ei tuttavapiiriin kuulu. He

¹ H: Salla 25.1.2007.

² H: Minna 25.1.2007.

³ H: Minna 25.1.2007.

⁴ KV: Mikael 21.3.2007.

⁵ H: Salla 25.1.2007.

⁶ KV: Milla 21.3.2007.

⁷ H: Salla 25.1.2007.

asuvat kumpikin pienillä paikkakunnilla, eivätkä ole osallistuneet aktiivisesti eläinoikeusjärjestöjen toimintaan.¹ Materiaalissani etenkin suuremmissa kaupungeissa asuvat ja aktiivisesti jonkin eläinoikeusjärjestön toimintaan osallistuvat kertovatkin henkilökohtaisesti tuntevansa myös muita vegaanivanhempia. Eläinoikeusjärjestöjen kautta muihin vegaaneihin tutustuminen on ollut helppoa, ja muutamat materiaalissani mainitsevatkin ”samanhenkisten” ihmisten tapaamisen yhdeksi syyksi järjestötoimintaan hakeutumiselle.² Sillä vaikka kasvissyönti tai veganismi ovat yhteiskuntamme vallitseviin käytäntöihin nähden epätavallisia valintoja, ovat ne eläinoikeusaktiivien yhteisön sisäisiin koodeihin nähden pikemminkin normien mukaista toimintaa.³ Järjestötoiminta kokoaakin näin paitsi samoista asioista kiinnostuneita myös samaa elämäntapaa noudattavia ihmisiä yhteen.

Joko henkilökohtaisesti tai internetin välityksellä rakennetut tukiverkostot luovat vegaanivanhempien elämään tietynlaista turvaa. Samaan tapaan kuin Konttisen ja Peltokosken tutkimilla ympäristöprotestiaktiiveilla, myös vegaanivanhemmillä ”keskinäisen arvostuksen verkostot” auttavat jaksamaan, kun muulta ympäristöltä ei täyttä tukea omalle elämäntapavalinnalle saada.⁴ Muiden vegaanivanhempien ei tarvitse olla henkilökohtaisia tuttuja pystyäkseen antamaan vinkkejä tai tukea, sillä nimimerkin taakse piiloutuneeltakin apu otetaan ilomielin vastaan. Graig Calhounia mukaillen voisikin puhua ”epäsuorista” suhteista, jotka eivät perustu perinteiselle kasvotusten tapaamiselle, vaan kohtaaminen voi tapahtua esimerkiksi informaatioteknologian mahdollistamin keinoin. Tällainen kommunikointi on viime vuosikymmeninä saavuttanut moderneissa yhteiskunnissa yhä tärkeämmän aseman,⁵ ja on tehokkaasti pystynyt yhdistämään toisiinsa esimerkiksi samaa elämäntapaa noudattavia ihmisiä.⁶ Vegaanivanhemmille internet mahdollistaakin paitsi toisten vegaanien tarjoaman vertaistuen, myös mahdollisuuden etsiä yleisempää lastenhoitoon ja -kasvatukseen liittyvää tietoa. Internetin merkitys lapsenhoitoon ja vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä on ainakin Minnalle ollut suuri:

Mä olisin ihan ollu tosi pulassa, jos meillei ois ollu nettiä. Sieltä mä sitte hain ja keskustelupalstoja luin ja kyselin siellä. – – oli hauska huomata, että muillakin

¹ H: Miia 22.1.2007; KV: Susanna 27.2.2007.

² H: Maija 24.1.2007, Mikko 25.1.2007, Minna 25.1.2007.

³ Lindholm 2003, 75.

⁴ Konttinen & Peltokoski 2004, 113.

⁵ Calhoun 1992, 207–208, 210.

⁶ Lalander & Johansson 1999/2007, 12.

oli samanlaisia ongelmia. Joo, se oli tosi tärkeä. Mä aattelin silloin monta kertaa, että kauheeta, että miten meidän vanhemmat on pärjänny ilman nettiä. (nauraa)¹

Internet on monipuolistanut jokaisen ulottuvilla olevan informaation määrää, ja sieltä löytyvä tieto voikin poiketa olennaisella tavalla esimerkiksi kasvatusammattilaisten tarjoamasta tiedosta. Mikko kertoo internetin kautta löytyvän ”nimenomaan semmosta vertaisinformaatioo, että ei sitä virallista totuutta tai jotain sellasta”.²

Sosiaaliset suhteet ja suhdeverkot liittävät ihmiset asuinpaikkaansa, mutta paikkasidonaisuus on tekniikan kehittymisen ja nopeiden matkustamismuotojen seurauksena menettänyt merkitystään.³ Tukiverkoston ei kuitenkaan vegaanivanhempienkaan kohdalla voida todeta siirtyneen täysin virtuaalitodellisuuteen, sillä kuten Calhoun toteaa, ei epäsuorien suhteiden yleistymisen suinkaan merkitse henkilökohtaisten suhteiden katoamista tai niiden muuttumista merkityksettömiksi. Epäsuorat suhteet pikemminkin monipuolistavat sosiaalisen elämän kenttää, ja tarjoavat uusia kommunikointimahdollisuuksia perinteisten henkilökohtaisten suhteiden rinnalle.⁴ Materiaalini vanhempien tukiverkot eivät näin koostu vain muista vegaanivanhemmista, vaan ne ovat laajempia ja pitävät sisällään vaihtelevan kokoonpanon niin perheenjäseniä, ystäviä, terveydenhuollon ammattilaisia kuin satunnaisia tuttavuuksiakin. Järjestötoiminnan ja internetin avulla verkostoituminen juuri samojen asioiden kanssa painivien ihmisten kanssa on helppoa, mutta aina toisen ei tarvitse olla vegaanivanhempi ymmärtääkseen ja tukeakseen vanhemmuuden ratkaisuisissa. Pääasia, että omille ajatuksilleen ja periaatteilleen saa jostakin ympäristöstään tukea. Muuten voi olo käydä hyvin epävarmaksi, kuten Saara toteaa:

Jos tuntee olevansa täysin erilainen kuin muut, niin alkaa kyseenalaistamaan niitä omia valintoja ja miettimään, että onko mun päässä nyt jotain vikaa, kun mun pää sanoo, että näin pitää tehdä. Kun kaikki muut on kerran sitä mieltä, niin ehkä minä sitten olen ihan hullu.⁵

Aika näyttää: kasvatusideologia ja käytäntö

Monessa materiaalini perheessä lapset ovat vielä melko pieniä. Nuorin lapsista on reilut kolme viikkoa vanha, vanhin 10-vuotias. Suurin osa lapsista on 1–4-vuotiaita, ja esikoulu- tai kouluikäisiä lapsia on haastattelujen aikaan vain Maarian ja Markuksen perheessä.

¹ H: Minna 25.1.2007.

² H: Mikko 25.1.2007.

³ Vilhelmson 2002, 41.

⁴ Calhoun 1992, 208, 210.

⁵ H: Saara 8.2.2003.

Tulevaisuuden suhteen monen perheen haaveet ja suunnitelmat ovatkin vielä melko avoimia. Koska lapset ovat vielä niin pieniä, ei varmuudella osata sanoa, mitä tulevaisuus lasten kasvun myötä tuo tullessaan. Muutamien vanhempien kohdalla esille nouseekin epävarmuus siitä, kuinka omat periaatteet ja lapsen maailma saadaan tulevaisuudessa sopimaan yhteen. Valtavirran arvoista eroava elämäntapa kun voi kulutuskriittisyydessään olla vahvasti lapsen omien intressien vastainen. Vegaanivanhemmat haluavat toimia omien periaatteidensa mukaisesti, mutta etenkin aivan pienten lasten vanhempien puheesta voi olla havaitsevinaan myös pientä pelkoa siitä, ettei lapsi perheen elämäntapaan sopeutuiskaan.

Niissä perheissä, joissa lapsi noudattaa vegaanista ruokavaliota, on usein pohdittu myös sitä, millainen lapsen oma suhtautuminen veganismiin tulee olemaan tulevaisuudessa. Vanhemmat kokevat haasteellisena sen, että oma lapsi erottuu ruokavalionsa kautta väistämättä muista lapsista. He toivovatkin pystyvänsä kasvattamaan jälkikasvunsa niin, ettei valtavirrasta poikkeavasta elämäntavasta tulisi lapselle rasite tai taakka. Kuten Maija toteaa: ”Toivois, että pystyis hänelle antaa hyvät eväät elämään. Ja sit kun hänestä vegaanin on tarkoitus tulla, niin että pystyis sitten sitä itsetuntoo vahvistamaan, ettei hän sitten koe, että hän on erilainen.” Tehtävä ei ainakaan hänestä tunnu aivan helpolta: ”No, onhan se tietysti sillä lailla – että haasteita. Että miten sitä sitten sovittaa sen [oman perheen] muun maailman kanssa.”¹ Myös Mirjam kertoo miettineensä oman perheensä ja ympäröivän maailman välisiä ristiriitoja ja sitä, kuinka erot vaikuttavat lapsen elämään: ”Yritämme saada lapsellemme riittävästi vegaanista (tai ainakin kasvissyöjä-) vertaistukea muista lapsista, jolloin hän ei joudu tuskailemaan veganismin ja ympäröivän yhteiskunnan välisiä ristiriitoja yksin.”²

Kenties ainakin osittain juuri lapsien takia muutamat materiaalini vanhemmista toivoisivat ulkopuolisten suhtautuvan elämäntapaan ”normaalisti”.³ Veganismi on valintana yhteiskunnan arvoja ja käytäntöjä suoraan kritisoiva, mutta vanhemmille voi silti olla hankalaa sopeutua ajatukseen, että elämäntapavalinta asettaa myös vegaanista ruokavaliota noudattavat lapset valtavirran suhteen marginaaliin. Minna toteaa esimerkiksi toivovansa, etteivät ulkopuoliset lähtisi lapsen läsnä ollessa päivittelemään perheen valintoja. ”Että ne ei tekis

¹ H: Maija 24.1.2007.

² KV: Mirjam 16.2.2007.

³ H: Salla 25.1.2007, Sini 21.2.2003.

siitä [veganismista] niin ihmeellistä juttuu. Että ne ei sanois, että äiti ei anna sun syödä tätä, mutta kylläpä on hyvää. – – Että toivoisin, ettei Eetun tarttis kuunnella ja sitten, ettei sääliteltäis sitä; lapsiraukka, ei saa jäätelöä.”¹ Matias ja Sini kertovat omien lastensa tottuneen siihen, että kaverit syövät lihaa, mutta he eivät.² Siitäkin huolimatta, että lapsille kasvissyönnöksi voi olla melko itsestään selvä osa arkea, kertoo esimerkiksi Kaisa pelkäävänsä lapsien joutuvan erikoisruokavalionsa takia kiusatuiksi. Hän toivoisikin lapsien pystyvän sisäistämään elämäntavan niin, että he ymmärtäisivät myös siihen liittyvät eettiset periaatteet.³

Ruokavalio ei kuitenkaan ole ainoa seikka, jonka perusteella vegaanivanhempien lapset saattavat ympäristöstään erottua. Vanhempien laajempi kriittisyys monia valtavirran aatteita ja käytänteitä vastaan tulee esille esimerkiksi seuraavasta Mikon vastauksesta:

No, semmosia asioita, että me ollaan vegaaneita ja ollaan uskonnottomia, niin ne molemmat on ehkä sitten aivan perusnormista poikkeavia. Varsinkin ehkä tää uskonnollisuus on sellanen jollain tavalla läpileikkaavampi normi. – – Tällasia asioita joutuu miettiä, ja varsinkin se, että mitä pienempi lapsi, niin sitä auktoriteettiä useampi se varmaan on. Ja tietynnäköisiä paineita saattaa olla odotettavissa ihan niinku sitten ihan muissa sosiaalisissa ympyröissä kun kotona. Että vaatii aikamoista vahvuutta, ettei justiin rupee haluaan sitä juustoo tai jotain mitä kaverit syö. Tai että toiset menee mäkkäriin, miksen minä pääse. Jotenkin pitäis pystyä se kasvattaa, että miks me ollaan valittu näin ja ymmärtää se niinku. Ja se voi olla vaativaa ja haastavaa jossain vaiheessa.⁴

Mikon oma lapsi on vasta alle yksivuotias, joten hänen ajatuksensa ovat pitkälti tulevaisuuteen liittyviä pelkoja, eivät vielä omia kokemuksia. Maaria ja Markus, joiden vanhimmat lapset ovat jo kouluikäisiä, vahvistavat Mikon pelkojen kuitenkin olevan osittain myös todellisia. Vegaanista ruokavaliota ei kenenkään materiaalin vegaanilapsista kerrota varsinaisesti kyseenalaistaneen, mutta vanhemmat lapset ovat aikuisten tapaan voineet asettaa elämäntyylilleen omannäköisensä rajat. Esimerkiksi Markus toteaa 10-vuotiaasta tyttärestään: ”Kyllähän Amanda sen verran [on kyseenalaistanut], että se tuolla syö toisten karkkeja, eikä välitä, että mistä ne on peräisin ja mitä niissä on.”⁵ Maarian ja Markuksen perheessä ristiriitoja kerrotaankin syntyvän erityisesti kuluttamisen suhteen. Kuten Maaria toteaa: ”Niit [ekologisia periaatteita] on kyllä tosi vaikeeta lapsille syöttää, kun ne on ihan

¹ H: Minna 25.1.2007.

² H: Matias 18.2.2003, Sini, H 21.2.2003.

³ H: Kaisa 18.2.2003.

⁴ H: Mikko 25.1.2007.

⁵ H: Markus 23.1.2007.

tosi eri mieltä kaikesta kulutuksesta. Ne kuluttais aika mielellään.”¹ Helppoa ei aina olekaan selittää, miksi oma perhe noudattaa sellaisia periaatteita, jotka eivät ole vallalla muussa yhteiskunnassa. Markus kertoo lasten kyselevän, että ”minkä takii meidän pitäis välittää jostain, jos toiset ei välitä”.²

Kulutus onkin yhteiskunnassamme asia, jolta vegaanivanhemmat eivät pääse karkuun, vaikka haluaisivatkin. Sillä kuten Robert Bocoock toteaa, kuluttamisesta on tullut perustavanlaatuisen osa prosessia, jonka kautta länsimaalaiset lapset kasvatetaan ymmärtämään ympäristön symbolisia merkityksiä ja kasvamaan osaksi yhteiskuntaa. Ruoan, juoman, lelujen, vaatteiden ja television kautta lapset opetetaan jo pieninä kuluttajan rooliin.³ Kehitys ei ole vain viime vuosikymmenien tuotetta, vaan lapset ovat aina 1950-luvulta lähtien muotoutuneet yhä vahvemmin omaksi kuluttajaryhmäkseen, ja nykypäivän vanhempien taistelu markkinavoimia ja kaupallista yhteiskuntaa vastaan voidaankin nähdä lähtökohdiltaan yhtä epätoivoisena kuin Daavidin taistelu Goljatia vastaan.⁴ Koska kuluttaminen on ympäröivässä maailmassa kaikkialla läsnä, on esimerkiksi Maarian ja Markuksen perheessä jouduttu laatimaan kulutukselle yhteiset pelisäännöt.

Maaria: Meillä on ollu aika silleen, että jos on meidän rahoilla, niin ei hankita [tavaraa]. Ja lapset saa sitte ite säästää.

Markus: Niin. Me ei esimerkiks sitte leluja olla oikeestaan ostettu.

Maaria: Viime vuosina enää.

Markus: Muuta kun joululahjaks vähän jotain semmosta järkevämpää. Mutta sitten kun ne käyttää omia rahoja, niin ei me sitten oo puututtu siihen. Et ne saa ostaa... Roskaa.

Maaria: Kamaluuksia. Prinsessalehtiä, missä tulee krääsää mukana ihan kauheesti.⁵

Kuluttamista on siis vaikea lapselta kieltää, sillä myös lapset elävät samassa kulutukseen keskittyvässä maailmassa, ja ilmaisevat itseään osaltaan tavaramailman kautta.⁶ Mutta miksi kulutuskriittisyys ylipäänsä on vegaanivanhemmille niin tärkeää? Kaupallisen lastenkulttuurin vastustaminen näyttäisi materiaalini vanhemmille pohjaavan etenkin ekologisiin syihin. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus, vaan lasten tavarakulttuuri edustaa ainakin osalle informanteistani yleisestikin sellaisia arvoja, joita he eivät mielellään tue.

¹ H: Maaria 23.1.2007.

² H: Markus 23.1.2007.

³ Bocoock 1993, 85.

⁴ Brembeck 1996, 13; Edin 1996, 232.

⁵ H: Maaria ja Markus 23.1.2007.

⁶ Johansson 2005, 27.

Esimerkiksi leikkikalivalikoiman jakautuminen tiukasti stereotyyppisiä sukupuolirooleja pönkittäviksi ”tyttöjen” ja ”poikien” tavaroiksi voi ärsyttää, kun omien periaatteitten mukaan lasta ei sukupuolen perusteella pitäisi ajaa tiettyyn muottiin.¹

Monet käytännön tilanteet, joissa vegaanisen elämäntavan ja muun maailman erot voisivat konkretisoitua juuri lapsen kautta, ovat useissa perheissä vasta edessä päin. Omista periaatteista ollaan kyllä varmoja, mutta kuten Minna toteaa, voi tulevaisuus tuoda mukaan myös mahdollisia jouston paikkoja:

Mutta tietysti, kun Eetu on vielä noin pieni, niin on varmasti paljon semmosia asioita tulevaisuudessa, joita ei nyt vielä osannu ennakoida. Et tietenkin, en tiiä... Mut tiiän, et jotkut vegaanilapset on jossain iässä sitte ite ilmassu, että he haluuvat syödä juustoo. Ja minkä ikänen lapsi on sitte valmis tekemään sellasii päätöksii ite ja millon vanhemmat voi sanoa, että et saa? En tiedä.²

Lapsen oman identiteetin, tahdon ja maailmankuvan kehittyminen voikin aiheuttaa vegaanivanhemmille haasteita. Sillä kuten Margareta Bäck-Wiklund toteaa, eivät lapset enää nyky-yhteiskunnassa ole vain aikuisen maailman huolenpidon kohteita, vaan yksilöitä ja perheen sisäisten suhteiden osapuolia. Näin myös lapsen mielipiteillä on oman aikamme perheissä väliä – koostuvathan perheet yksilöistä, joilla voi olla myös toisistaan poikkeavia näkemyksiä tai arvoja. Lapset kehittyvät toki aikuisten opastamina, mutta yhtä lailla aikuiset muovautuvat suhteessa lapseen.³ Minttu toteaaakin voivansa ajatella vegaanisen elämäntavan mukaisista periaatteista joustamista etenkin lapsia koskevissa seikoissa: ”Lähinnä nämä [joustamiseen liittyvät] kysymykset voisivat olla lapsiani koskevia, koska ovathan hekin yksilöitä omine toiveineen ja haluineen sekä omatuntoineen.”⁴ Vasta aika näyttääkin, kuinka hyvin vegaanivanhempien ja heidän lastensa elämäntyylit ja arvomaailmat sopivat yhteen.

¹ H: Maaria 23.1.2007, Salla 25.1.2007.

² H: Minna 25.1.2007.

³ Bäck-Wiklund 2001, 37.

⁴ KV: Minttu 12.3.2003.

7. VEGAANIVANHEMMAT POSTMODERNIN PEILINÄ

Postmaterialistiset arvot

Materiaalini vegaanivanhemmat ovat asuinpaikkansa, vapaa-ajan harrasteidensa ja osittain myös ikänsä ja perhekokonsa suhteen melko kirjava joukko. Heillä on kuitenkin myös paljon yhteistä, ja se, mikä heidät selkeimmin toisiinsa liittyy, on heidän ”pehmeä” arvo-maailmansa. Eläinten oikeus kunnioittavaan kohteluun, ihmisten, ihmissuhteiden ja luonnon arvostaminen sekä kulutukseen keskittyvän elämäntavan kritisointi tulevat selkeästi esille vegaanivanhempien puhuessa omista valinnoistaan ja ajatuksistaan. Mutta ovatko informanttini aatteineen yksinäisiä oman tiensä kulkijoita vai pikemminkin osa yhä suurempaa kovien arvojen vastaista rintamaa?

Ronald Inglehart lähestyy länsimaita vertailevassa tutkimuksessaan postmodernia todellisuutta arvojen kautta. Hänen mukaansa siirtymä modernista yhteiskunnasta postmoderniin näkyy ihmisten arvojen muuttumisena – materialistisia arvoja tärkeämmiksi nousevat yhä selkeämmin niin kutsutut postmaterialistiset arvot, jotka korostavat materian sijaan esimerkiksi itsensä kehittämistä, luonnonsuojelua, elämänlaadun ja ihmissuhteiden merkitystä. Postmaterialistiset arvot näkyvät etenkin muuttuneena suhtautumisena uskontoihin, sukupuolirooleihin, seksuaalisiin vähemmistöihin sekä siihen, mikä työnteossa on tärkeää.¹ Inglehartin arvotutkimuksien mukaan länsimaat ovatkin hyvää vauhtia siirtymässä modernista todellisuudesta postmoderniin, ja postmaterialistiset arvot kiinnostavat etenkin nuoria. Nuorten postmaterialistisia arvoja kohtaan osoittavan kiinnostuksen Inglehart toteaa johtuvan uusien länsimaisten sukupolvien yhä turvattummasta taloudellisesta tilanteesta. Sukupolvet, jotka eivät itse ole kokeneet esimerkiksi sota-aikaa tai sen mukanaan tuomaa puutetta, eivät keskity yhtä pakonomaisesti taloudellisen asemansa parantamiseen kuin heitä edeltävät sukupolvet. Nuoret ovat myös elämänvaiheessa, jossa ollaan erityisen valmiita omaksumaan uudenslaisiakin arvoja ja asenteita, ja tästä syystä nuorien ihmisten asenteet poikkeavatkin usein aikaisempien sukupolvien ajatuksista.² Myös Brembeck toteaa nuorten olevan aikaisempia sukupolvia vahvemmin postmodernista käytävän keskustelun keskiössä.³

¹ Inglehart 1977, 3, 6–7, 13, 363; Inglehart 1990, 66, 76; Inglehart 1997, 5, 8; Helve 1996, 84–85.

² Inglehart 1997, 157, 338; Inglehart 1977, 21–23.

³ Brembeck 1998, 17.

Helena Helve on suomalaisnuorten arvoja tarkastellessaan todennut asenteiden muuttuneen viime vuosikymmeninä ainakin osittain postmaterialistisia arvoja painottaviksi. Hänen mukaansa nuoret ovat aikaisempaa enemmän huolissaan maailmanlaajuisista ympäristöky-symyksistä, ja myös eläinten oikeudet ovat nuorten keskuudessa nousseet yhä selvemmin esille. Ekologisen maailmankuvan ja elämäkatsomuksen leviäminen johtaa puolestaan uusiin elämäntapoihin, joissa myös eläimet ovat näin entistä tärkeämmässä osassa.¹ Tästä kehityksestä vegaanivanhemmat ovat oivallinen esimerkki. Helve kritisoi Inglehartin ajattelua kuitenkin siitä, että hänen mukaansa postmoderni todellisuus on Inglehartin esittämiä postmaterialistisia arvoja moniulotteisempi, sillä uusien arvojen rinnalla elävät myös perinteiset materialistista hyvinvointia korostavat arvot.² Tässä Helve on varmasti oikeassa, eihän materian omistamiseen perustavan ajattelun voi todeta vielä 2000-luvulla-kaan kadonneen. Vaikka uudenlaiset arvot eivät siis hallitse nykymaailmaa, Inglehartin postmoderniin liittämien postmaterialististen arvojen voi kuitenkin todeta saaneen länsi-maissa viimeisten vuosikymmenien aikana yhä suurempaa jalansijaa. Siinä missä yhteis-kunnassa on aikaisemmin vallalla ollut useimmiten jokin yksittäinen uskonto tai ideologia, postmodernille todellisuudelle tyypillistä on epäily suuria ideologioita, uskontoja tai tieteeseen pohjaavaa tulevaisuususkkoa kohtaan. Etenkin nykynuoret kokoavatkin maail-mankuvalliset aineksensa mieluummin useista eri uskonnoista, ideologioista ja uskomuk-sista.³

Kiinnostavaa onkin, että vaikka vegaanivanhempien voi todeta edustavan monia sellaisia arvoja, jotka ovat vallalla olevien yleisten käytäntöjen ja arvojen vastaisia, voi heidän nähdä peilaavan myös yleisempää yhteiskunnassa tapahtunutta arvomaailman muutosta. Esimerkiksi poliittisen vaikuttamisen siirtyminen yhä selkeämmin poliittisten puolueiden ulkopuolelle on selkeästi näkyvissä laajemminkin. Inglehartin ja Christian Welzelin tutki-mus osoittaa, että suomalaisten osallistuva vaikuttaminen esimerkiksi kansalaisadressien, mielenosoitusten ja kuluttajaboikottien muodossa on kasvanut 1970-luvulta 2000-luvulle huomattavissa määrin. Siinä missä esimerkiksi kuluttajaboikottiin kertoi vuonna 1974 osallistuneensa yksi prosentti suomalaisista vastaajista, oli samoin vastanneiden määrä vuonna 2000 jo 15 prosenttia. Inglehart ja Welzel toteavatkin, että esimerkiksi edellä mainitun kaltaiset vaikuttamiskeinot ovat viime vuosikymmeninä sulautuneet osaksi

¹ Helve 1996, 80, 90–91.

² Helve 1996, 86.

³ Inglehart 1997, 20–21, 157, 338; Helve 1996, 81, 84.

ihmisten poliittisen vaikuttamisen repertuaaria, eivätkä ne enää näyttäyty erityisen epäta-
vanomaisina.¹ Se, että vegaanivanhemmat puhuvat eettisestä kuluttamisesta, eläinten ja
ihmisten oikeuksista sekä kansalaisjärjestötyön merkityksestä, ei siis kenties olekaan
merkki heidän kuulumisestaan selkeään vastakulttuuriin, vaan kyseisten arvojen korosta-
minen voidaan ainakin Inglehartin ajatusten valossa nähdä lisäksi merkkinä yleisestä
yhteiskunnan yhä selkeämmästä siirtymästä modernista järjestyksestä postmoderniin. Sitä,
miten vegaanivanhempien voi nähdä heijastavan postmodernia aikaa, käydään vielä tutki-
muksen lopuksi läpi tässä luvussa.

Nykyperheiden monimuotoisuus

Postmoderni merkitsee Inglehartin mukaan nousua sellaisille uusille arvoille ja elämänta-
voille, jotka hyväksyvät entistä suuremman monimuotoisuuden niin erilaisten etnisten,
kulttuuristen ja seksuaalisten muotojen kuin yksilön oman elämänsä suuntaan vaikuttavien
mahdollisuuksien suhteen.² Perhetutkimuksessa postmoderni onkin usein liitetty juuri
perheiden monimuotoisuuteen.³ Kuten Stacey toteaa, perheen sen modernismin määritte-
lemässä muodossa voi todeta kuolleen, mutta jättäneen jälkeensä haamun, ydinperheide-
ologian, joka vaikuttaa perhekeskusteluun yhä tänäkin päivänä. Hänen mukaansa ei ole
luultavaa, että mikään yksittäinen perhemuoto voisi lähiaikoina saavuttaa saman aseman,
josta moderni ydinperhe pitkään nautti, vaan postmodernia perhettä leimaa ensisijassa
perhemuotojen moninaisuus. Postmodernit perheet yhdistelevät parhaaksi katsomillaan
tavoilla uusia, kokeilevia ja vanhoihin malleihin perustuvia aineksia.⁴

Brembeck toteaa vain harvan tutkimuksensa nuorista äideistä elävän perinteisessä ydinper-
heessä. Hänen mukaansa perheen määrittely isän, äidin ja yhteisten lasten muodostamaksi
kokonaisuudeksi ei näin katakaan informanttien perhe-elämän eri muotoja, vaan perhe
näyttäytyy heidän kauttaan pikemminkin “ryhmänä ihmisiä, jotka pitävät ja huolehtivat
toisistaan”. Tällainen tavallista väljempi määritelmä voi pitää sisällään niin läheisiä ystäviä
kuin lapsuudenperheenkin.⁵ Brembeck reflektoikin postmodernia äitiyttä tarkastelevassa
tutkimuksessaan Staceyn ajatuksia uusista perhemuodoista, ja toteaa perheen uudelleen-
määrittelyn antavan nykyihmisille yhä suuremman vapauden valita sellaisiakin perhemuo-

¹ Inglehart & Welzel 2005, 121–122, 262.

² Inglehart 1997, 23.

³ Brembeck 2003, 115.

⁴ Stacey 1996, 7–8, 37, 49.

⁵ Brembeck 1999, 184.

toja, jotka eivät välttämättä pohjautu heteroseksuaaliselle parisuhteelle tai biologiselle vanhemmuudelle. Oman tilansa tällaisesta määrittelystä voivat löytää niin homoseksuaalisten vanhempien perheet, suurperheet, yksinhuoltajaäitien kollektiivit ja muut “epätavalliset perhe-elämän ratkaisut”.¹ Hänen mukaan yhä useammat nuoret rakentavatkin vanhemmuutensa aikaisempaa omaehtoisemmin, ilman ihanneäitiyden tai -isyyden mukanaan tuomaa taakkaa. Näin uudenlainen suhtautuminen perheeseen luo uusia yhteiselämän muotoja, jotka mahdollistavat myös aikaisempaa värikkäämmät ihmissuhde- ja identiteettikokeilut.²

Perinteisistä malleista eroavat perhe-elämän muodot ovatkin viime aikoina olleet perhetutkimuksen kiinnostuksen kohteina. Tutkimuksessa on herännyt muun muassa kysymys siitä, millainen rooli yksilöllä itsellään on oman perheensä kokoonpanon määrittelyssä. Tämä problematiikka näkyy esimerkiksi etnologi Ingeborg Svenssonin aidiin kuolleiden homo- ja biseksuaalimiesten hautausjärjestelyjä tarkastelevassa tutkimuksessa. Svenssonin mukaan samaa sukupuolta olevan elämäkumppanin ja vainajan lapsuudenperheen kohtaamiset eivät aina etenkään aids-epidemian alkuvuosina 1980-luvulla ole olleet helppoja, koska eri osapuolilla on voinut olla hyvinkin eriäviä mielipiteitä siitä, mihin perheeseen vainaja ensisijaisesti kuuluu. Svenssonin tutkimus osoittaaakin selkeästi kipupisteitä, joita perheen uudelleenmäärittely voi luoda. Ihminen voi kuulua useampaan perheeseen, lapsuudenperheeseen ja “uuteen”, itselle läheisistä ihmisistä koottuun perheeseen. Tämä asetelma ei sinänsä juuri poikkea perinteisestä mallista, siirrytäänhän ydinperhettäkin rakentaessa tietyllä tapaa pois lapsuudenperheen piiristä. Kahden perheen välillä liikkuminen voi kuitenkin aiheuttaa ongelmia sellaisissa, Svenssoninkin tutkimuksessaan kuvailemissa, tilanteissa, joissa lapsuudenperhe ei tunnusta valitun perheen olemassaoloa tai merkitystä.³

Valtaosan oman materiaalini perheistä voisi perhemuodoltaan määritellä modernin ydinperheideologian mallin mukaisiksi. Nämä perheet koostuvat kahdesta eri sukupuolta olevasta vanhemmasta ja heidän biologisista lapsistaan, joita useimmiten lasten äiti hoitaa kotona näiden ollessa pieniä. Ydinperheiden lisäksi materiaalissani on kuitenkin myös yksinhuoltajaperheitä, ja ylipäänsä lähempi perheiden tarkastelu osoittaa, etteivät kaikki materiaalini ydinperheistäkään ole niin määritelmien mukaisia kuin kuvitella saattaisi. Esimerkiksi Salla määrittelee perheensä kokoonpanoa hyvin postmoderniin tyyliin:

¹ Brembeck 1998, 151.

² Brembeck 1999, 188.

³ Svensson 2005, 212, 228–229.

Eeva: Mites sitte, jos siirrytään tähän perhevaiheeseen, niin ketä sun perheeseen nyt kuuluu?

Salla: No, mun mies, vauva, sitten vois sanoo kyllä, että entinen mies kanssa, kenen kanssa on paljon tekemisissä. Ja sitte on joitakin semmosia tosi läheisiä kavereita, jotka melkein luettelee...¹

Salla määrittelee entisen miehensä sekä joidenkin ystäviensä olevan osa perhettä, koska he ovat oleellinen osa perheen arkielämää: ”Että ollaan paljon tekemisissä, – – et ei oo niinku semmosta kauheen ydinperhettä tai silleen, vaikka tietyllä tavalla on. Mut ku ei oo ikinä semmosta tunnetta, et joutuis yksin olemaan lapsen kanssa.”² Sallan perheen voisi siis luonnehtia olevan ”valittu” eli koostuvan niistä ihmisistä, jotka hän kokee tärkeiksi, vaikka he eivät perinteisiin perheen määrittelyihin mahtuisikaan. Hänen perheensä rakentuu ydinperheen ympärille, mutta pitää sisällään puolison ja lapsen lisäksi myös muita läheisiä ihmisiä.

Muista materiaaliin vanhemmista myös esimerkiksi Susanna on valinnut omanlaisensa perhemuodon. Hän seurustelee lapsen isän kanssa, mutta he asuvat silti eri osoitteissa. Lisäksi lapsen isovanhemmat ovat aktiivisesti mukana perheen arjessa: ”Meillä on ehkä hieman tällaista yhteisökasvatusta varsinkin isovanhempien kanssa. Meillä [vanhemmilla] on päävastuu, mutta sitä [kasvatusvastuuta] saa jaettuakin.”³ Molemmat vanhemmat ovat siis läsnä lapsen elämässä, vaikka asuvatkin virallisesti eri osoitteissa, ja vanhempien lisäksi lapsen arjessa ovat myös isovanhemmat. Maleena puolestaan kertoo olevansa melko erilaisessa tilanteessa, kantavansa vastuun perheestään yksin:

Lasten kanssa olen ollut aina alusta eli raskaudesta lähtien yksin. Ensimmäisen kohdalla suhteesta ei vain tullut mitään ja toinen oli ikään kuin ystävän lahja, koska halusin toisen lapsen mutta sopivaa kumppania ei ollut näköpiirissä. – – Olemme mielestäni täysipainoinen ja toimiva perhe näinkin. Mielestäni siviilisäädyllä ei ole merkitystä perheasioissa eli onko yksi äiti vai isä, onko parisuhde saman vai vastakkaisen sukupuolen kanssa. Tärkeintä on mielestäni, että homma toimii, ja että lapset saavat kivan lapsuuden ja perheellä on kokonaisuudessaan hyvä olla.⁴

¹ H: Salla 25.1.2007.

² H: Salla 25.1.2007.

³ KV: Susanna 27.2.2007.

⁴ KT: Maleena 28.9.2007.

Maleenan vastauksesta käy selkeästi ilmi, että hänen arvonsa perhe-elämän suhteen ovat juuri sellaisia, jotka Inglehart määrittelee postmodernille ajalle tyypillisiksi.¹ Osaltaan vastauksesta kuitenkin näkyy myös se, että yleiset perheihanteen mukailevat pikemmin perinteistä ydinperhemallia kuin perheen uusia variaatioita. Tästä syystä Maleenan on syytä mainita perheensä olevan omasta mielestään ”täysipainoinen” ja ”toimiva”, koska ei ole itsestään selvää, että ulkopuoliset perheen sellaiseksi määrittelisivät.

Vaikka uudenlaiset perhe-elämän muodot ovat siis nykyajassa yhä useammalle perheelle arkea, ei uudenlaisia määritelmiä perheen kokoonpanosta aina ilman vastarintaa hyväksytä. Tämä näkyy niin Maleenan vastauksen sanamuodoista kuin Svenssonin tutkimuksen esittelemistä ongelmatilanteistakin. Kuten Inglehart toteaa, ei ydinperhettä lujittavien normien murentuminen välttämättä suoraan vaikuta ihmisten arvoihin, vaan yleiset käytännöt ja arvot voivat olla myös keskenään ristiriidassa.² Stacey'n haamuksi määrittelemän ydinperheideologian voikin todeta olevan varsin oleellinen osa oman aikamme perheasioista käytävää keskustelua, vaikka käytännön perheratkaisut ovat yhä moninaisempia.³

Materiaalini vegaanivanhemmat tarjoavat näkökulman postmoderniin monimuotoisuuteen erityisesti valtavirrasta poikkeavan elämäntapavalintansa kautta. Perhemuotojen osalta heidän voi puolestaan todeta melko hyvin edustavan suomalaisittain tavallisimpia perhetyyppisiä, olihan vuoden 2006 lopussa 62 prosenttia suomalaisista lapsiperheistä avioparien, 18 prosenttia avoparien, 17 prosenttia yksinhuoltajaäitien ja alle kolme prosenttia yksinhuoltajaisien perheitä. Uusperheitä oli lähes 53 000, ja samaa sukupuolta olevien rekisteröityjen pariskuntien perheitä 120.⁴ Nykytilanteessa on siis mahdotonta puhua perheestä tai perhe-elämästä ilman tarkempia määritelmiä ja olettaa muiden ymmärtävän, millaisesta yhteiselämän muodosta tai elämäntavasta kulloinkin on kyse.⁵ Vegaanivanhemmat peilaavat postmodernia maailmaa juuri tässä suhteessa; heidän kauttaan on nähtävissä, etteivät aikamme perhe-elämä tai vanhemmuus ole sidottuja yhteen ja tiettyyn muottiin, vaan ne voivat saada eri elämäntapoja ja ratkaisuja noudattavia muotoja. He heijastavat näin

¹ Tällaiset arvot korostavat yksilön oikeutta individualistisiin valintoihin esimerkiksi elämäntapansa, perhemuotonsa tai seksuaalisen suuntautumisensa suhteen. Inglehart 1997, 8, 23.

² Inglehart 1990, 178.

³ Stacey 1996, 49.

⁴ ”Suomalaiset perhetyypit vuonna 2006”. Tilastokeskuksen www-sivu http://www.stat.fi/til/perh/2006/perh_2006_2007-05-31_tie_001.html. 5.10.2007.

⁵ Hydén & Hydén 2002, 24.

merkityksellisellä tavalla omaa aikaamme, sillä kuten Lawrence Cahoone postmodernista todellisuudesta toteaa, mahdollistaa juuri marginaalisten elementtien tarkastelu postmodernin moninaisuuden ymmärtämisen.¹

Identiteetti ja vegaaninen elämäntapa

Tutkimuksen aikana on todettu vegaanisen elämäntavan näkyvän informanttien elämässä niin pehmeinä arvoina kuin esimerkiksi arkielämän kulutukseen liittyvinä käytäntöinäkin. Individualististen päätösten ja elämäntapavalintojen tekemisen voisikin todeta olevan postmodernissa ajassa ensiarvoisen tärkeää.² Giddensin mukaan myöhäismodernille ajalle on tyypillistä, että ympäristön tarjoamat mahdollisuudet lisääntyvät, ja elämäntapa ohjaa yksilön valintoja yhä enemmän. Elämäntapa ja sen mukainen kulutus eivät hänen mukaansa ainoastaan täytäkään yksilön konkreettisia tarpeita, vaan myös luovat materiaaliset puitteet identiteetin ”kertomukselle”.³ Kiinnostavaksi kysymykseksi postmodernia todellisuutta tarkasteltaessa nouseekin, millainen merkitys elämäntapavalinnoilla sen mukaisessa ajassa on yksilön identiteetin muotoutumiseen. Onko elämäntavan merkitys myös postmodernissa identiteetin rakennusprosessissa Giddensin määritelmän mukainen?

Nykyihmisen elämä on täynnä valintoja, ja yksilön identiteetin voisi nähdä rakentuvan sieltä täältä kahmittujen palojen varaan. Bocoockin mukaan kuluttaminen on postmodernin ideologia; siinä missä aikaisemmin työllä oli ratkaiseva rooli yksilön hengissä säilymisen ja identiteetin muodostamisen kannalta, eivät länsimaiset ihmiset nykyään tee työtä säilyäkseen elossa, vaan pikemminkin kuluttaakseen. Yksilön identiteetti ei enää olekaan sidottu tuotantoon, vaan se rakentuu pääasiassa kulutusvalintojen kautta. Tavaroista on postmodernin kapitalismin myötä tullut tärkeä merkitysten, identiteettien ja sukupuoliroolien rakentaja.⁴ Yksittäiset kulutushyödykkeet, kuten ruoka, voidaankin nähdä osana identiteettiä,⁵ ja juuri kuluttaminen avaimena postmodernin maailman ymmärtämiseen. Sillä kuten David Lyonin toteaa: ”jos postmoderni käsitteenä jotakin tarkoittaa, tarkoittaa se kulutusyhteiskuntaa”.⁶ Koska erilaisia elämäntyylejä saa itselleen hankittua ostamalla,

¹ Cahoone 1996, 16.

² Thompson 1992/1994, 239.

³ Giddens 1991/1999, 14, 101.

⁴ Bocoock 1993, 4, 50, 81, 96.

⁵ Mäkelä 2000, 214.

⁶ Lyon 1994, 68.

ovat erilaiset kokeilut yleisiä, ja myös lyhyempiaikaiset roolikokeilut voivat muodostua yksilön identiteettikehityksen kannalta merkityksellisiksi.¹

Philip Lalanderin ja Thomas Johanssonin mukaan elämäntapavalinnan kautta ilmaistaan paitsi omaa identiteettiä myös kuulumista johonkin ryhmään.² Identiteetin voikin nähdä rakentuvan sekä suhteessa itseen että suurempaan yhteisöön. Individualistiset valinnat ovat keskeisellä sijalla, mutta myös yhteenkuulumisen tunne muiden kanssa on tärkeää.³ Vegaanivanhemmille oma viiteryhmä löytyy usein veganismin kautta, kuten seuraavasta Mirjamin toteamuksesta käy ilmi: ”Koen jonkinlaista yhteyttä kaikkiin vegaaneihin ja tunnen päivittäin erottuvani ’valtavirrasta’.”⁴ Omaa itseä hahmotetaan näin osittain erottamalla valtavirran epäoikeudenmukaisiksi koetuista käytänteistä, mutta myös samastumalla muihin samoin ajatteleviin. Michel Maffesoli onkin kritisoinut postmodernin ihmisen määrittelemistä ensisijaisesti individualismin tai egoismin kautta. Hänen mielestään postmodernille on tyypillistä pikemminkin yhteisöllisyyden halu, toive ”samalla aaltopituudella olemisesta”. Tyylejä, jotka pohjimmiltaan muodostuvat itse kunkin identiteetin perustaksi, eletään hänen mukaansa yhdessä, ei niinkään yksilölliseltä pohjalta. Maffesoli kutsuu tätä kaipuuta yhteisöllisyyteen ja kokemusten jakamiseen ”postmoderniksi heimolaisuudeksi”.⁵

Mielestäni vegaanivanhempien yhteydessä onkin mahdollisuus yhdistää sekä Giddensin määritelmiä elämäntavan merkityksestä että Maffesolin ajatuksia postmodernin maailman yhteisöllisyydestä. Veganismi on hyvin henkilökohtainen valinta, joka edustaa monia ajatusmalleja, jotka suhteessa vallitseviin käytänteisiin ovat poikkeavia. Näin elämäntapavalinnalla on vegaaneille juuri Giddensin määritelmän mukainen rooli: elämäntapavalinta on yksilöllinen ja luo puitteet sekä jokapäiväiselle arjelle että ihmisen käsitykselle siitä, kuka hän haluaa olla.⁶ Vegaanivanhempien kohdalla on kuitenkin selkeästi huomattavissa myös Maffesolin määrittelemä kiinnostus kollektiivisuuteen, joka voi käytännön arjessa näkyä esimerkiksi erilaisissa järjestöissä tehtävän vapaaehtoistyön kautta. Maffesolin mukaan kyseisenlainen toiminta antaa ihmisille mahdollisuuden toimia hyväksi katsomien-

¹ Löfgren 1996, 70.

² Lalander & Johansson 1999/2007, 93.

³ Jansson 2001, 123.

⁴ KV: Mirjam 16.2.2007.

⁵ Maffesoli 1993/1995, 18, 45, 56, 63.

⁶ Giddens 1991/1999, 14, 102.

sa asioiden puolesta, mutta ennen kaikkea ne luovat ”yhteistä emootiota, terävöittävät kollektiivista tunnetta ja siten vahvistavat yhteisöllistä sidettä”.¹ Vaikka harva materiaalini vanhemmista varmastikaan määritteli kiinnostuksensa järjestötyöhön puhtaasti Maffesolin yhteisöllisyyden kautta, on osa heistä maininnut kuitenkin samanhenkisten ihmisten tapaamisen yhdeksi järjestötoimintaan ajaneista syistä.² Kaikkien materiaalini vanhempien voikin todeta linkittyneen tavalla tai toisella toisten samanlaisista asioista ja arvoista kiinnostuneiden ihmisten kanssa. Verkostoituminen on voinut tapahtua paitsi järjestötyön kautta myös esimerkiksi internetin keskustelupalstojen tai sähköpostilistojen kautta. Informanttieni kiinnostuksesta tietynlaiseen kollektiivisuuteen kertookin jo se, että olen tavoittanut heidät juuri erilaisten veganismiin, kasvissyönttiin ja lapsiperheiden elämään keskittyvien sähköpostilistojen kautta.

Vaikka elämäntavalla voi siis olla merkitystä niin yksilön identiteetin kuin sosiaalisen verkostumisen kannalta, huomionarvoista nykypäivän elämäntavoista puhuttaessa kuitenkin on, ettei niillä ole takuita tulevaisuuden suhteen. Bauman vertaa postmodernia ihmistä turistiin, jolle mikään ei ole pysyvää, vaan elämää leimaa hetkellisyys. Baumanin mukaan postmodernit ihmiset harhailevat kokemuksesta ja kokeilusta toiseen, ilman suurempia moraalisia periaatteita. Moraalinen vastuu ikään kuin katoaa, kun yhä useammat välttelevät vastuutaan vain sillä perusteella, että muutkin tekevät samoin.³ Vegaanivanhempien ei Baumanin määrittelyä mukaillen voikaan todeta olevan tyyppiesimerkkejä postmoderneista ihmisistä, ottavathan he eettiset päätökset omiin käsiinsä. Veganismia ei kuitenkaan voi nähdä myöskään muuttumattomana ja varmana elämäntapavalintana, vaan myös veganismin suhteen pätee postmoderni ajattelu asioiden epävarmuudesta. Vaikka materiaalini vegaanivanhemmat itse uskovat jatkavansa vegaaneina myös tulevaisuudessa, ei veganismi kuitenkaan eroa muista elämäntavoista siinä suhteessa, että tulevaisuuden elämäntapavaihtolinnoista ei kenelläkään voi olla täyttä varmuutta. Seuraavassa Salla kuvailee veganismin roolia oman elämänsä kannalta:

Salla: Että itte en niinku koe sitä, että veganismi sitte ois jotenkin se sellanen hurja juttu, vaan se on enemmänkin semmonen... Että kokee, että se on semmonen välttämättömyys. Semmonen itsestäänselvyys tän hetken maailmassa. –
Eeva: Et se ainoa oikea elämäntapa teille tai ainoa vaihtoehto?
Salla: Niin. Tällä hetkellä.⁴

¹ Maffesoli 1993/1995, 56.

² H: Maija 24.1.2007, Mikko 25.1.2007, Minna 25.1.2007.

³ Bauman 1993/1994, 240–242.

⁴ H: Salla 25.1.2007.

Vaikka Sallalle veganismi ja aktiivinen eläinoikeusjärjestötoiminta ovat jo kymmenen vuoden ajan olleet oleellinen ja tärkeä osa arkea, ei hänkään kuitenkaan uskalla varmuudella julistaa elämäntapavalintansa pysyvyyttä. Elämäntapa voi olla juuri nyt ”välttämättömyys” tai ”itsestäänselvyys”, mutta tulevaisuuden valinnat näyttää vasta aika. Onhan elämäntapa Roosin määritelmän mukaan ”viesti ja väline – ei enää jotain, johon olemme sidottuja koko elämämme”.¹

Kenen on kasvatusvastuu?

Eeva: Tuntuuks teistä sitte, että se kasvatusvastuu jollain tavalla jakautuu niinku yhteiskunnan, esimerkiksi neuvolan tai tulevaisuudessa päiväkodin tai koulun kanssa? Vai onko se vanhemmat, jotka kantaa sen täyden vastuun?

Minna: No tietenkin se jakautuu jonkun verran, mutta kyllä se päävastuu on vanhemmilla.

Mikko: Joskus vaan tuntuu, että jollain se [kasvatusvastuu] on vähän hukassa.²

Kasvatusvastuun ja sen jakautumisen eri osapuolien välille voi todeta olevan yksi vanhemmuuden yhteydessä käsiteltävistä perusteemoista. Myös viime aikojen julkisessa keskustelussa on toistuvasti tartuttu aiheeseen, ja pohdittu, onko kasvatusvastuu siirtymässä yhä vahvemmin vanhemmilta erilaisten instituutioiden kuten päivähoiton ja koulun sekä niissä työskentelevien ammattilaisten harteille. Kysymys nostattaa vahvoja tunteita eri osapuolissa, ja muutokset ovat myös historiallisesti tarkasteltuna olleet viimeisen sadan vuoden aikana suuria. Millaisin mielipitein vellovaan keskusteluun osallistuvat oman materiaalini vanhemmat?

Informanttini kokevat vastuun lapsen kasvatuksesta kuuluvan erityisesti vanhemmille.

Useat mainitsevat sen olevan vain ja ainoastaan vanhempien harteilla, muutamat kuitenkin kokevat sen jollakin tavoin ainakin tulevaisuudessa jakautuvan myös esimerkiksi päiväkodin tai koulun kanssa.³ Moni suhtautuu ajatukseen kasvatusvastuun jakamisesta vastustellen, kuten seuraavasta Mirjamin kommentista käy ilmi: ”Koen, että olemme yksin kasvatusvastuussa tällä hetkellä lapsestamme, kun hän on vasta kotihoidossa. Jatkossakaan en jaa mielellään vastuuta muille, mutta väistämättä päiväkotia/ koulua siihen tulevat kai sitten sotkeutumaan.”⁴ Vastuun jakaminen esimerkiksi koulun kanssa saattaa tuntua vaikealta,

¹ Roos 1988, 14.

² H: Minna ja Mikko 25.1.2007.

³ Vain vanhemmilla: KV: Maleena 24.3.2007, Mikael 21.3.2007, Milla 21.3.2007. Jakautuu jonkun verran: H: Minna 25.1.2007; KV: Mirjam 16.2.2007.

⁴ KV: Mirjam 16.2.2007.

koska vanhemmat kokevat mahdottomaksi seurata, mitä koulussa tosiasiaa opetetaan. Maarian kokemuksen mukaan vanhempia ei koulutyössä juurikaan huomioida: ”Siinä on se ongelma, että vanhemmat on oikeestaan aika tietopimennossa kaikessa sen [koulutyön] suhteen. Itse asiassa tarhasta lähtien, että se on yks syy, miks me ei haluttu lapsia päivähöi-toon.”¹

Väestöliiton vuoden 2000 perhebarometri käsittelee vanhempien ja kasvatuksen ammatti-laisten näkemyksiä kasvatusvastuusta ja sen jakautumisesta. Tutkimuksen mukaan sekä vanhemmat että ammattikasvattajat katsovat, että vastuu lapsen sosiaalisten ja eettisten taitojen kehittymisestä kuuluu pääosin vanhemmille, kun taas erilaisten kognitiivisten eli tiedollisten perustietojen ja -taitojen opettamisen nähdään kuuluvan enemmän kasvatuksen ammattilaisille. Vanhempien näkökulmasta tärkein kodille kuuluva kasvatustehtävä on lapsen kasvattaminen ymmärtämään eettisiä periaatteita eli sitä, mikä on oikein, mikä väärin.² Myös kasvatustieteilijä Tuija Metson haastattelemat yläkoululaisten vanhemmat katsovat kasvatusvastuun vanhemmille kuuluvana, ja erityisen merkitykselliseksi he omassa kasvattajan roolissaan näkevät tärkeinä pidettyjen arvojen ja ajattelutapojen siirtä-misen seuraavalle sukupolvelle.³

Vegaanivanhempien epäluulo esimerkiksi koulun tekemää kasvatustyötä kohtaan voikin johtua siitä, että ammattilaisten pelätään valtaavan yhä merkittävämmän aseman myös peruseriaatteiden opettamisen suhteen. Koulun opettamien eettisten periaatteiden pelätään olevan ristiriidassa kotona noudatettavien arvojen ja käytänteiden kanssa. Esimerkiksi Salla toteaa heidän perheessään harkittavan kotikouluopetusta yhtenä kouluopetuksen vaihtoehtona. Hänen mielikuvansa kouluopetuksesta on, että koulu opettaa lapset tottele-maan sääntöjä, ei ajattelemaan itse.⁴ Koska vegaanivanhemmilla itsellään on hyvin selkeät eettiset periaatteet, heille on tärkeää, että myös lapset omaksuisivat samantapaiset ajatus-mallit. Mikko toteaa kodilla olevan tärkeä rooli juuri virallisen tiedon ja normien vastapai-nona:

Mutta kyllä sen kasvatusvastuun osalta ehkä sit jonkun verran sitä tavallaan pi-tää olla vähän kriittinen, että lastentarha ja varsinkin sitten koulu on ehkä sitten aika normatiivisia paikkoja. Niitten opetus on jonkun demarien määrittelemän

¹ H: Maaria 23.1.2007

² Seppälä 2000, 28–29.

³ Metso 2004, 174, 177.

⁴ H: Salla 25.1.2007.

opetussuunnitelman mukasta, että kyllähän sitä täytyy kotonaki tietyt asiat opettaa.¹

Aseltelma aikamme lastenkasvatusvastuusta käytävässä keskustelussa onkin varsin mielenkiintoinen, sillä tutkimusten mukaan sekä vanhemmat että kasvatuksen ammattilaiset kokevat oman roolinsa kasvatusvastuun kantajana merkittäväksi. Keskustelussa näkyy erityisesti huoli vanhempien kasvatusvastuun heikkenemisestä, ja heidän halustaan siirtää kasvatusvastuu yhä suuremmissa määrin yhteiskunnallisten instituutioiden ammattikasvattajille.² Myös muutamat informanteistani ovat kommentoineet yleistä tendenssiä lastenkasvatusvastuun siirtymisestä yhä enemmän ammattilaisten harteille varsin huolestuneeseen sävyyn.³ Mutta silti sekä oman materiaalini vanhemmat, Metson haastateltavat että Väestöliiton perhebarometriin osallistuneet vanhemmat katsovat kasvatusvastuun omien lastensa kohdalla olevan pääasiallisesti heillä.⁴ Perhebarometrin mukaan ammattilaiskasvattajat kuitenkin kokevat joutuvansa ottamaan liikaa kasvatusvastuuta, mikä heidän näkökulmastaan johtuu niin työelämän kasvaneista vaatimuksista, perheiden yhteisen ajan puutteesta kuin vanhempien epävarmuudesta kasvattajina.⁵ Hagströmin toteaa myös neuvolahenkilökunnan näkevän oman roolinsa lastenkasvatuksessa aikaisempaa merkittävämpänä.⁶ Vanhemmat ja ammattikasvattajat kokevatkin selkeästi kasvatusvastuun hyvin erilailla. Siinä missä vanhemmat voivat ajatella kantavansa täyden vastuun lapsensa kasvatuksesta, voi myös ammattilainen kokea jakavansa vastuuta merkittävässä määrin.

Omassa materiaalissani vanhemmat näkevät siis hyvin selkeästi kantavansa kasvatusvastuun lapsistaan pääasiallisesti itse. Ammattilaisten kenties jopa pelätään vaativan kasvatuskysymyksissä liian suurta roolia itselleen. Esimerkiksi koulun ja vanhempien välisiin ristiriitoihin voikin tulevaisuudessa olla omat edellytyksensä, sillä kuten Metso toteaa, on yhteiskunnan kantaman kasvatusvastuun lapsista ja nuorista todettu laajentuneen päivähoiton ja oppivelvollisuuskoulun myötä merkittävästi vahvistuneen.⁷ Halu pitää kasvatusvastuu mahdollisimman pitkään pääasiallisesti vanhemmilla itsellään saattaa osittain selittää myös materiaalini vanhempien kiinnostusta pienten lasten kotihoitoon. Siksi en uskokaan,

¹ H: Mikko 25.1.2007

² Metso 2004, 173.

³ H: Mikko 25.1.2007; KV: Mirjam 16.2.2007.

⁴ Metso 2004, 174, 180; Seppälä 2000, 25.

⁵ Seppälä 2000, 23.

⁶ Hagström 1999, 104.

⁷ Metso 2004, 173.

että materiaalini vanhempien toiveissa olisi kasvatusvastuun siirtäminen yhä suuremmissa määrin ammattilaisten vastuulle, vaan pikemminkin ongelmalliseksi koulun kannalta saattaisi muodostua vanhempien haluttomuus jakaa kasvatusvastuuta muiden tahojen kanssa. Jos oman materiaalini ennusmerkit pitävät paikkaansa, tulevaisuuden kasvatusvas-
tuukeskusteluissa saatetaankin yhä enemmän paneutua paitsi vastuutaan pakoilevien vanhempien kritisointiin, myös vaativien, vahvoja eettisiä periaatteita omaavien vanhempien pyrkimykseen vaikuttaa tavalla tai toisella päiväkodin ja koulun tarjoamaan opetukseen.

Metso toteaa, että vanhemmuudesta on nyky maailmassa tullut ”julkista”. Koska lasten kasvua ja kehitystä koskevan tiedon määrä vain jatkuvasti kasvaa, joutuvat vanhemmat itse seulomaan informaatiosta omasta mielestään mielekkäät periaatteet. Myös kasvatuksen professionalisointi johtaa osaltaan siihen, että vanhemmat joutuvat aktiivisesti peilaamaan omiksi katsomiaan arvoja ja toimintatapoja asiantuntijoiden pyrkimykseen.¹ Siinä missä vanhemmat ennen pystyivät kehittelemään yleisistä normeista ja arvostuksista oman perheensä kannalta toimivat kompromissit, tulee vanhempien tänä päivänä yhä enemmän individualistiselta pohjalta löytää ja kehitellä omat norminsa.² Materiaalini vanhemmille apu lastenkasvatuskysymyksissä tuleekin yhden selkeän opastajan sijaan usein monista eri lähteistä. Toisaalta kasvatusperiaatteista voidaan keskustella niin sukulaisten, ystävien kuin esimerkiksi neuvolan henkilökunnankin kanssa, mutta myös internetin tarjoamat vertais-
kokemukset koetaan suurena apuna. Toisaalta loputon informaatiotulva saattaa johdattaa vanhemmat myös hyvin yksinkertaisten periaatteitten äärelle; muutama informanteistani totesi luottavansa kasvatuskysymyksissä pitkälti omiin vaistoihinsa.³ Esimerkiksi Miia ei muista eläissään lukeneensa yhtäkään kasvatusoppikirjaa: ”Että se on enemmänkin tällasta vaistovanhemmuutta.”⁴

Kuten Brembeck omassa tutkimuksessaan on todennut, voidaan vanhempien entistä itseenäisempi ja rennompi suhtautuminen ammattilaisten ja yhteiskunnallisten instituutioiden tarjoamaa opastusta kohtaan nähdä tyypillisen postmodernina. Ammatillaiset ovat hänen mukaansa muuttuneet kasvatuskysymyksissä modernille ajalle tyypillisistä ehdottomista auktoriteeteista ”tavallisiksi ihmisiksi”, joiden neuvojen seuraaminen on vanhemman oman

¹ Metso 2004, 21.

² Hydén & Hydén 2002, 246.

³ H: Miia 22.1.2007; KV: Milla 21.3.2007.

⁴ H: Miia 22.1.2007.

harkinnan varassa.¹ Näin esimerkiksi neuvolasta voidaan kokea saatavan jonkinlaista tukea lapsenhoidon suhteen, mutta moni pitää neuvolan roolia varsinaisen kasvatusvastuun jakamisessa merkityksettömänä. Kuten Maija toteaa: ”No en mä nyt koe, että neuvolalla siinä [kasvatusvastuun jakamisessa] roolia olis.”² Susanna puolestaan kertoo saavansa apua lastenkasvatuskysymyksissä niin neuvolasta, sukulaisiltaan kuin eräältä nettifoorumiltakin, mutta painottaa, ettei suhtaudu mihinkään näistä ”absoluuttisen totuuden lähteinä”.³

Brembeckin mukaan omaa aikaamme luonnehtiikin hyvin se, että ammattilaisten on nykyisellään mahdotonta tarjoilla kaikille sopivia lastenkasvatusneuvoja, koska enää ei ole mahdollisuutta muodostaa yhtä ”totuutta”, joka koskisi kaikkia lapsiperheitä.⁴ Yhä suurempi variaatio esimerkiksi erilaisten elämäntapojen suhteen vaikeuttaa yleisten vanhemmille tai perheille sopivien toimintamallien luomista. Nykyvanhemmat eivät voikaan lapsenkasvatusperiaatteiden suhteen enää selkeästi nojata traditioon tai yhteiskunnallisten instituutioiden tuottamiin esikuviin, vaan heidän täytyy omakohtaisesti luoda omat toimintatapansa.⁵ Postmodernissa ajassa vanhempien on näin pystyttävä muodostamaan omalle perheelleen sopivat käytänteet ja periaatteet käyttäen hyväkseen niin aikaisempien sukupolvien ja ammattilaisten neuvoja kuin vertaiskokemuksiakin. Nykyvanhemmat konstruoiivat kukin omista lähtökohdistaan menneisyyden ja oman aikansa heille tarjoamat kasvatuseuvot, -periaatteet ja -ihanteet omannäköiseksi vanhemmuudeksi.

8. LOPUKSI

Kuten tutkimukseni aluksi totesin, postmoderni on käsitteenä monessa suhteessa melko epäselvä. Myös valintani vegaanivanhempien käsittelemiseksi juuri postmodernin vanhemmuuden yhteydessä voi tuntua epämääräiseltä. Aina en itsekään ole ollut täysin vakuuttunut siitä, onko valitsemani näkökulma oikea; eihän veganismissa konkreettisia maailmanparannusehdotuksia sisältävänä elämäntapana ole mitään postmodernia. Myös materiaalini vanhempien kulutuskriittisyyden voisi pikemminkin nähdä taistelevan postmodernia todellisuutta vastaan kuin heijastelevan sitä. Monet kerrat olenkin pohtinut

¹ Brembeck 1998, 194–195.

² H: Maija 24.1.2007.

³ KV: Susanna 27.2.2007.

⁴ Brembeck 1998, 195.

⁵ Bäck-Wiklund 2001, 32.

mahdollisuuksia käsitellä materiaalini esille nostamia teemoja vaikkapa myöhäismodernin yhteydessä. Pohdiskelujen jälkeen olen kuitenkin aina palannut alkuperäiseen kontekstiini.

Miksi näin? Koska oman näkemykseni mukaan vegaanivanhempien omalta osaltaan edustama erilaisten elämäntapojen kirjo on niin kaukana modernin ajan perheiden samankaltaisuuteen pohjaavista ihanteista, että pesäeron tekemisen tulee näkyä myös käsitteiden tasolla. Tästä syystä olen valinnut puhuvani nimenomaan modernin jälkeisestä ajasta, en sen myöhäisestä vaiheesta. Mutta siitä huolimatta, että käsitteellinen ero modernin maailmaan on mielestäni tarpeen, en voi väittää, että postmoderni maailma olisi täysin menneisyydestään irrallinen. Vaikuttavathan esimerkiksi modernin ajan perheihanteet yhä edelleen omassa ajassammekin. Onnekseni postmodernin käsitteleminen on kuitenkin siinä suhteessa varsin huoletonta, että epämääräisyydessään käsite ikään kuin antaa anteeksi pienet epäjohdonmukaisuudet. Näin se, että vegaanivanhempia tarkastellaan tutkimuksessani postmodernin yhteydessä, vaikka itse elämäntapaan on sisäänrakennettuna varsin moderni ajatus tiettyjen moraaliohjeiden paremmuudesta, ei välttämättä ole erityisen ongelmallista. Myös modernin ajattelun haamut saavat rauhassa jatkaa kummitteluaan perheasioista käytävissä keskusteluissa. Sillä voisihan ajatella, että postmodernin viitekehysten suhteen ongelmallisempaa olisi pikemminkin se, että kaikki palaset loksahtaisivat sulavasti paikoilleen. Eihän postmodernin maailman kuulukaan olla yksinkertaisesti selitettävissä.

Jos kaikesta postmoderniin liittyvästä monimuotoisuudesta ja -mutkaisuudesta huolimatta joutuisin kuvailemaan materiaalini vegaanivanhempien vanhemmuutta yhdellä sanalla, olisi valitsemani sana omaehtoisuus. Tuohon sanaan tiivistyy mielestäni tutkimani vanhemmuuden ydin: vanhempien osoittama kriittisyys vallalla olevia käytäntöjä kohtaan, heidän pyrkimyksensä päästä eroon perhe-elämää kahlitsevista ihanteista ja rakentaa elämänsä juuri niiden arvojen ja periaatteitten varaan, jotka heistä itsestään tuntuvat merkityksellisiltä. Huomion arvoista on, että tutkimani vanhemmuuden omaehtoisuus näkyy paitsi perheiden valtavirrasta erottautuvina arjen käytäntöinä, myös siinä, etteivät materiaalini vanhemmatkaan ole keskenään kaikin puolin yhdenmukainen joukko. Niin vegaanisen elämäntavan määritelmät kuin lapsia koskevat päätöksetkin ovat eri perheissä erilaisia. Myös järjestötoiminta-aktiivisuus ja henkilökohtaisten vegaanituttavien määrä ovat selkeitä eri vanhempien välille syntyviä eroja. Se, mikä materiaalini vanhempia kuitenkin vahvasti yhdistää, on heidän arvomaailmansa. Omille valinnoilleen he pyrkivät lisäksi tavalla

tai toisella saamaan vertaistukea, ja esimerkiksi internet mahdollistaa eri puolilla asuvien ja erilaisista sosiaalisista ympyröistä tulevien ihmisten keskinäisen verkostoitumisen.

Vegaanivanhemmat kertovat siis osaltaan siitä moninaisuudesta, joka ajassamme on näkyvissä eri elämäntapojen, -tyylien ja perhemuotojen suhteen. Lapsiperheen arki ei ole kaikissa perheissä samanlaista, vaan voi saada hyvinkin paljon toisistaan eroavia muotoja. Kiinnostavaa kuitenkin on, etteivät vegaanivanhemmatkaan rakenna suhdettaan ympäröivään maailmaan vain siitä erottautumisen kautta, vaan näkyvissä on omista erilaisista valinnoista huolimatta halu myös tietynlaiseen sopeutumiseen. Vegaanivanhempien elämä näyttäisi olevan monella tapaa tasapainottelua muuhun maailmaan kuulumisen ja siitä erottumisen välillä. Sopeutumispyrkimyksistään huolimatta vanhemmat pitävät tärkeinä etenkin omien arvojensa – tasa-arvon, väkivallattomuuden, luonnon ja eläinten kunnioittamisen – noudattamista. Toisaalta omista periaatteista saatetaan olla jollakin tapaa valmiita joustamaan esimerkiksi lapsia koskevissa kysymyksissä, joten sopeutuminen ei tapahdu ainoastaan vanhempien omilla ehdoilla vaan myös muun perheen tarpeet huomioon ottaen. Vegaanivanhempien ja heidän lastensa tulevaisuuden elämäntapavalinnat olisivatkin varmasti kiinnostava aihepiiri myös myöhemmälle tutkimukselle.

Vaikka niin veganismi kuin vegaanivanhempien perhe-elämän muodotkin ovat moniselitteisiä, on vegaanivanhempien oma suhtautuminen elämäntapavalintaansa kuitenkin selkeästi määriteltävissä. He näkevät elämänsä olevan ”tavallista”. Melko paljon katsojan näkökulmasta riippuukin, kuinka poikkeavana materiaalini vanhempien elämäntavan näkee; onhan heidän jokapäiväinen elämänsä selkeästi yhdistelmä tiettyä vastakulttuurisuutta ja kaikille lapsiperheille tuttuja puuhia. Olen itse tutkimuksessani nostanut esille sellaisia yksityiskohtia, jotka kertovat vegaanivanhempien perheineen kohtaavan arjessaan kysymyksiä, jotka muille lapsiperheille voivat olla vieraita. Vaikka elämäntavalla on näin selkeät vaikutukset jokapäiväiseen elämään, ei oman perheen elämää osata vegaanivanhempien mukaan kuitenkaan nähdä sen kummallisempaan kuin muidenkaan. Uudet, arjen käytänteitä muokkaavat elämäntapavalinnat muotoutuvatkin ajan kanssa rutiineiksi, jolloin lapsiperheen elämä voi vanhempien näkökulmasta valtavirran käytänteistä erottautumisesta huolimatta hahmottua pääasiallisesti jokapäiväisiin askareisiin pohjaavana arkena. Kuten Saara toteaa: ”Ei tää hullua oo ollenkaan, ihan tavallista elämää.”¹

¹ H: Saara 8.3.2003.

LÄHTEET

Haastattelut (H)

- Kaisa, s. 1962 (18.2.2003).
Maaria, s. 1978 (14.2.2003 ja 23.1.2007).
Maija, s. 1974 (24.1.2007).
Markus, s. 1972 (14.2.2003 ja 23.1.2007).
Matias, s. 1974 (18.2.2003).
Miia, s. 1977 (22.1.2007).
Mikko, s. 1970 (25.1.2007).
Minna, s. 1977 (25.1.2007).
Saara, s. 1980 (8.2.2003).
Salla, s. 1981 (25.1.2007).
Sini, s. 1982 (21.2.2003).

Kyselyvastaukset (KV)

- Maleena, s. 1978 (24.3.2007).
Miika, s. 1974 (16.2.2007).
Mikael, s. 1972 (21.3.2007).
Milla, s. 1971 (21.3.2007).
Minttu, s. 1976 (12.3.2003).
Mirjam, s. 1974 (16.2.2007).
Susanna, s. 1986 (27.2.2007).

Kirjalliset tiedonannot (KT)

- Maaria, sähköpostiviesti (11.9.2007).
Maleena, sähköpostiviesti (28.9.2007).
Maija, sähköpostiviesti (9.9.2007).
Markus, sähköpostiviesti (14.9.2007).
Mikko, sähköpostiviesti (8.9.2007).
Minna, sähköpostiviesti (6.9.2007).
Mirjam, sähköpostiviesti (6.9.2007).
Saara, sähköpostiviesti (18.2.2003).
Salla, sähköpostiviesti (12.9.2007).
Susanna, sähköpostiviesti (6.9.2007).

Muut painamattomat lähteet

Helsingin yliopisto (HY), kansatieteen laitos (KTL)

Partinen, Sirpa 1991: *Näkökulmia vegetarismiin – kasvisravintoloita, vegetaarisia aikakauslehtiä ja vegetaristeja 1990-luvun Suomessa*. Pro gradu -tutkielma.

Helsingin yliopisto (HY), kotitalous- ja käsityötieteen laitos (KKL)

Pursiainen, Paula 2001: *Ruoka kuvastimessa. Ruoka, elämäntapa ja postmoderni 2000-luvun Suomessa*. Pro gradu -tutkielma.

Helsingin yliopisto (HY), soveltavan kemian ja mikrobiologian laitos (SKML)

Kaijiainen, Johanna 2005: *Vegaaniäidit ja -lapset Suomessa*. Pro gradu -tutkielma.

Helsingin yliopisto (HY), uskontotieteen laitos (UTL)

Lintunen, Merja 1998: *Vegaanien ihmis- ja eläinkäsitykset*. Pro gradu -tutkielma.

Helsingin yliopisto (HY), yleisen valtio-opin laitos (VOL)

Luukka, Panu 1998: *Ei ole oikeutta, on vain me! Radikaali eläinoikeusliike Suomessa*. Pro gradu -tutkielma.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus (Kotus)

Nykysuomen sanakokoelmat.

Tampereen yliopisto (TaY), sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos (SL)

Peltokoski, Jukka 1999: *Käyn rehuilla. Veganismi kokemuksena ja kollektiivisena toimintana*. Pro gradu -tutkielma.

Painetut lähteet

Axelsson, Christina 1992: *Hemmafrun som försvann. Övergången till lönearbete bland gifta kvinnor i Sverige 1968-1981*. Institutet för social forskning 21. Stockholms universitet, Stockholm.

Bauman, Zygmunt 1993/1994: *Postmodern Ethics*. Blackwell, Oxford.

Bocock, Robert 1993: *Consumption*. Key Ideas. Routledge, London.

Brembeck, Helene 2003: De "nya" mödrarna. *Nätverksfamiljen*. Red. Margareta Bäck-Wiklund & Thomas Johansson. Natur och Kultur, Stockholm.

Brembeck, Helene 1999: Det (post)moderna moderskapet. *Familj och kön. Etnologiska perspektiv*. Red. Birgitta Meurling & Britta Lundgren & Inger Lövkrona. Studentlitteratur, Lund.

Brembeck, Helene 1992: *Efter Spock. Uppfostringsmönster idag*. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 15. Etnologiska föreningen i Västsverige, Göteborg.

Brembeck, Helene 1998: *Inte bara mamma. En etnologisk studie av unga kvinnors syn på moderskap, barn och familj*. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige nr 28. Etnologiska föreningen i Västsverige, Göteborg.

- Brembeck, Helene 1996: Postmodern barndom. *Postmodern barndom*. Red. Helene Brembeck & Barbro Johansson. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 23. Etnologiska föreningen i Västsverige, Göteborg.
- Bäck-Wiklund, Margareta 2003: Familj och modernitet. *Nätverksfamiljen*. Red. Margareta Bäck-Wiklund & Thomas Johansson. Natur och Kultur, Stockholm.
- Bäck-Wiklund, Margareta 2001: Senmodernt familjeliv och barns vardag. *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Red. Margareta Bäck-Wiklund & Tommy Lundström. Natur och Kultur, Stockholm.
- Bäck-Wiklund, Margareta & Bergsten, Birgitta 1997: *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Cahoone, Lawrence 1996: Introduction. *From Modernism to Postmodernism: An Anthology*. Ed. by Lawrence Cahoone. Blackwell, Cambridge.
- Calhoun, Graig 1992: The Infrastructure of Modernity: Indirect Social Relationships, Information Technology, and Social Integration. *Social Change and Modernity*. Ed. Hans Haferkamp & Neil S. Smelser. University of Californian Press, Berkeley, Los Angeles.
- Edin, Lotta 1996: Köpa, leka, lära. *Postmodern barndom*. Red. Helene Brembeck & Barbro Johansson. Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 23. Etnologiska föreningen i Västsverige, Göteborg.
- Ehn, Billy 1996: Närhet och avstånd. *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Ehn, Billy & Klein, Barbro 1994: *Från erfarenhet till text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Carlsson, Stockholm.
- Giddens, Anthony 1991/1999: *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Daidalos, Göteborg.
- Giddens, Anthony 1992: *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Polity Press, Cambridge.
- Hagström, Charlotte 1999: *Man blir pappa. Föräldraskap och maskulinitet i förändring*. Nordic Academic Press, Lund.
- Heinänen, Pekka 2001: *Kasvisravintoa kautta aikojen. Kasvisravinnon keräilyn, tuotannon, prosessoinnin ja kulutuksen historiaa ja nykyaikaa*. Pilot-kustannus, Tampere.
- Heiskanen, Ilkka & Mitchell, Ritva 1985: *Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Otava, Helsinki.
- Helsti, Hilikka 2000: *Kotisyntytysten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista*. SKS, Helsinki.
- Helve, Helena 1996: ”Ystävämme kettu” ja uusi maailmankuva. *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruiden kulttuureihin*. Toim. Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi. SKS, Helsinki.

- Hirdman, Yvonne 1989/2000: *Att lägga livet tillätta – studier i svensk folkhemspolitik*. Carlsson, Stockholm.
- Hirdman, Yvonne 2002: Det moderna förnuftets kvinna. Inledningen i boken Alva Myrdal: ”*Något kan man väl göra*”. *Texter 1932-1982*. Carlsson, Stockholm.
- Hydén, Margareta & Hydén, Lars-Christer 2002: *Samtal om den nya familjen och det eviga föräldrskapet*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Inglehart, Ronald 1990: *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Inglehart, Ronald 1997: *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Inglehart, Ronald 1977: *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Inglehart, Ronald & Welzel, Christian 2005: *Modernization, Cultural Change, and Democracy. The Human Development Sequence*. Cambridge University Press, New York.
- Jallinoja, Riitta 2006: *Perheen vastaisuus. Familistista käännettä jäljittämässä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta 1984: II Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitot ja ratkaisuja*. WSOY, Porvoo.
- Jansson, André 2001: Senmodernia livsvärldar. Om mediekonsumtion och kulturell identitet. *Identitetens omvandlingar. Black Metal, magdans och hemlöshet*. Red. Ove Sernhede & Thomas Johansson. Daidalos, Göteborg.
- Johansson, Barbro 2005: *Barn i konsumtionssamhället*. Nordstedts akademiska förlag, Stockholm.
- Johansson, Emma 2001: Det lilla ordet vegetarisk. *Gott om mat*. Nordiska museets och Skansens årsbok 2001. Nordiska museet, Stockholm.
- Jokinen, Kimmo 1996: Kasvaminen ja oppiminen traditioiden jälkeen. *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Toim. Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi. SKS, Helsinki.
- Julkunen, Raija 2004: Hyvinvointivaltio ja sukupuoli. *Suomen kulttuurihistoria. Osa 4. Koti, kylä, kaupunki*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.
- Julkunen, Raija 1994: Hyvinvointivaltio moraaliyhteisönä: yhdenmukaisuus, ero ja oikeudenmukaisuus. *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Toim. Juha Virkki. WSOY, Porvoo.
- Juppi, Pirita 2004: ”*Keitä me olemme? Mitä me haluamme?*” *Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä*. Jyväskylä Studies in Humanities 29. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Juppi, Pirita & Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka 2003a: Johdanto. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhaten vaihteessa*. Toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

- Juppi, Pirita & Peltokoski, Jukka & Pyykkönen, Miikka 2003b: Uutta liikehdintää, uusia näkökulmia. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanen vaihteessa*. Toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Juurela, Tiina 2001: Onko kasvisruokailu perusoikeus myös kouluissa? *Kaikennäköisiä kasvis-syöjiä – minäkö myös?* Toim. Jani Saxell. Animalia, Helsinki.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka 2004: *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliikkeen ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. SoPhi 85. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Kortteinen, Matti 2000: Kohti 2000-luvun sosiaalitieteellistä ajattelua. Keskustelua Anthony Giddensin kanssa. *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhanen vaihteesta*. Toim. Tommi Hoikkala ja J. P. Roos. Gaudeamus, Helsinki.
- Lalander, Philip & Johansson, Thomas 1999/2007: *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Studentlitteratur, Lund.
- Lappi, Tiina-Riitta 2005: Etnologinen tutkimus osana yhteiskunnallista keskustelua. *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala. Ethnos-toimite 11. Ethnos ry, Helsinki.
- Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanen vaihteessa*. Toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Lind, Judith 2006: Utvecklingsstörning, födelsekontroll och föräldraskap. *Normalitetens förhandling och förvandling. En antologi om barn, skola och föräldraskap*. Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm.
- Lindholm, Arto 2003: Yhteisöllisyys eläinoikeusliikkeessä. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhanen vaihteessa*. Toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Lyon, David 1994: *Postmodernity. Concepts in Social Thought*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Löfgren, Orvar 1996: Ett ämne väljer väg. *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Maffesoli, Michel 1993/1995: *Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Eurooppalaisia ajattelijoita -sarja. Gaudeamus, Helsinki.
- Marin, Marjatta 1994: Perhe ja moraali: vuosisata perhekeskustelua. *Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin*. Toim. Juha Virkki. WSOY, Porvoo.
- Metso, Tuija 2004: *Koti, koulu ja kasvatustiede – Kohtaamisia ja rajankäyntejä*. Suomen kasvatustieteellinen seura, Turku.
- Myrdal, Alva 1944: *Folk och familj*. Kooperativa förbundets bokförlag, Stockholm.
- Myrdal, Alva 1932/2002: Kollektiv bostadsform. ”Något kan man väl göra”. *Texter 1932-1982*. Carlsson, Stockholm.

- Myrdal, Alva 1935/2002: Uppfostringsprogrammet. ”*Något kan man väl göra*”. *Texter 1932-1982*. Carlsson, Stockholm.
- Myrdal, Alva & Myrdal, Gunnar 1934: *Kris i befolkningsfrågan*. Albert Bonnier förlag, Stockholm.
- Mäenpää, Pasi 2004: Kansalaisesta kuluttajaksi. *Suomen kulttuurihistoria. Osa 4. Koti, kylä, kaupunki*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.
- Mäkelä, Johanna 2000: Hyvä ruoka ja paha ruoka. *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhatosen vaihteesta*. Toim. Tommi Hoikkala ja J. P. Roos. Gaudeamus, Helsinki.
- Mäkelä, Johanna 1990: *Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. Neljä näkökulmaa ruoan sosiologiaan*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 21. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Mäkelä, Johanna 2004: Pysyvä ja muuttuva suomalainen ruokakulttuuri. *Suomen kulttuurihistoria. Osa 4. Koti, kylä, kaupunki*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.
- Peltokoski, Jukka 2003: Elämä politiikkana. Vegetarismi ja veganismi protestin tihentyminä. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhatosen vaihteessa*. Toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Pettersson, Björn 2001: *Vegansk näringslära på vetenskaplig grund*. HÄLSABöcker, Orsa.
- Pyykkönen, Miikka 2003: Identiteetti liikkeessä. *Liike-elämää. Vastakulttuurinen radikalismi vuosituhatosen vaihteessa*. Toim. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski ja Miikka Pyykkönen. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Rasmus, Ari 2006: *Uudet liikkeet. Radikaali kansalaisaktivismi 1990-luvun Suomessa*. Tampere University Press, Tampere.
- Relander, Jukka 2000: Kultainen nuoruus. Vuosituhannen vaihteen väkinäinen viriili joukkofantasia. *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhatosen vaihteesta*. Toim. Tommi Hoikkala ja J. P. Roos. Gaudeamus, Helsinki.
- Ristilampi, Per-Markku 1994/1999: *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*. Östlings Bokförlag Symposium, Stockholm.
- Roman, Christine 2003: Sociologiska perspektiv på ”familjen”. Från ”komplementära könsroller” till ”den rena relationen”. *Nätverksfamiljen*. Red. Margareta Bäck-Wiklund & Thomas Johansson. Natur och Kultur, Stockholm.
- Roos, J. P. 1985: *Elämäntapaa etsimässä*. Toim. Keijo Rahkonen. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Roos, J. P. 1988: *Elämäntavasta elämäkertaan – Elämäntapaa etsimässä 2*. Tutkijaliiton julkaisusarja 53. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Ruotsala Helena 2005: Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. *Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala. Ethnos-toimite 11. Ethnos ry, Helsinki.

- Räsänen, Matti 1980: *Ruoka ja juoma sosiokulttuurisena kuvastimena. Ruokakulttuurin tutkimuksen ongelmia, metodeja ja kehityksen suuntaviivoja*. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 11. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Saarikangas, Kirsi & Mäenpää, Pasi & Sarantola-Weiss, Minna 2004: *Rakentajien maa ja hyvinvoinnin kulttuuri. Suomen kulttuurihistoria. Osa 4. Koti, kylä, kaupunki*. Toim. Kirsi Saarikangas, Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss. Tammi, Helsinki.
- Seppälä, Nina 2000: *Yhteisellä lapsen parhaaksi – Vanhempien ja ammattikasvattajien näkemyksiä lasten kasvatuksesta*. Perhebarometri 2000. Väestötutkimuslaitos Katsauksia E9/2000. Väestöliitto, Helsinki.
- Siisiäinen Martti 1998: *Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Uudet ja vanhat liikkeet*. Toim. Kaj Ilmonen & Martti Siisiäinen. Vastapaino, Tampere.
- Sparke, Penny 1995/2003: *Postmodernitet, postmodernism och kvinnlig smak. Design och konst – texter om gränser och överskridanden*. Skriftserien Kairos nr. 8. Raster, Stockholm.
- Stacey, Judith 1990/1998: *Brave New Families. Stories of Domestic Upheaval in Late-Twentieth-Century America. With a New Preface*. University of California Press, Berkeley.
- Stacey, Judith 1996: *In the name of the family. Rethinking Family Values in the Postmodern Age*. Beacon Press, Boston.
- Suurpää, Leena & Aaltojärvi, Pia 1996: *Näinkö nuoret? Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Toim. Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi. SKS, Helsinki.
- Svensson, Ingeborg 2005: *Släkten följa släktens gång: Sexualitet och begravningar. Queersverige*. Natur och Kultur, Stockholm.
- Thompson, Kenneth 1992/1994: *Social pluralism and post-modernity. Modernity and its Futures*. Ed. Stuart Hall, David Held & Tony McGrew. The Open University, Polity Press, Cambridge.
- Twigg, Julia 1983/1984: *Vegetarianism and the Meanings of Meat. The Sociology of Food and Eating. Essays on the sociological significance of food*. Ed. Anne Murcott. Gower, Aldershot.
- Vilhelmson, Bertil 2002: *Rörlighet och förankring. Geografiska aspekter på människors välfärd*. Choros 2002:1. Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs universitet, Göteborg.
- Viljamaa, Marja-Leena 2003: *Neuvola tänään ja huomenna: Vanhemmuuden tukeminen, perhekeisyys ja vertaistuki*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Zackariasson, Maria 1999: *Ungdomars val och identitets reflektioner. Järnbur eller frigörelse? Studier i moderniseringen av Sverige*. Red. Gösta Arvastson. Studentlitteratur, Lund.
- Zackariasson, Maria 2006: *Viljan att förändra världen. Politiskt engagemang hos unga i den globala rättviserörelsen*. Boréa, Umeå.
- Åström, Anna-Maria 2005: *Den etnologiska forskningsprocessen. Polkuja etnologian menetelmiin*. Toim. Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala. Ethnos-toimite 11. Ethnos ry, Helsinki.

Åström, Lissie 1985: Husmodern möter folkhemmet. *Modärna tider. Vision och vardag i folkhemmet*. Red. Jonas Frykman & Orvar Löfgren. Skrifter utgivna av Etnologiska sällskapet i Lund. Liber, Malmö.

Sähköiset lähteet

Amerikkalaisen vegaanijärjestön (American Vegan Society) www-sivusto.

[Http://www.americanvegan.org/](http://www.americanvegan.org/). 27.9.2007.

Ruotsalaisen vegaanijärjestön (Veganföreningen i Sverige) www-sivusto. [Http://www.vegan.se/](http://www.vegan.se/).

27.9.2007.

Tilastokeskuksen www-sivusto. [Http://www.stat.fi/](http://www.stat.fi/). 5.10.2007.

LIITE 1: Haastattelurunko

Haastattelurunkoa on ensimmäisten vuonna 2003 tehtyjen haastattelujen jälkeen täydennetty etenkin vanhemmuuteen liittyvillä kysymyksillä. Vuoden 2007 haastatteluissa ja kyselyissä käytössä olleet täydennykset on merkitty *kursiivilla*. Sähköpostitse syyskuussa 2007 kysytyt lisäkysymykset erottuvat puolestaan alleiviivattuina.

Taustaa mm. lapsuudenkodista

- Nimi, syntymäaika ja -paikka
- Koulutus ja ammatti
- Ketä lapsuudenperheeseesi kuului? Vanhempiesi ammatit ja sisarusten nykyiset ammatit?
- Missä/minkäkokoisella paikkakunnalla asuitte?
- Minkälaisia arvoja koet lapsuudenkotisi pyrkineen sinulle välittämään?

Mahdollinen kasvissyönti

- Onko lapsuudessasi tai nuoruudessasi jotakin, joka on tuonut kasvissyöntiä tai veganismia kohti? Erityisiä muistoja tai ihmisiä?
- Milloin ja miksi kiinnostuit kasvissyönnistä?
- Milloin ja miksi ryhdyit itse kasvissyöjäksi?
- Tunsitko/tiesitkö muita kasvissyöjiä?
- Muuttiko kasvissyönti konkreettisesti elämääsi? Miten?
- Kuinka lähipiirisi (vanhemmat, sisarukset, kaverit, koulu, työyhteisö tms.) suhtautui kasvissyöntiisi?
- Koetko, että toisten ihmisten suhtautuminen (esim. muiden kasvissyöjien tuki tai yleinen epäluulo) vaikutti jollakin tavoin päätökseesi?
- Muuttuiko oma suhtautumisesi muihin ihmisiin/eläimiin/elämään ylipäänsä jotenkin kasvissyönnin myötä?

Muutos vegaaniksi

- Miten tutustuit veganismiin? Mitä ajattelit siitä silloin?
- Milloin ryhdyit itse vegaaniksi? Miksi?
- Oliko päätös vaikea/helppo? Mistä syistä?
- Miksi kasvissyönti ei riittänyt? Mikä on kasvissyönnin ja veganismin tärkein ero?
- Miten veganismi heijastaa maailmankuvaasi?
- Kuinka määrittelet veganismin? Millä perusteella?
- Ovatko veganismin rajat mielestäsi tiukat? Hyväksytkö myös muiden eriäviä määrittelyjä veganismista? Missä asioissa olisit itse valmis joustamaan?
- Muuttiko vegaaniksi ryhtyminen konkreettisesti elämääsi? Millaisia vaikutuksia päätöksellä oli esim. ruoanlaittoon tai pukeutumiseesi?
- Koetko muuttuneesi veganismin myötä ihmisenä?
- Onko suhtautumisesi muihin ihmisiin (tai eläimiin/ympäristöön/yhteiskuntaan tms.) muuttunut vegaaniuden myötä?
- Kuinka muut ihmiset (vanhemmat, sisarukset, kaverit, koulu, työyhteisö, kaikki muut) suhtautuivat päätökseesi ryhtyä vegaaniksi?
- Eroaako muiden ihmisten suhtautuminen sekasyöjiin, kasvissyöjiin tai vegaaneihin kokemuksesi mukaan jollakin tapaa toisistaan?
- Miten toivot ihmisten ajattelevan veganismista?
- Pyritytkö vaikuttamaan toisiin ihmisiin? Miten?

- Oletko mukana järjestötoiminnassa? Miksi? Missä järjestöissä ja miksi juuri niissä?
- Millainen merkitys toisilla vegaaneilla on ollut päätökseesi?
- Mitä veganismi sinulle merkitsee?
- Uskotko pysyväsi vegaanina myös tulevaisuudessa? Oletko valmis tinkimään periaatteistasi joissakin tilanteissa? Millaisia tällaiset tilanteet voisivat olla?
- Millaisena näet veganismin tulevaisuuden?
- Mitä kritisoitavaa näet veganismissa/vegaaneissa?
- Kumpi oli suurempi muutos kasvissyöjäksi vai vegaaniksi ryhtyminen?

Nykyinen perhe ja vanhemmuus

- Keitä kuuluu perheeseesi nyt?
- Siviilisäätysi?
- Mitkä tekijät ovat kohdallasi vaikuttaneet siihen, että olet naimisissa/et ole naimisissa?
- Onko siviilisäädyllä mielestäsi merkitystä perheen tai vanhemmuuden kannalta?
- Missä/minkäkokoisella paikkakunnalla asutte? Mikä on vaikuttanut asuinpaikan valintaan?*
- Onko perheen perustaminen/lasten hankinta ollut sinulle itsestään selvä päätös? Miksi?*
- Missä vaiheessa lapset tulivat ajankohtaiseksi?*
- Koetko, että kasvissyönnilläsi tai veganismillasi on ollut jonkinlaisia vaikutuksia perheen perustamiseen tai sen suunnitteluun?*
- Millainen kuva sinulla oli lapsiperheen elämästä ennen oman lapsen hankintaa? Tunsitko lapsiperheitä? Muuttuiko kuva oman lapsen myötä?*
- Miten lapsi muutti elämää?*
- Mitä olet lapsen kautta oppinut?*
- Mikä on ollut haastavinta vanhemmuudessa?*
- Entä mikä on sujunut ennakoitua helpommin?*
- Kuinka elämä käytännössä järjestettiin lapsen syntymän jälkeen – lapsen hoitojärjestelyt yms.?*
Olivatko päätökset helppoja?
- Millainen työnjako teidän perheessänne ylipäänsä on esimerkiksi kotitöiden suhteen?*
- Kuinka perheen, työn ja muun elämän yhdistäminen on sujunut?*
- Keitä perheenne lähipiiriin kuuluu? Onko lapsenne elämässä muita tuttuja aikuisia kuin vanhemmat?*
- Mikä on vanhemman rooli lapsen elämässä?*
- Koetko, että kasvatusvastuu jakautuu jotenkin vanhempien ja muiden osapuolien (esim. lähipiirin, neuvolan, tarhan tai koulun) välillä?*
- Kuka päättää, mikä on parasta lapselle? Millä perusteella?*
- Mistä saat apua lastenhoitoon tai -kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä?*
- Jos vertaat itseäsi vanhempana omiin vanhempiisi, löydätkö jotakin samankaltaisuutta/eroja?*

Raskausajasta

Kysymyksiä naisille, jotka ovat olleet raskautensa/raskauksiensa aikana vegaaneja (tai vaihtoehtoisesti kasvissyöjiä):

- Kun sait tietää raskaudestasi, harkitsitko ruokavaliiosi muuttamista? Miksi ja miten?
- Kyseenalaistiko raskaus ideologiaasi? Oliko vegaaninen (/kasvissyöjän) raskausaika sinulle itsestään selvää vai pohdinnan tulos? Osallistuivatko muut ihmiset (esim. lapsen isä tai muu lähipiiri) pohtimiseen tai päätöksentekoon?
- Millaisia ajatuksia vegaaninen raskausaika sinussa herätti/herättää nyt?
- Mitä konkreettisia vaikutuksia veganismilla (/kasvissyönnillä) oli raskausaikaasi? Huolehditko ravitsemuksestasi normaalia tarkemmin? Suunnittelitko ruokavaliotasi esim. ravitsemusterapeutin avustuksella tms.?
- Mistä sait tietoa raskausajan vegaanisesta (/kasvis-) ruokavaliosta? Onko raskaudenajan vegaanisessa

(/kasvis-) ruokavaliossa jotakin erityisen tärkeää, joka pitää ehdottomasti ottaa huomioon?
-Miten toiset ihmiset (esim. puoliso, sukulaiset, ystävät, lääkärit, neuvola tms.) suhtautuivat vegaaniseen (/kasvissyöjän) raskausaikaasi?
-Saitko tukea muilta ihmisiltä? Tunsitko esim. muita vegaaniäitejä (/kasvissyöjä-äitejä)?
-Kuinka raskausaikasi yleisesti ottaen sujui? Oliko ongelmia?
-Jos olet käynyt läpi raskauden sekä vegaanisella ruokavaliolla että kasvis- tai sekaruokavaliolla, kerro erosivatko nämä kokemukset toisistaan merkittävästi.

Kysymyksiä naisille, jotka eivät ole olleet raskautensa aikana vegaaneja:

-Muuttiko raskaus ruokavaliotasi? Miten?
-Uskoisitko selviäväsi raskausajasta myös nykyisellä ruokavaliollasi? Mitä ongelmia/ hyviä puolia luulet raskausajan vegaaniruokavaliolla voivan olla?
-Kuinka elämä muuttui vanhemman/vanhempien ryhdyttyä vegaaneiksi? Seurasivatko lapset perässä? Oliko muutos suuri?

Kysymyksiä miehille:

-Mitä ajattelet vegaanisesta raskaudenajan ruokavaliosta? Oletko hakenut/saanut siitä riittävästi tietoa? Mistä?
-Vaikutitko/pääsitkö vaikuttamaan itse kumppanisi päätökseen?
-Voit vastata myös naisille kohdistetuista kysymyksistä niihin, jotka koet kannaltasi merkityksellisiksi.

Lapset ja perhe-elämä

-Millä perusteilla teidän perheessä on päätetty lapsia koskevista asioista, kuten esim. lapsen ruokavaliosta? Ovatko päätökset olleet helppoja? Missä vaiheessa lapsi pääsee itse mukaan omia asioitaan koskevaan päätöksentekoon?
-Onko päätösten perustelevuus lapsille helppoa/vaikeaa? Missä iässä lapsi rupeaa kyselemään?
-Millaisia arvoja pyrit välittämään lapsellesi/lapsillesi? Mikä on tärkein asia, jonka pyrit hänelle/heille opettamaan? Kuinka nämä arvot näkyvät teidän perheen jokapäiväisessä elämässä?
-Kuvaile tyypillinen arkipäiväsi.
-Kuinka vanhemman/vanhempien veganismi näkyy teidän jokapäiväisessä elämässä?
-Koetko, että veganismi vaikuttaa jollakin tapaa esim. ruoanlaittoon tai hankintaan käytettyyn aikaan tai vaivaan? Onko vegaaniruokaa helppo tehdä/löytää kaupoista?
-Kuinka paljon teillä kuluu rahaa ruokaan kuukaudessa? Uskotko, että luku olisi jollakin tapaa erilainen, jos perheessänne ei olisi vegaaneita?
-Onko teillä erityistottumuksia muun kulutuksen suhteen (suositteko esim. reilua kauppaa, luomua, kestovaippoja, kierrätystä, kirpputoreja tms.)? Miksi?
-Kuinka pitkään lasta on imetetty? Millaisilla ruoilla aloitettiin kiinteiden ruokien syöttäminen?
-Mitä lapset syövät kotona ja kodin ulkopuolella (esim. päiväkodissa, koulussa, kavereiden luona, vieraillessa)? Jos lapset ovat vielä pieniä, millaisia suunnitelmia teillä on lapsen ruokavaliion suhteen?
-Miten sukulaiset, neuvola, vieraat ihmiset ovat suhtautuneet lapsen mahd. erikoisruokavaliioon? (Tai ajatukseen siitä, jos lapsi on vielä hyvin pieni.)
-Onko lapsen mahd. erikoisruokavaliion kanssa ollut ongelmia esim. kyläiltäessä, päiväkodissa tai koulussa? Miten nämä erimielisyydet on ratkaistu? Jos lapset eivät vielä ole päiväkodissa tai koulussa, kuinka toivoisit asioiden järjestyvän?
-Mitkä ovat lapsen/lapsien lempiruokia? Millaisia ruokia teidän perheessä tyypillisesti syödään?
-Jos lapsesi noudattaa kasvis- tai vegaaniruokavaliota, koetko kieltäväsi häneltä jotakin? Onko sinulla siihen mielestäsi oikeus?
-Toivoisitko lapsesi noudattavan vegaanista ruokavaliota myös myöhemmin elämässään/ryhtyvän myöhemmin vegaaniksi? Miksi? Uskotko näin käyvän? Miksi? Mitä muuta toivot lapsellesi?
-Kokisitko pettyneesi itseesi, jos kasvissyöjäksi/vegaaniksi kasvatettu lapsesi päättäisi ryhtyä

myöhemmin elämässään sekasyöjäksi? Kokisitko, että hänen päätöksensä olisi jollakin tapaa vastuullasi?

-Eroaako perheesi jotenkin olennaisesti ”perinteisestä perheestä”, jossa molemmat vanhemmat ovat useimmiten sekasyöjiä? Onko teillä jotakin tyypillisiä ongelmia, joita et luule ”perinteisten” perheiden joutuvan kohtaamaan?

-Vai voidaanko mielestäsi nykyään puhua jostakin ”perinteisestä” tai ”tavallisesta” perheestä? Millainen tällainen perhe olisi? Onko vallalla vielä jonkinlainen perheideaali? Millainen yleisen mielipiteen mukainen perhe on?

-Koetko, että perheesi on kohdannut jotain tiettyjä ongelmatilanteita, koska vanhempi/vanhemmat ovat vegaaneja? Millaisia nämä tilanteet voivat olla? Kuinka niistä selvitään? Kohdataanko niitä usein?

-Jos puolisosi ei ole vegaani, tuntuuko sinusta, että asetelma aiheuttaa ongelmatilanteita? Millaisia? Kuinka mahdollisista ongelmatilanteista tai erimielisyyksistä on selvitty? Mikä on tärkeintä vegaanin ja ei-vegaanin suhteen onnistumisessa?

-Tunnetteko muita lapsiperheitä, joissa vanhemmat ovat/toinen vanhemmista on vegaani? Pidättekö yhteyttä? Mikä merkitys muilla samankaltaisilla perheillä on elämääne? Koetteko saavanne tukea/käytännön vinkkejä tms.?

-Oletko miettinyt, millaista elämäsi olisi ei-vegaanina? Olisiko se jollakin tavalla erilaista, miten? Oletko harkinnut siirtymistä pois vegaanisesta ruokavaliosta, miksi? Luulisitko sen helpottavan/vaikeuttavam perheesi elämää?

-Onko sinulla jotakin erityistä, jonka haluaisit tuoda vielä esille koskien esim. veganismia tai lapsiperheen elämää?

-Mitä kautta sait tiedon tutkimuksesta ja kuinka innostuit mukaan?

TUHANNESTI KIITOS VASTAUKSISTA!